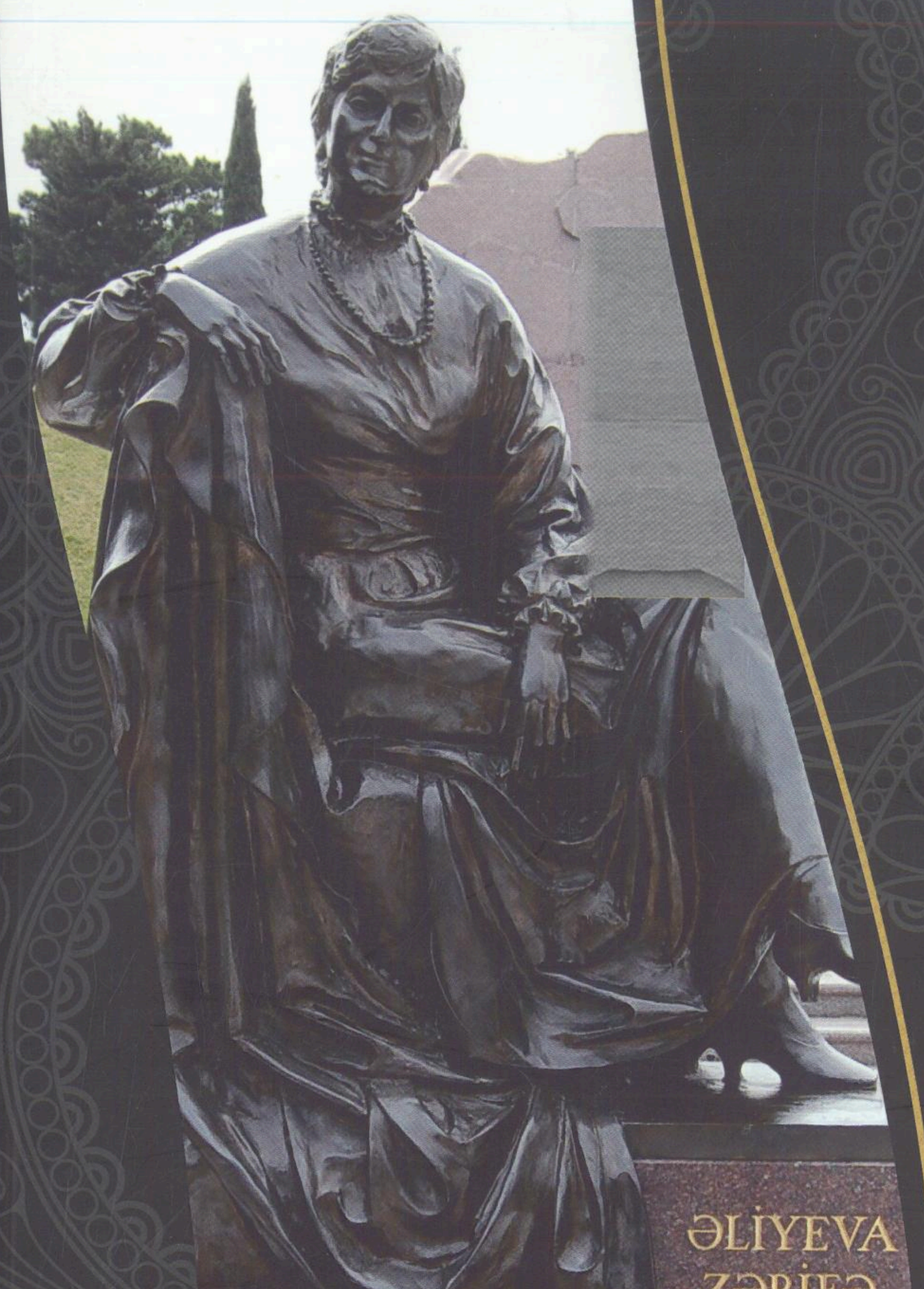

Zərifə Əliyeva

Ziyarətə çevrilmiş ünvanlar

ZƏRİFƏ ƏLİYEVA

ZİYARƏTƏ ÇEVRİLMİŞ ÜNVANLAR

I HİSSƏ

BAKI - 2013

Məsləhətçi:
Tamilla Şıxməmmədova

Müəllif və tərtibatçı:
Nüşabə Şamilqızı
Nataliya Şneyder

Redaktor:
Ləman Əliyeva

"Ziyarətə çevrilmiş ünvanlar"

470200000
N – 098 – 2013

© A.Nüşabə, 2013
© «Elm və təhsil», 2013

"...Gənc yaşlarımdan mənim həyatım dövlət işi ilə bağlı olubdur. Mən bütün həyatımı buna sərf etmişəm və bu gün də bu yolda çalışıram. Bu yolda mənim həmişə səmərəli, müvəffəqiyyətlə çalışmağımda hesab edirəm ki, ailə vəziyyətimin çox böyük rolu olub. Zərifə xanım kimi həyat yoldaşım olduğuna və o, ailəmdə çox yüksək mənəvi mühit yaratdığına görə mən xoşbəxt olmuşam. Həyatımın bütün dövrlərində işlə məşğul olduğuma görə ailə məsələlərinə fikir verməyə vaxtım olmayıb. Bunların hamısı Zərifə xanımın üzərinə düşüb və o da bu vəzifəni şərəflə, sədaqətlə, çox böyük məharətlə yerinə yetirib.

Zərifə xanım çox böyük alim olub. Mən hələ onunla həyat quranda o, artıq elm yolunda idi, elmlə məşğul idi. Onun elmi fəaliyyəti məlumdur. O, çox istedadlı, çox xeyirxah, çox sadə insan idi. Mən bu barədə çox danışa bilərəm, ailəmin yaşaması, bu günlərə çatması, övladlarımın tərbiyəsi üçün və həyatımda onun əvəzsiz rolu üçün mən bu gün Zərifə xanımın məzarı qarşısında baş əyirəm. On il keçsə də, onu bir dəqiqə belə unutmuram və unutmayacağam. Mənim övladlarım da bu əhval-ruhiyyədədirlər. Onlar bu əhval-ruhiyyə ilə tərbiyələniblər, formalaşıblar. Ona görə də bu gün bizim üçün müqəddəs gündür...

... Bu gün xoşbəxt gündür. Çünki bu gün Zərifə xanım kimi böyük bir insan Yer üzünə gəlib, mənim həyatımı xoşbəxt edib, mənə gözəl övladlar bəxş edib. Eyni zamanda, qəmli gündür. On il keçsə də, mən bu qəmdən ayrıla bilmirəm".

Heydər Əliyev
28.04.1995

"İnsan var üzündən, insan var izindən tanınar" - deyib atalar. Üzdən tanınanların ömrü yaşadıqları günlərin sayı qədər olur və sonradan unudulur, zaman ötdükcə hətta yaxınlarının da xatirindən silinirlər. Onları xatırlamağa, yad etməyə zərurət belə yaranmır.

Lakin izindən tanınanlar əməllərilə insanların, zaman-zaman formalaşan nəsillərin qəlbində hər vaxt ucalır, əbədi yaşamaq haqqı qazanır. Belə şəxsiyyətlərin qoyduqları iz neçə-neçə insanın həyat yoluna çevrilir və bu yol onlara hər zaman uğur gətirir. Bu yolu tutanlar əzmkar, mətin, mübariz olur, özündən daha çox başqalarını düşünür, haqq-ədaləti, düzgünlüyü hər şeydən üstün hesab edirlər.

Belə şəxsiyyətlərdən biri də bütün ömrünü xalqının, millətinin yolunda şam kimi əridən, tarixdə və insanların

qəlbində dünya durduqca yaşamaq haqqı qazanan, sadəliyi ilə bəşəriyyəti, ucalığı ilə göyləri fəth edən Zərifə Əziz qızı Əliyevadır. Azərbaycan xalqının müasir tarixində və insanların qəlbində xüsusi yeri olan Zərifə xanım Əliyeva haqqında danışmaq şərəfli olduğu qədər də məsuliyyətlidir. Sözsüz ki, hər bir azərbaycanlı görkəmli ictimai xadim, akademik Zərifə Əliyeva haqqında danışmaqdan, onun keçdiyi mənalı, şərəfli ömür yoluna nəzər salmaqdan və ümumiyyətlə, o böyük insanın xalq qarşısındakı xidmətlərindən qürur duyur. Lakin bütün insani keyfiyyətləri özündə cəmləşdirən Zərifə xanımı olduğu kimi vəsf etməyə bəlkə sözün də qüdrəti yetərli deyildir.

Əsrlərin, nəsillərin qan yaddaşında həmişəlik yaşamaq haqqı qazanan insanları dəyərləndirəndə bir neçə meyar əsas götürülür. Zərifə xanım bu meyarlara cavab verdiyi üçün ona xalqımız tərəfindən birmənalı şəkildə yüksək qiymət verilir. Neçə-neçə insanın həyatda qazandığı uğurlarda onun fəaliyyətinin böyük rolu olmuşdur.

Qədim yunan filosofu Platondan soruşurlar ki, nəyə görə müəllimlərinə valideynlərindən çox hörmət edirsən? O, cavabında bildirir ki, valideynlərim məni göydən yerə endirdi, müəllimlərim isə əksinə, yerdən göyə qaldırdı. Zərifə xanım bir ziyalı, müəllim, alim və ən əsası, bütün yüksək keyfiyyətlərə malik insan kimi yüzlərlə, minlərlə şəxsin formalaşmasında, ucalmasında xüsusi rol oynadı. Bir çoxlarının elmlə məşğul olmalarında, cəmiyyətdə müəyyən mənada milli duyğular yaratmalarında, insanlarla lazımi səviyyədə münasibət qurmalarında və digər məsələlərdə Zərifə Əliyevanın müstəsna xidmətləri vardır. Bunların hər biri ayrı-ayrılıqda və bütövlükdə insanları dəyərləndirmək üçün əsas götürülən meyarlara cavab verir. Bu meyarlar hansılardır?

Birinci meyar, əgər insan ictimai mənafelərini şəxsi mənafelərindən üstün tuta bilərsə, o insan çox şeyə qadirdir. Bu həm də milli maraqların hər zaman şəxsi maraqlardan üstün tutulması deməkdir və bunu bacaran insan xalqın, millətin qəlbində ucalır, əbədiləşir, həyatı, fəaliyyəti başqalarına örnək olaraq tarixin qan yaddaşında həmişəlik qalır. Zərifə xanım bu ali keyfiyyətə malik bir insan idi.

İkinci meyar, insanın öz iradəsini ifadə etmək bacarığı və

hər hansı maraqlardan asılı olmayaraq iradəsinin əksinə getməməsidir. İnsan öz düşündüyünün uğurlu olacağını bilərək onu ifadə edəndə həm səmərəli, həm də effektli olur. Kimsə hər hansı maraqlar ucbatından öz iradəsinin əksinə getməyə məcbur olursa bu, istər-istəməz nə zamansa bəlalar gətirə bilər. Bəli, Zərifə Əliyevanın böyüklüyü həm də onun iradəli, dözümlü olmasında və tutduğu yolun xalqa xeyir verəcəyini bilərək bu yoldan geri çəkilməməsində, mübarizliyində idi. Bu böyük insanın əzəmətindən, dönməzliyindən, əzmkarlığından kitabın gedişində söz açacağıq.

Üçüncü meyar, insanın təmizliyidir. Məhəmməd Peyğəmbər (s) buyurmuşdur: "Əgər insan tamahının üstündən xəncər çəkə bilirsə, belə insandan yaxşılıqdan başqa bir şey gözləmə". Əlbəttə, insan tamahkardırsa, onun hansı səviyyədə elmə, savada malik olması heç kəsə xeyir gətirməz. Zərifə Əliyevanı xalqa sevdirən amillərdən biri də onun təmənnasız insan olmasıydı. Eyni zamanda o, sovet ideologiyasının sərt qanunlarının mövcud olduğu illərdə xalqına, millətinə sədaqətlə, vicdanla, şərəflə xidmət göstərdi. O, milliyyətindən, irqindən, cinsindən, yaşından asılı olmayaraq heç kəsdən köməyini əsirgəmədi. Xalqının, vətəninin başını hər zaman uca etdi. Zərifə xanım qeyd olunan meyarlara tam cavab verən bir insan idi. Onun xüsusiyyətləri, elmi, biliyi, iradəsi, tutduğu yol, təmənnasız insan olması və s. bir-birini tamamlayırdı. Məhz buna görə o, tarixləşdi, əbədiləşdi, milyonların qəlbində yenilməz abidəsini ucaltdı. Ən möhtəşəm daşlardan hazırlanan, sərt qayalardan yonulan abidələr nə zamansa dağıdıla, məhv edilə bilər. Lakin xalqın, millətin qəlbində ucalan abidələr dünya durduqca yaşayır, əzəmətini, ucalığını qoruyub saxlayır. Necə deyərlər: "El qədrini bilənləri el yaşadır."

Dünyada elin gözündən düzgün tərəzi, xalqın iradəsindən güclü qüvvə yoxdur. Xalq hər şeyi görür və baş verənləri düzgün qiymətləndirir. Zərifə xanım Əliyevanın bu qədər sevgi, ümumxalq məhəbbəti qazanması sözsüz ki, xidmətlərinin müqabilində xalqının ona verdiyi qiymətdir.

Hər kəsə xatirəyə çevrilmək şərəfi nəsib olmur. Yalnız müdrikliyi, saflığı, səmimiliyi, vətəndaşlıq mövqeyi, şəxsi mənafeyindən daha çox başqalarını düşünmək bacarığı ilə seçilənlər, şübhəsiz ki, millətin qəlbində əbədi yaşamağa

layiqdir. Saysız-hesabsız insanlar bu dünyanın qonağı olub və bir gün həyatın bizim istəyimizdən asılı olmayan amansız qanunlarının nəticəsi olaraq yaşadıqları dünya ilə vidalaşıblar. Belə qanunlar qarşısında aciz qalan insanlar yalnız nəcib əməlləri, yaratdıqları özünəməxsus dünyaları ilə əbədi bir iz qoya bilirlər. Zaman keçdikcə bu izlər bizi keçmişlə birləşdirir, o dövrün gerçəkliklərini, həqiqətlərini öyrənərək gələcəyə aparmağımız üçün qarşımızda böyük, işıqlı yola çevrilir. Dahi şəxsiyyətlərin həyat yolu ilə tanış olarkən zamanın rəsmini yaratmağa nail oluruq. Azərbaycan tarixinin məlum olan dövründən neçə-neçə şəxsiyyətin həyat salnaməsi bizə əfsanəvi yüzilliklərdən söz açır. İllər ötəcək, əsrlər tamamlanacaq, indi yaşadığımız dövr çox-çox sonralar yetişəcək nəsillər üçün ibrətamiz sayılacaq. Həmin səhifələrdə kimlərin adları vərəqlənsə, o ömür yolları təkrar-təkrar öyrəniləcək.

Bəli, Azərbaycan tarixi şərəfli səhifələrlə zəngindir və bu amil xalqını, millətini düşünərək böyük işlər görən insanların adlarıyla bağlıdır. Belə insanlar haqqında tarixin bundan sonrakı mərhələlərində də daim danışılacaq, söz açılacaq. Onların keçirdiyi ömür yolu, həyat və fəaliyyətləri sözün hər bir mənasında, örnək olacaq. Haqqında danışacağımız Zərifə xanım Əliyeva da belə insanlardandır və onun adını çəkərkən, keçdiyi şərəfli, mənalı, keşməkeşli ömür yolundan, gördüyü işlərdən söz açarkən qürur, iftixar hissi keçirməyimiz təsadüfi deyil. Təəssüf hissi doğuran məqam ondan ibarətdir ki, o, bu gün bizim aramızda yoxdur. Amma sevinirik ki, Zərifə xanım aramızdan qəlbimizə köçüb və nə qədər ki, dünya var, o, yaşayacaq, keçdiyi ömür yolunun hər addımı zaman-zaman araşdırılacaq, bundan ən çox qazanan isə Azərbaycan xalqı olacaq.

Xatırladaq ki, Zərifə Əziz qızı Əliyeva 28 aprel 1923-cü ildə Naxçıvan Muxtar Respublikası Şərur rayonunun Şahtaxtı kəndində anadan olmuşdur. 1923-cü ilin yazı, dövrünün görkəmli dövlət və ictimai-siyasi xadimi, elm fədaisi, böyük şəxsiyyət Əziz Əliyevin ailəsində onilliklər sonra ailənin adını daha da yüksəklərə qaldıracaq, vətənə layiqli övlad olacaq, xalqına xidməti hər şeydən üstün biləcək parlaq bir simanın gəlişi ilə yaddaqalan olmuşdur. Zərifə xanımın atası Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyev və anası Leyla Cabbar qızı Abbasova əzəli torpağımız olan İrəvan mahalında anadan olmuşlar. Ermənilərin azərbaycanlılara qarşı düşünülmüş şəkildə həyata keçirdikləri soyqırımı siyasəti Əziz Əliyevi 1918-ci ildə Sankt-Peterburqdakı təhsilini yarımçıq qoyub İrəvanda təqiblərə məruz qalan ailəsini Naxçıvana - Şahtaxtı kəndinə köçürməyə məcbur edir. 1923-cü ilin may ayında Əziz Əliyev Bakıya köçmək qərarına gəlir. Bu da səbəbsiz deyildi. Ağır bir dövrdə İrəvan gimnaziyasını qızıl medalla bitirən, təhsildə böyük uğurlar əldə edən Əziz Əliyev yarımçıq qalmış təhsilini hökmən bitirməli idi. O, Bakıda universitetin tibb fakültəsini, sonra isə aspiranturanı bitirərək elmlər namizədi olur. Qısa zaman ərzində o, doktorluq dissertasiyasını da müdafiə edir. 1929-cu ildə 32 yaşlı Əziz Əliyev Azərbaycan Səhiyyə Komissarlığında səhiyyə komissarının müavini vəzifəsində çalışır. Tibb sahəsində çalışmasına baxmayaraq bir

çox sahələrdə xidmət göstərən ziyalılar Əziz Əliyev ailəsinin yaxın dostuna çevrilmişdilər. Azərbaycan xalqı qarşısında müəyyən xidmətləri olan hər kəsə Əziz Əliyev tərəfindən xüsusi rəğbət bəslənilirdi.

Belə zəngin mənəviyyata malik ziyalı ailəsində böyüyən, formalaşan Zərifə xanımın xalq üçün dəyərli bir övlad kimi yetişəcəyi, vətəninə sədaqətlə xidmət edəcəyi şübhəsiz idi.

Gələcək taleyini tibb elminə həsr etməyi qarşısına məqsəd qoyan Zərifə xanım 1942-ci ildə orta məktəbi bitirdikdən sonra Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun müalicə-profilaktika fakültəsinə daxil olmuş və 1947-ci ildə institutu əla qiymətlərlə bitirmişdir.

Məhz həmin dövrdə Azərbaycanda gözü zədələyən və ağır nəticəyə, hətta tam korluğa səbəb olan traxoma infeksion xəstəliyi geniş yayılmışdı. Ona qarşı təsirli müalicə üsulları isə yox idi. Bu infeksiya və onun ağır nəticələri ilə effektiv mübarizə təkcə oftalmologiya elmi üçün deyil, bütövlükdə respublikanın səhiyyəsi üçün mühüm əhəmiyyət daşıyırdı. Belə bir dövrdə Zərifə xanım traxoma xəstəliyinə qarşı aparılan müalicəvi və profilaktik tədbirlərin təşkilində və həyata keçirilməsində fəal iştirak edirdi. O, konkret müalicə təcrübəsindən başqa, Azərbaycanda traxoma xəstəliyinin daha geniş yayıldığı rayonlara gedir, həkim-oftalmoloqlara məruzələr oxuyur, əhali arasında dəyərli söhbətlər aparır, məsləhətlər verirdi.

Zərifə xanım Əliyeva yaxşı bilirdi ki, ağır xəstəliklə mübarizədə bunlar kifayət deyil. Respublikada regional əhəmiyyət kəsb edən göz xəstəliklərinə, o cümlədən gözün peşə xəstəliklərinə dair fundamental tədqiqatlar aparmaq, bu xəstəliklərin effektli müalicə üsullarını və profilaktika tədbirlərini işləyib hazırlamaq tələb olunurdu. Zərifə Əliyeva görmə qabiliyyətində problem olan insanlara lazımi xidmət göstərilməsi üçün bütün mümkün vasitələrdən istifadə edilməsini zəruri sayırdı və bu istiqamətdə ciddi işlər görürdü. Azərbaycanda geniş yayılmış bu xəstəliyin qarşısının alınması üçün konkret işlər görmək Zərifə xanımın qarşısında duran ən birinci məsələ idi. Bu xəstəliyin mövcud olması onun rahatlığını pozmuşdu.

Ona görə də Zərifə xanım Moskva şəhərinə gedir və

Mərkəzi həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda iki illik ixtisaslaşdırma kursunda həkim-oftalmoloq ixtisasına yiyələnir. O, bu kursu müvəffəqiyyətlə başa çatdırdıqdan sonra respublikamıza qayıdır, 1949-cu ildən etibarən Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda elmi işçi kimi fəaliyyətə başlayır. 1950-ci ildə isə aspiranturaya daxil olur, həkimlik fəaliyyəti ilə yanaşı, elmi axtarışlarını da davam etdirir. Müxtəlif göz xəstəliklərinin müalicə və prafilaktika tədbirlərinin işlənib hazırlanması ilə məşğul olan Zərifə xanım elmi fəaliyyətinin ilk mərhələsini traxoma infeksion xəstəliyinin müalicəsinə həsr edir. Beləliklə, Zərifə Əliyevanın ilk elmi araşdırmalarının nəticəsi effektli olur və getdikcə çəkdiyi zəhmətlər bəhrəsini verməyə başlayır. Azərbaycanda traxomanın kökünün kəsilməsini qarşısına məqsəd qoyan Zərifə xanım bu problemin nə qədər çətin və mürəkkəb olduğunu çox yaxşı bilirdi. Lakin işin çətinliyinə, məsuliyyətinə baxmayaraq o, bu sahədə böyük uğurlar əldə edir. Qarşısına qoyduğu ən ali məqsədə böyük zəhmətlər hesabına nail olan Zərifə xanımın elmi axtarışlarının, əməli fəaliyyətinin bəhrəsini Azərbaycan vətəndaşları görməyə başlayırlar.

Zərifə Əliyeva tədqiqat işini traxomanın müalicəsi ilə bağlı məsələlərə - traxomanın müalicəsində və onun ağırlaşdırıcı hallarda daha təsirli vasitələrin öyrənilməsinə, o dövr üçün yeni olan antibiotikdən - sintomisindən istifadə olunmasına həsr edir. Çünki sintomisin geniş antibakterial spektrlərlə yanaşı, antixlamedik fəallığa malik idi. Bu dövrdə Zərifə xanım yalnız çalışdığı institutda fəaliyyət göstərməklə kifayətlənmirdi. O, respublikanın şəhər və rayonlarını gəzərək xəstəliyin yaranma səbəblərini araşdırır, xəstəlik ocaqlarında kompleks şəkildə müalicə-profilaktik tədbirlər həyata keçirir, uşaq evlərində tərbiyə alan kimsəsiz uşaqlar arasında yayılan traxoma xəstəliyinin qarşısını almaqda xüsusi xidmət göstərirdi.

Uğurlu tədqiqatların nəticələri Z.Əliyevanın 1960-cı ildə müdafiə etdiyi "Traxomanın digər terapiya üsulları ilə birlikdə sintomisinlə müalicəsi" mövzusunda namizədlik dissertasiyasının əsasını təşkil etmişdir. Bu sahə üzrə ixtisaslaşaraq elmlər namizədi dərəcəsinə yüksələn Zərifə xanımın tətbiq etdiyi müalicə tezliklə bütün respublikada tətbiq edilir. Bununla da Azərbaycan bu xəstəlikdən xilas olur.

Azərbaycanda traxomanın sosial xəstəlik kimi ləğvi Zərifə xanımın adıyla bağlıdır.

Traxoma xəstəliyinin öyrənilməsi və müalicəsi üzrə elmi işləri yekunlaşdırdıqdan sonra Zərifə Əliyeva oftalmologiya elmi üçün vacib olan digər istiqamətlərdə tədqiqatlar aparmağa başlayır. O, qlaukoma xəstəliyinin öyrənilməsi ilə bağlı bir sıra tədqiqat işləri aparır. Həmin tədqiqatların nəticəsindən bəhs edən elmi işlərin mətbuatda dərc olunması klinik göz xəstəliyi sahəsində çalışan həkimlərin biliklərinin yüksəlməsinə zəmin yaratdı.

Zərifə Əliyeva 1960-cı ildən 1967-ci ilədək Oftalmologiya İnstitutunda böyük elmi işçi vəzifəsində çalışmışdır. Ona oftalmologiya ixtisası üzrə böyük elmi işçi adı 1963-cü ildə SSRİ Ali Attestasiya Komissiyası tərəfindən verilmişdir.

1967-ci ildə Zərifə Əliyeva Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun göz xəstəlikləri kafedrasına dossent vəzifəsinə dəvət olunur. (Bu institut ömrünün son illərində həmin kollektivə rəhbərlik etmiş mərhum professor Əziz Əliyevin - Zərifə xanımın atasının adını daşıyırdı.)

Həmin dövrdə Zərifə Əliyeva həkimlik fəaliyyəti ilə məşğul olurdu. Belə ki, o, cərrahiyyə əməliyyatları aparır, xəstələrə dəyərli məsləhətlər verirdi və onun fəaliyyəti bütün oftalmologiya təşkilatlarını və şöbələrini əhatə edirdi. Bununla yanaşı o, göz xəstəlikləri üzrə təkmilləşdirmə kurslarının dinləyici həkimləri ilə pedaqoji iş aparırdı.

Tibbi təcrübə və kadr hazırlığı məsələləri ilə çox ciddi məşğul olmasına baxmayaraq Zərifə xanım elmi tədqiqat işlərinin davam etdirilməsinə böyük əhəmiyyət verir, həmin dövrdə oftalmologiyanın bir sıra aktual məsələlərinə diqqət yetirirdi. Bu məsələlər arasında diaqnostika, qlaukomanın və görmə orqanının iltihabının elmi cəhətdən az araşdırılmış sahəsi - görmə orqanının patalogiyası daha çox cəlb edir. Bu problemin aktuallığı yalnız kimya və elektronika sənayesinin geniş inkişafı ilə yox, həm də bir çox yeni kimyəvi birləşmələrin görmə orqanına təsirinin demək olar ki, elmi şəkildə tədqiq olunması ilə əlaqədar idi.

1968-ci ildən başlayaraq Zərifə Əliyeva məqsədyönlü şəkildə görmə orqanının patalogiyası ilə məşğul olmağa başladı. Bir sıra ciddi elmi məsələlərlə yanaşı, o, bütün ömrü

boyu peşə ilə əlaqədar əmələ gələn göz xəstəliyi problemlərinə xüsusi maraq göstərmişdir. Eyni zamanda Zərifə xanım bir sıra məsələlərlə, o cümlədən yod-sənaye müəssisələrində, neft-kimya sənayesində çalışan şəxslərin görmə orqanlarına təsir edən amillərə əsas diqqət yetirmişdir. O, bu problem üzərində iş apararkən çox vaxt sənaye müəssisələrində olmuş, zərərli peşə sahələrində çalışan şəxsləri oftalmoloji müayinədən keçirmişdir. Bununla yanaşı, Bakı və Sumqayıtın bir sıra sənaye müəssisələrinin, o cümlədən şin zavodunun sexlərində laboratoriya şəraitində elmi təcrübələr aparmışdır. Genişmiqyaslı klinik və təcrübi tədqiqatlar nəticəsində o, zəhərli maddələrin görmə orqanlarına təsirinin əsas qanunauyğunluğunu aşkara çıxara bilmişdir.

"Göz sulanmasının müasir cərrahiyyə üsulları ilə müalicəsi" monoqrafiyaları təkcə oftalmoloqların yox, həm də fizioloqların diqqətini cəlb etmişdir.

Zərifə Əliyeva fundamental "Terapevtik oftalmologiya" kitablarının müəlliflərindən biridir. (Bu dəyərli kitab indi də hər bir oftalmoloq üçün stolüstü kitab olaraq qalır)

Zərifə xanım xəstəliyin diaqnostikasının yeni istiqamətdə inkişafını (gözün əlvan təbəqəsində dəyişikliyi, iridodiaqnostikanı) ilk dəfə tədqiq edən alimlərdəndir və bu mövzuya bir sıra elmi məqalələr həsr etmişdir. O, "İridodiqnostikanın əsasları" kimi nadir elmi əsərin müəlliflərindən biridir. Həmin kitab bu gün də həkimlərin iş təcrübəsində əvəzolunmaz elmi vasitə hesab olunur. Onun zəngin pedaqoji, elmi və əməli təcrübəsi "Oftalmologiyanın aktual məsələləri" monoqrafiyasında (professor N.B.Şulpina və L.F.Moşetova ilə birlikdə) öz əksini tapmışdır. Bu kitab həm oftalmoloqlar, həm də həkimləri təkmilləşdirmə fakültəsinin müəllimləri üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Zərifə Əliyevanı həkim etikası və tibbi deontologiya məsələləri həmişə düşündürmüşdür. O, gənc həkimlərin tərbiyəsinə, onların peşə fəaliyyəti ilə bağlı problemlərinin öyrənilməsinə və həllinə xeyli zəhmət sərf etmişdir. Onun çoxsaylı məqalələri, çıxışları, məhz bu məsələyə həsr olunmuş "Yüksək etimad" kitabı cəmiyyətdə həkimlərin şəxsiyyət kimi formalaşması prosesinə dəyərli töhfə vermişdir. O, səhiyyədə kadr hazırlığına və həkimlərin ixtisasının təkmilləşdirilməsinə

gərgin əmək sərf etmişdir. Onun rəhbərliyi altında cavan alimlərin və həkim-oftalmoloqların böyük bir nəsli formalaşmışdır. Zərifə xanım tələbələrinə zəngin həyat təcrübəsini öyrətmiş, onlara diqqət və qayğı ilə yanaşmışdır. O, heç zaman gərgin işdən usanmamış, öz işinə məsuliyyətlə yanaşmış, insanlara ürəklə, vicdanla xidmət göstərmiş və bundan zövq almışdır. Onun həkim kimi fədakarlığı, yüksək vətəndaşlıq məsuliyyəti, səmimiliyi, qayğıkeşliyi, insanlara və onların problemlərinə göstərdiyi diqqət, tutduğu yol ona həmkarlarının, yetirmələrinin, müayinə-müalicə etdiyi xəstələrin və ümumiyyətlə, xalqın hörmətini qazandırmışdır.

Xalq qarşısındakı əvəzsiz xidmətlərinə, çoxillik elmi-tədqiqat işlərinə görə professor Zərifə Əziz qızı Əliyeva 1983-cü ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının akademiki seçilmişdir.

Akademik Zərifə Əliyeva ömrü boyu böyük elmi ictimai iş aparmış, keçmiş SSRİ-nin Sülhü Müdafiə Komitəsinin üzvü, Azərbaycan Sülhü müdafiə Komitəsi sədrinin müavini, Ümumittifaq "Bilik" Cəmiyyəti İdarə Heyətinin və Ümumittifaq Oftalmoloqlar Elmi Cəmiyyəti Rəyasət Heyətinin üzvü olmuşdur. O, həm də "Oftalmologiya xəbərləri" jurnalının redaksiya heyətinin üzvü idi. Zərifə xanım bir sıra orden və medallara, Azərbaycanın əməkdar elm xadimi fəxri adına layiq görülmüşdür.

Çoxillik müşahidələrin, klinik tədqiqatların və eksperimentlərin nəticələri Zərifə Əliyevanın doktorluq dissertasiyasının əsasını təşkil etmişdir. O, "Azərbaycanın bir sıra kimya müəssisələri işçilərinin görmə orqanının vəziyyəti" mövzusunda yazdığı dissertasiya işini dünyanın ən nüfuzlu oftalmologiya mərkəzlərinin birində - H.Helmqolts adına Moskva Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda müdafiə

etmişdir. Onun dissertasiya işi alim-oftalmoloqların yüksək qiymətini almış, 1977-ci ildə Zərifə Əliyevaya tibb elmləri doktoru elmi dərəcəsi verilmişdir.

Doktorluq dissertasiyasını müdafiə etdikdən bir qədər sonra Zərifə Əliyeva Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun Oftalmologiya kafedrasının professoru seçilmiş, 1983-cü ildə isə həmin kafedranın müdiri vəzifəsinə irəli çəkilir. İlk günlərdən başlayaraq Zərifə xanım ətrafına istedadlı gənc həmkarlarını toplayaraq elmi-tədqiqat işini, kadrların və elmi işçilərin hazırlanmasını müvəffəqiyyətlə təşkil edə bildi. Amma kafedranın mövcud bazası elmi tədqiqatların keçrilməsi tələblərinə cavab vermirdi. Zərifə Əliyeva bu problemin həlli yolunda bir sıra konkret addımlar atdı. 1977-ci ildə onun təklifi ilə Bakıda Ümumittifaq Oftalmoloqlar Cəmiyyəti İdarə Heyətinin plenumu keçirildi. Belə bir tədbir Bakıda ilk dəfə keçirilirdi və təbii ki, bu böyük təşkilatçılıq bacarığı, zəngin təcrübə tələb edirdi. Plenuma hazırlığın və onun keçirilməsinin bütün ağırlığı Zərifə xanımın üzərinə düşdü. Bu plenumun keçirilməsi həm Azərbaycanda, həm də keçmiş İttifaqın ən yaxşı akademik müəssisələrində oftalmologiya xidmətinin inkişafında, habelə elmi-pedaqoji kadrların hazırlanmasında müstəsna rol oynadı.

Plenum Azərbaycanda görmə orqanının peşə patalogiyasının öyrənilməsi üzrə ilk ixtisaslaşdırılmış elmi-tədqiqat laboratoriyası yaranması barədə professor Zərifə Əliyevanın irəli sürdüyü təşəbbüsü bəyəndi. 1979-cu ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Fiziologiya İnstitutunda onun təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə yaradılan həmin laboratoriyada az intensivli zəhərli istehsal sahələrində görmə orqanına fizioloji, kliniki, funksional, histoloji mexanizmlərin təsirinin öyrənilməsi üzrə bir sıra qiymətli tədqiqatlar aparıldı. Elmi araşdırmalar

nəticəsində Zərifə Əliyeva bir neçə monoqrafiya, o cümlədən "Şin istehsalında gözün peşə patalogiyası", "Xroniki yod intoksikasiyası ilə bağlı oftalmologiya", "Yod sənayesində gözün peşə xəstəliyinin profilaktikası" monoqrafiyalarını çap etdirdi. Bu əsərlər dünyanın elmi ictimaiyyətinin etimadını qazandı.

1981-ci ildə oftalmologiyanın inkişafına verdiyi böyük töhfəyə - görmə orqanının peşə patalogiyası sahəsində apardığı elmi tədqiqatlara görə professor Zərifə Əliyeva oftalmologiya aləmində ən yüksək mükafata - SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının akademik M.İ.Averbax adına mükafatına layiq görülmüşdür. Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, professor Zərifə Əliyeva həmin mükafata layiq görülən ilk qadın idi.

Zərifə Əliyeva Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun oftalmologiya kafedrasına müdir seçildikdən (1983) sonra onun fəaliyyəti daha da genişləndi. Qeyd etmək lazımdır ki, Zərifə Əliyevanın elmi maraqları yalnız görmə orqanının peşə patalogiyası problemləri ilə məhdudlaşmırdı. Onun görmə orqanının virusla zədələnməsinə həsr olunmuş silsilə işləri də elmi ictimaiyyətə yaxşı məlumdur. Həmin elmi işlərin tətbiqi bir sıra xəstəliklərin differensial diaqnostikasını yaxşılaşdırmış, onların müalicəvi əhəmiyyətini yüksəltmişdir. Həkim - oftalmoloqlar üçün nəzərdə tutulmuş dərs vəsaitləri, məsələn, "Herpetik göz xəstəliyi", "Ağır virus konyiktivləri" və s. məhz bu məsələlərə həsr olunmuşdur.

Həmin dövrdə Zərifə Əliyeva qlaukomanın etimologiyası, diaqnostikası və müalicəsi məsələlərinə həsr olunmuş maraqlı tədqiqatlar aparmışdır. Gərgin və gərəkli tədqiqatlar nəticəsində o, bir sıra elmi məqalələr, eləcə də "Gözün hidrodinamik sisteminin anatomo-fizioloji xarakteristikası" və "Yaşla bağlı gözün əsəb yollarının dəyişməsi" monoqrafiyalarını çap etdirmişdir. Zərifə xanım həm də gözün zədələnməsinin proflaktikası və müalicəsi imkanlarını öyrənmişdi. Bir sıra elmi işlərində o, görmə orqanı zədələndikdə mövcud olan cərrahiyyə əməliyyatları üsullarını araşdırmış, həmin üsulların təkmilləşdirilməsi üçün bir sıra faydalı tövsiyyələr işləyib hazırlamışdır. Bu tövsiyyələr cərrahiyyə əməliyyatlarına məruz qalan zədələnmiş görmə

orqanının müalicəsini xeyli yüngülləşdirmişdir. Onun bir çox elmi işləri görmə orqanında bədxassəli şişlərin diaqnostikasına və müalicəsinə həsr olunmuşdur.

Zərifə Əliyeva Azərbaycanda geniş yayılmış traxomanın, dünya təcrübəsində birincilər sırasında peşə, xüsusilə kimya və elektron sənayelərində peşə fəaliyyətilə bağlı göz xəstəliklərinin öyrənilməsi, profilaktikası və müalicəsinə, habelə oftalmologiyanın müasir problemlərinə dair bir çox sanballı tədqiqatların, o cümlədən "Terapevtik oftalmologiya", "İridodiaqnostikanın əsasları" kimi nadir əsərlərin müəlliflərindən biri, 12 monoqrafiya, dərslik və dərs vəsaitinin, 150-yə yaxın elmi işin, 1 ixtira və 12 səmərəli təklifin müəllifidir. O, Azərbaycan iridologiyasının banisidir və bu sahədə elmi məktəb yaratmışdır.

Azərbaycanın layiqli övladı Zərifə xanımın elmi nailiyyətlərindən, xalq qarşısındakı xidmətlərindən çox danışmaq olar. Hətta bu barədə illərlə danışılsa, cild-cild kitablar yazılsa, yenə də azdır. Onun həyat və fəaliyyətinin hər anı bir salnamədir və min illər bundan sonra da xalqımız Zərifə Əliyevanın xidmətlərindən, daha dəqiq desək, bizlərə bəxş etdiyi zəngin məktəbdən yararlanacaq. O, sözün əsl mənasında, bir məktəb yaratmışdır və məktəbdən yararlananlar təkcə elmi sahədə deyil, həm də həyatda böyük uğur qazanacaqlar...

Əvvəldə qeyd etmişdik ki, Zərifə xanım mərdliyi, mübarizliyi ilə də başqalarından fərqlənirdi və demək olar ki, onun bu xüsusiyyətləri indi də nümunə kimi göstərilir. Zərifə Əliyevanın ümummilli liderimiz, xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyevin həyat yoldaşı kimi onunla çiyin-çiyinə çalışdığı hər kəsə məlumdur.

Xalqımızın əzəli və əbədi lideri, nadir tarixi şəxsiyyət Heydər Əliyevin Zərifə Əliyeva ilə ilk tanışlığı ilə bağlı xatirələrindən danışarkən bir çox mətləblərə xüsusi diqqət yetirilmişdir.

Zərifə Əliyevanın atası Əziz Əliyevin Azərbaycanın ictimai-siyasi, elmi-mədəni, sosial-iqtisadi həyatında mühüm əhəmiyyət kəsb edən işlər görməsi, xalqına qəlbən bağlı insan olması, milli-mənəvi dəyərlərimizin, dinimizin, dilimizin, adət-ənənələrimizin qorunmasında fədakarlıqlar göstərməsi hər kəsə məlumdur. Onun Azərbaycan xalqına olan bu sevgisi

azərbaycanlılara ögey münasibət bəsləyən, günahsız soydaşlarımızı repressiyalara məruz qoyan qəddar Stalinə, eləcə də onun əlaltılarına, xüsusilə yaltaq, riyakar ermənilərə xoş gəlmirdi. Təbii ki, Əziz Əliyevi yadların ona olan münasibəti deyil, xalqının taleyi maraqlandırırdı. Ona görə də xalqın sevgisini, inamını, hörmətini qazanmış Əziz müəllimin fəaliyyəti Stalinin qəzəbinə tuş gəldi. Əziz Əliyevə dəfələrlə tutduğu yoldan geri çəkilməsi ilə bağlı təkliflər edilsə də o, bunu etmədi. O, həyatının təhlükə ilə üzləşdiyini bilsə də, xalqına olan sevgisi bütün məncələrə üstün gəldi. Belə olan halda Stalinin və onun əlaltılarının bir "yol"u qalırdı ki, bu da Əziz Əliyevə şər atmaq, onu ləkələmək idi. Əslində xalq fədakar oğlunu yaxşı tanıyırdı və onun ünvanına deyilənlərin həqiqət olmadığını bilirdi. Amma heç bir məsələ Azərbaycan xalqının iradəsindən asılı olmadığı üçün hadisələrə reaksiya vermək mümkün deyil. Mərkəzdən hazırlınmış ssenari üzrə Əziz Əliyevə qarşı əsassız ittihamlar irəli sürüldü.

Hamıya məlumdur ki, sovet dövrünün öz qeyri-insani qanunları vardı və Stalinin hakimiyyəti illərində bu qanunlar daha da sərtləşdirilmişdir. Əgər bir kəsin haqqında mənfi rəy yaradılırdısa, o şəxsin bütün qohumlarına, yaxınlarına, nə zamansa evinə qonaq gəlmiş insanlara, ailəsinə qarşı insanlıqla bir araya sığmayan ittihamlar irəli sürülür, həmin insanlar təhqir və təqiblərə, işgəncələrə məruz qalır, sərt qadağalarla üzləşirdilər.

O dövrdə Əziz Əliyevin ailəsi ilə yaxın olan insanlardan bu ailə ilə əlaqələri kəsmək tələb olunurdu. Onlara hədə-qorxular gəlinir, müxtəlif təqiblərə məruz qalacaqları ilə bağlı fikirlər səsləndirilirdi. Bu, o vaxtlar idi ki, artıq Heydər Əliyev Zərifə xanımla tanış olmuş, bir-birlərinə ayrılmaz, qırılmaz tellərlə bağlı olduqlarını etiraf etmişdilər. Heydər Əliyevin öz gələcək həyat yoldaşı ilə mütəmadi olaraq görüşməsi Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin əməkdaşları tərəfindən izlənilmiş və bu barədə faktlar əldə olunmuşdur. Həmin vaxt Heydər Əliyev özü də bu sahədə çalışırdı. Bu məsələyə dərindən diqqət yetirsək bir çox maraqlı məqamların şahidi olarıq. Dövlət tərəfindən Əziz Əliyevin ailəsi ilə əlaqələr qurmaq qadağan olunduğu halda, həmin dövlətin bir qurumunda çalışan Heydər Əliyev bu əlaqələri daha da genişləndirməkdə idi.

Hətta Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin rəhbərliyi Heydər Əliyevi bu yoldan çəkindirmək istəmiş və rədd cavabı almışdır. Heydər Əliyevə bildirilmişdir ki, bu yoldan dönmədiyi halda Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sıralarını tərk etmək məcburiyyətində qalacaq və bundan sonra onun daha böyük təhlükələrlə üzləşəcəyi qaçılmaz olacaq.

Bütün bu deyilənlərə əhəmiyyət verməyən, nəinki vəzifəsini itirməkdən, hətta həyatının təhlükə ilə üzləşə biləcəyindən qorxmayan Heydər Əliyev fikrində qəti idi.

Məlum məsələ idi ki, Heydər Əliyev nə üçün bu yoldan bir addım belə geri çəkilmək fikrində deyildi. Birincisi, Heydər Əliyev gənc olmasına baxmayaraq yenilməz, mərd, qətiyyətli, qorxmaz, fədakar, cəsur bir şəxs idi və dərəcəsindən asılı olmayaraq heç bir maneə onu sarsıda, tutduğu yoldan çəkindirə bilməzdi. Tariximizin onun adı, fəaliyyəti ilə bağlı olan dövründə biz bunun şahidi olduq.

İkincisi, Heydər Əliyev bilirdi ki, Əziz Əliyev Azərbaycanın layiqli övladıdır və onun haqqında qəsdən formalaşdırılan mənfi rəy həqiqətdən tamamilə uzaqdır. Əziz Əliyevin xalq qarşısındakı xidmətlərinə bələd olan Heydər Əliyev bilirdi ki, o, nə zamansa ona şər-böhtan atanların özləri tərəfindən bəraət alacaq. Əsrlər ötsə də o, azərbaycanlıların qəlbində yaşayacaq. Belə də oldu.

Üçüncüsü, Zərifə Əliyevanın əsl azərbaycanlı xanımına xas olan yüksək əxlaqi dəyərlərə malik olması, tanınmış, xalq arasında xüsusi rəğbət qazanmış bir ailədə tərbiyə alması, eyni zamanda insanlara xidmət göstərmək üçün qarşısına qoyduğu məqsəd, tutduğu düzgün yol və bu kimi digər amillər Heydər Əliyevi ona qəlbən bağlayırdı.

Digər tərəfdən, Heydər Əliyev verdiyi sözə əməl edən, tutduğu yoldan geri çəkilməyi bacarmayan, əhdə vəfalı, dosta

sədaqətli bir insan idi. Bütün sadalanan amillərin fonunda təbii ki, bu iki gəncin bir-birindən ayrılacağı mümkün deyildi. Sözsüz ki, əsas yük Heydər Əliyevin üzərinə düşürdü. Çünki o, hansısa qüvvədən qorxaraq öz xoşbəxt gələcəyinə qarşı çıxa bilməzdi. O, Zərifə xanıma könül verdiyi gündən bunun məsuliyyətini bilirdi və gələcəkdə quracaqları ailənin xoşbəxtliyinə, xalqın mədəni, elmi, ictimai həyatında birgə mühüm rol oynayacaqlarına inanırdı.

O dövrdə baş verənləri xatırlayanda insan nə qədər sıxıntı keçirsə də, bir o qədər də qürur hissi yaşayır. Bəli, qəddar Stalinin çirkin siyasəti Heydər Əliyevin polad iradəsi qarşısında aciz idi. Bundan qürur, iftixar hissi keçirməmək mümkün deyil. Doğrudur, Heydər Əliyevlə Zərifə Əliyeva ailə quran vaxt artıq Stalin ölmüşdü. Lakin o dövrə qədər bu iki gəncin görüşlərinə mane olmaq cəhdləri nəticəsiz qalmışdı. Uzun illər məmləkəti dolaşan Stalin xofu, ondan miras qalan çirkin siyasət də onları ayıra bilmədi. Beləliklə, yüksək əxlaqi dəyərlərə malik ailələrdə tərbiyə almış iki gəncin ailə həyatının təməli qoyuldu.

Xalqımızın böyük oğlu, dünya siyasətinin əvəzsiz lideri, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev hələ Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində çalışdığı illərdə və bu quruma rəhbərlik etdiyi vaxtda özünü dünyaya sülhün, sabitliyin, əmin-amanlığın zəmanəti kimi sırımağa çalışan SSRİ dövlətinin başında duran insanların Azərbaycana və azərbaycanlılara qarşı ögey münasibət bəslədiklərini, çirkin siyasət yürütdüklərini yaxşı bilirdi. Onun çalışdığı sahə bilavasitə bu məsələlərlə bağlı idi. Heydər Əliyev azərbaycanlılara qarşı edilən haqsızlıqları tutarlı faktlarla bir daha təsdiqləmişdi. Xalqımızın üzləşdiyi haqsızlıqların aradan qaldırılması, ədalətin bərqərar edilməsi üçün yollar arayan Heydər Əliyev yenə qətiyyət nümayiş etdirir, vəzifəsini itirəcəyindən zərrə qədər də olsa çəkinmir, əsl həqiqətin nədən ibarət olduğunu açıq şəkildə cəmiyyətə çatdırmaq istəyirdi. Amma bu məsələdə tələskənliyə yol vermək, emosiyalara qapılmaq, xırda bir düşünülməmiş addım atmaq böyük faciələrə səbəb ola bilərdi. Zəngin bilik və bacarığa malik olan Heydər Əliyev hər şeyi yaxşı dərk edir, işini ehtiyatla aparırdı. Məsələ o qədər ciddi idi ki, son dərəcə təmkinli və qətiyyətli olmaq, güclü siyasət yürütmək lazım gəlirdi.

Heydər Əliyev gənc olmasına baxmayaraq olduqca təmkinli, ardıcıl siyasət yürüdürdü. Baxmayaraq ki, o, bu cür işlərlə məşğul olmalı deyildi, amma onu ən birinci düşündürən Azərbaycan xalqının taleyi idi. Həyatı boyu haqsızlığa qarşı çıxan, insanlara ali varlıq kimi baxılmasının tərəfdarı olan, dilindən, dinindən, milliyyətindən, irqindən, cinsindən, hətta siyasi baxışlarından asılı olmayaraq hər kəsə eyni münasibət bəslənilməsinin zəruriliyini ifadə edən Heydər Əliyev antiazərbaycan siyasəti yürüdənlərin bu çirkin əməllərinə son qoyulacağı günü görürdü. O, uzaqgörən siysətçi, fitri istedada malik bir şəxs kimi haqq-ədalətin nə zamansa qalib gələcəyinə inanaraq buna əmin idi. Azərbaycanlılara qarşı münasibət dəhşətliydi və Heydər Əliyev bundan keçirdiyi iztirabları büruzə vermədən öz işində idi, tutduğu yolu davam etdirirdi. Bu yol haqq-ədalət yolu idi. Sonda həmişə haqq-ədalət zəfər çalır. Ümummilli liderimiz başladığı bu yolu zəfərlə sona çatdıracağına inanırdı. O, hər şeydən öncə, Azərbaycan və onun vətəndaşlarının gələcəyi barədə düşünürdü.

Ümumiyyətlə, tarixdə baş verən hadisələrə nəzər salanda görürük ki, Sovet Hakimiyyəti Azərbaycana qarşı daha çirkin siyasət yürüdürdü. Ən dəhşətlisi isə o idi ki, bu quruluş Cənubi Qafqaza, o cümlədən Azərbaycana ayaq basdıqları gündən xalqımıza qarşı soyqırımı siyasəti həyata keçirən, on minlərlə vətəndaşımızı qətlə yetirən ermənilərə hərtərəfli dəstək verir, onların maraqlarını təmin edirdi. 1918-ci ildə ermənilər tərəfindən dünyada analoqu olmayan bir vəhşiliyin törədilməsi, bu soyqırımı zamanı yüz minə yaxın soydaşımızın öldürülməsi hər kəsə məlumdur və bu qanlı cinayət tarixin qara səhifəsi kimi heç zaman unudulmayacaq.

Həmin dövrdə baş verən erməni vəhşiliklərinin qarşısını almağa müvəffəq olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süquta uğramasında da erməni xəyanəti əsas rol oynadı. Sovet qoşunları ilə birlikdə Azərbaycan ərazilərində vəhşiliklər törədən erməni quldurları insanlıqla bir araya sığmayan ən çirkin oyunlara əl atdılar. Nəhayət, 1920-ci ildə Azərbaycanda Sovet Hakimiyyəti quruldu. Qısa zaman ərzində tarixi torpağımız olan Zəngəzur Ermənistana verildi. Danılmaz faktdır ki, Ermənistan özü tarixi Azərbaycan torpaqları üzərində yaradılmışdır. Zəngəzurun ardınca İrəvan da ermənilərə verildi.

Lakin "türksüz Ermənistan" yaratmaq istəyən ermənilər bununla kifayətlənmək istəmir, müxtəlif yollarla azərbaycanlıları qətlə yetirərək torpaqlarımızı zəbt etməyə səy göstərirdilər.

Dövr, zaman bir qədər dəyişdiyindən ermənilər bu çirkin siyasətlərini fərqli şəkildə həyata keçirməyə başlamışdılar. Hiyləgər düşmən Azərbaycanda məsul vəzifələrdə çalışır və xalqımıza qarşı çirkin siyasət yürüdürdü. Ötən əsrin 30-cu illərində azərbaycanlılara qarşı həyata keçirilən qanlı repressiyalarda Azərbaycanda yüksək vəzifələrdə çalışan ermənilərin bağışlanılmaz günahları vardır. Belə ki, bu ermənilər Azərbaycanın döyünən ürəyi, görən gözü, düşünən beyni hesab olunan mərd övladlarına "xalq düşməni" damğası vuraraq onların siyahısını Moskvaya - qəddar Stalinə göndərirdilər. Heç bir araşdırma aparılmadan, məhkəmə qərarı olmadan həmin adamlar güllələnir, ömürlük həbslərə atılır, yaşayış üçün nəzərdə tutulmayan ərazilərə sürgün edilirdilər. Ermənilər Moskvadan təsdiqini taparaq qayıdan siyahıya yenidən xeyli azərbaycanlının adlarını əlavə edərək onları güllələyirdilər.

II Dünya müharibəsi dövründə də ermənilər azərbaycanlılara xəyanət etmiş, xalqımıza qarşı İttifaq miqyasında mənfi rəy formalaşdırmağa səy göstərmişlər. Onlar buna müəyyən qədər nail olsalar da, azərbaycanlıların müxtəlif cəbhələrdə göstərdikləri qəhrəmanlıqlar erməni yalanlarının ifşa olunmasına şərait yaratdı.

Müharibədən sonra da ermənilər çirkin siyasətlərindən əl çəkməmiş, yeni planlar hazırlayaraq həyata keçirməyə başlamışlar. 1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların tarixi ata-baba torpaqlarından - Ermənistan ərazilərindən didərgin salınaraq Azərbaycanın digər bölgələrinə, əsasən Aran zonasına köçürülməsi də ermənilərin çirkin planlarının nəticəsi

idi. Acınacaqlı bir fakt ondan ibarətdir ki, ermənilər SSRİ Nazirlər Sovetinin belə bir qərar imzalamasına nail olmuş və insanlıqdan uzaq hərəkətlərinə hüquqi don geydirmişlər. Bu köçürülmə zamanı 250 min nəfərdən çox azərbaycanlı doğma torpaqlarından qovularaq yaşayış üçün heç bir şəraiti olmayan ərazilərə köçürülmüşlər. Didərginlik taleyi yaşamaq məcburiyyətində qalan soydaşlarımız arasında ölənlərin, daha doğrusu, ermənilər tərəfindən öldürülənlərin, yaralananların, işgəncələrə, təqiblərə məruz qalanların sayı kifayət qədər idi. Onların pozulmuş hüquqları isə SSRİ rəhbərliyini qətiyyən maraqlandırmırdı.

SSRİ Nazirlər Sovetinin bu köçürülmə ilə bağlı imzaladığı qərarın bir sıra müddəaları vardır. Belə ki, bu bədnam qərarda göstərilirdi ki, köçürülən əhaliyə məxsus daşınan əmlak və digər var-dövlət onların özlərinə verilməlidir. Digər tərəfdən, köçürülən azərbaycanlı əhaliyə xüsusi avtomobillərin və başqa nəqliyyat vasitələrinin ayrılması da məlum qərarda yer almışdır. Hətta bunun üçün müəyyən vəsait də ayrılmışdır. Amma ermənilər bu müddəaların heç birinə əməl etmədilər. Yalnız bu çirkin qərarın tez bir zamanda həyata keçirilməsi üçün hər cür oyunlara əl atdılar.

Bunları ona görə xatırladırıq ki, Sovetlər Birliyi dövründə belə çirkin əməllər törədilib. Bu kimi halların nə qədər davam etdiyi hər kəsə məlumdur. Sovet dövlətinin himayəsi ilə ermənilərin Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi vəhşiliklərə, onların açıq və ya gizli şəkildə həyata keçirdikləri çirkin siyasətə 1969-cu ildən - ümummilli liderimiz Heydər Əliyev respublikamıza rəhbərliyə gəldikdən sonra xitam verildi. Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyə gəlişi ilə təkcə erməni vəhşiliklərinə deyil, həm də SSRİ rəhbərliyinin xalqımıza qarşı yürütdüyü siyasətə son qoyuldu.

Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, Heydər Əliyev hələ gənc yaşlarında olarkən, Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində çalışarkən və bu quruma rəhbərlik edərkən xalqımıza qarşı tarixdə baş verənləri, eləcə də o dövrdə həyata keçirilən siyasəti yaxşı bilir, hiss edirdi. O, həm də bunun Azərbaycan xalqı üçün ciddi təhlükə və fəsadlar yaratdığını, bu kimi halların qarşısının alınmadığı təqdirdə gələcəkdə daha böyük faciələrə səbəb olacağını hamıdan yaxşı anlayırdı.

Sözsüz ki, SSRİ rəhbərliyinin antiazərbaycan siyasəti həm mənəvi sarsıntılara səbəb olmuş, həm də respublikamızın inkişafına mənfi təsir göstərmişdir. Xalqımızın dilinə, dininə, ədəbiyyatına, mədəniyyətinə, mənəviyyatına təcavüzlər edilir, tariximiz saxtalaşdırılırdı. Bir çox hallarda xalqımıza öz doğma ana dilində danışmaq yasaq edilmiş, bu sahədə məhdudiyyətlər tətbiq olunmuşdur. Xalqımıza öz tarixi keçmişini unutdurmaq üçün hər cür siyasət həyata keçirilirdi.

Bu azmış kimi, respublikamızın inkişafına da lazımi diqqət yetirilmirdi. Azərbaycanın sərvətləri hesabına digər respublikalarda böyük işlər görüldüyü halda, respublikamızda ciddi irəliləyişlər hiss olunmurdu. Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərliyə gələnə qədər Azərbaycan digər respublikalardan, o cümlədən tarixi torpaqlarımız hesabına yaradılan Ermənistandan da geri qalırdı. Dəhşətli faktdır. Çünki bu respublikaların hər birininin inkişafında Azərbaycanın xüsusi yeri vardır. Azərbaycandan daşınan xammal hesabına digər respublikalar inkişaf edir, bizə isə bundan cüzi pay düşürdü.

Acınacaqlı bir fakt ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın təbii sərvətləri və canlı qüvvəsi hesabına inkişaf edən Ermənistan xalqımıza qarşı insanlığa uyğun gəlməyən hərəkətlərini davam etdirirdi.

Digər bir ciddi məsələ isə o idi ki, Heydər Əliyev respublikamıza rəhbərliyə başladığı günə qədər Azərbaycanda məsul vəzifələrdə çalışanların əksəriyyəti qeyri-azərbaycanlılar, o cümlədən ermənilər idi. Belə bir vəziyyətdə xalqımızın milli maraqlarının qorunmasından, Azərbaycanın inkişafından söhbət gedə bilməzdi. Xalqımızın görkəmli oğlu Heydər Əliyevi narahat edən məsələlər arasında milli kadrlara geniş yer verilməməsi də vardı. Hətta demək olar ki, Heyər Əliyev bundan ciddi narahatçılıq keçirirdi və o, milli kadrların yüksək vəzifələrə irəli çəkilməsi üçün özünəməxsus planlar hazırlayırdı. Nəhayət, daim müdrikliyi, əzəməti, mədəniyyəti ilə başqalarından seçilən, demək olar ki, bütün xüsusiyyətlərinə görə digər xalqlardan üstün olan Azərbaycan xalqı Tanrının sınaqlarından alnıaçıq, üzüağ çıxmağı bacardı. Haqsızlıqlara, qadağa və məhrumiyyətlərə dözən xalqımızın üzünə Tanrı güldü. 1969-cu ildə Azərbaycanın başı üstündən qara buludlar çəkilməyə başladı. Çünki həmin il Heydər Əliyev Azərbaycana

rəhbər seçildi.

Həmin dövrdə artıq neçə il idi ki, Heydər Əliyevlə Zərifə Əliyeva ailə həyatı qurmuşdular. Bu, sözün həqiqi mənasında, əsl azərbaycanlılara məxsus bir ailə idi. İstər yüksək əxlaqi dəyərləri, istərsə də ailədə olan qarşılıqlı münasibətlər baxımından belə demək olar. Əlbəttə, hər bir ailənin dəyəri onun möhkəm təməl üzərində qurulması, başqalarına nümunə ola biləcək bir şəkildə formalaşması ilə səciyyələnir.

Zərifə xanım Əliyeva elmi fəaliyyəti ilə yanaşı, ailəyə də geniş vaxt ayırır və ailə qayğılarıyla daha çox məşğul olurdu. Övladlarının tərbiyəli böyümələri, gələcəkdə xalqa, vətənə layiqli övlad kimi formalaşması üçün bir ana kimi üzərinə düşən məsuliyyəti dərk edir, ailənin ondan asılı olan işlərinin öhdəsindən layiqincə gəlirdi. Sözsüz ki, həm ailənin qayğıları ilə məşğul olmaq, həm nadir tarixi şəxsiyyətin həyat yoldaşı olmaq məsuliyyəti Zərifə xanımı qətiyyən yormurdu, əksinə,

o, bundan zövq alırdı.

Başqalarına nümunə olan bu ailənin xalq arasında xüsusi nüfuz qazanmasında Zərifə Əliyevanın böyük xidmətləri vardır. Onun ailəsinə sədaqətli olması təməli möhkəm sütunlar üzərində qurulmuş bu ailəni daha da əzəmətli, qüdrətli edirdi. Bu ailə həm də müqəddəs Tanrının buyurduğu əməllərə uyğun idi. Həyat yoldaşına sədaqət, övladlara məhəbbət Tanrının ana üçün buyurduğu ən vacib əməllərdən hesab olunur. Zərifə xanım bir ana kimi üzərinə düşən işlərin öhdəsindən layiqincə gəlirdi.

Məhəmməd Peyğəmbərin (s) zamanında bir ailə başçısı uzaq səfərə getməli olur və qayıdana qədər evdən bayıra çıxmaması ilə bağlı həyat yoldaşıyla əhd-peyman bağlayır.

Günlər ötsə də bu xanım həyat yoldaşının sözünə əməl edərək evdən bayıra çıxmır. Bir gün bu xanıma atasının xəstələnməsi ilə bağlı xəbər gəlir. Çıxılmaz vəziyyətdə qalan xanım Məhəmməd Peyğəmbərin (s) yanına adam göndərərək əri ilə bağladığı əhd-peyman və atasının xəstələnməsi barədə ona məlumat çatdırır: "Ya Peyğəmbər, həyat yoldaşım səfərə gedəndə qayıdana qədər evdən bayıra çıxmayacağımla bağlı mənimlə əhd-peyman bağladı. İndi isə atam xəstələnib. Mən nə etməliyəm?" Məhəmməd Peyğəmbər (s) bu xanıma qısaca cavab göndərir: "Evində qal, əhdinə vəfalı ol və ərinə itaət et." Günlər ötür, yenə də bu xanıma xəbər gəlir ki, atanın vəziyyəti ağırdır və demək olar ki, ölümlə üz-üzə dayanıb. Yenə də o, Məhəmməd Peyğəmbərin (s) yanına adam göndərir və ondan kömək istəyir: "Ya Peyğəmbər, indi atam ölümlə üz-üzədir. İcazə verirsinizmi son nəfəsində onun yanında olum?" Yenə də Peyğəmbərin eyni cavabı gəlir: "İcazə vermirəm, evində qal, ərinə itaət et, onun dediklərini unutma".

Bir neçə gündən sonra bu xanıma atasının rəhmətə getdiyi barədə xəbər gəlir. Yenə də o, Məhəmməd Peyğəmbərə (s) xəbər göndərir: "Ya Peyğəmbər, atam rəhmətə gedib, həyat yoldaşım isə hələ də səfərdən qayıtmayıb. İcazə verirsinizmi atamın namazına durum, onunla son vida mərasimində iştirak edim?" Bu dəfə də Peyğəmbərin cavabı eyni olur: "Yox, icazə vermirəm, ərinlə bağladığın əhd-peymana sədaqətli ol və ona itaət et." Bu qadın atasının ölümündən kədərlənsə, sarsılsa da Peyğəmbərin dediyi kimi edir. Gözüyaşlı qalmış bu qadına bir

neçə gündən sonra Məhəmməd Peyğəmbər (s) xəbər göndərir: "Ey ləyaqətli, əxlaqlı, sədaqətli qadın! Ərinlə bağladığın əhd-peymana sədaqətli olaraq ona itaət etdiyin üçün müqəddəs Tanrı tərəfindən bir səda gəlmişdir ki, sənin, ailənin və atanın günahları bağışlanır. Atan qəbr və qiyamət əzabından qurtulmuşdur. Məhz onun böyütdüyü, tərbiyə etdiyi övladının - sənin ərinə itaət etdiyinə görə."

Bütün canlı-cansız varlıqları yaradan, hamıdan və hər şeydən ucada dayanan müqəddəs Tanrı insanlara vacib olan əməlləri əyan etmişdir. Ailə qurmuş qadınlara da bir çox əməllər vacib buyurulmuşdur. Onlardan biri də ərə itaət etmək, ona ürəklə xidmət göstərmək, uşaqlara yaxşı tərbiyə verməkdir.

"İslamda ailə tərbiyəsi" kitabında belə bir hədis var: "Bir kişi Məhəmməd Peyğəmbərin (s) yanına gəldi və dedi: Ey Allahın Peyğəmbəri, mənim bir həyat yoldaşım vardır ki, nə zaman evə daxil oluram, məni qarşılayır, evdən çıxan vaxt yola salır. Haçan məni qəmgin göröndə soruşur: "Sevimli həyat yoldaşım, nədir səni qəmgin edən, əgər ruzi narahatlığın vardırsa, bil ki, Allah ruzuya zamindir. Əgər nigarançılığın axirətə görədirsə, Allah axirət barəsində nigarançılığı daha da davamlı edər, çünki "axirət barəsində nigarançılıq imanlı olmaq nişanəsidir"". Bu vaxt Peyğəmbər xitabən kişiyə buyurdu: - Bil ki, Allahın işçiləri (mələkləri) var, bu qadın da ilahi işçilərdən biridir və o, ərinə hörmət qoyduğuna görə şəhid və cihad edənlərin mükafatından yarısı onun üçün nəzərdə tutulmuşdur".

Bu kimi hikmətli, müdrik kəlamların, ailə münasibətlərindən bəhs edən dəyərli sözlərin hər birini Heydər Əliyevlə Zərifə Əliyevanın qurduğu ailəyə aid etmək olar. Zərifə xanım Heydər Əliyevə bəslədiyi münasibətdə həyat yoldaşına sədaqət və itaət nümunəsi yaratdı.

Qürur doğuran başqa bir məqam ondan ibarət idi ki, Heydər Əliyev və Zərifə Əliyeva fəaliyyətlərinin əsas hissəsini xalqa, vətənə sədaqətlə, vicdanla xidmət üzərində qurmuşdular. Bir çox cəhətdə onlar arasında oxşarlıq vardı. İnsanlara münasibətdə, humanistlikdə, qayğıkeşlikdə, milli maraqları hər şeydən üstün tutmaqda və bir çox cəhətlərdə onlar bir-birinə tam şəkildə bənzəyirdilər. Eyni zamanda onların hər ikisi müəyyən əziyyətlər çəkməklə bu günə gəlib çatmış, ailə

qurmaq yolunda çox manecələri dəf etməli olmuşdular. Onların qətiyyəti, dönməzliyi, iradəsi qarşılarına çıxan hər maneəni dəf etmək üçün yetərli idi. Belə bir ailənin qurulması həm də Azərbaycan xalqının xeyrinə idi.

Elmi fəaliyyəti Zərifə xanıma qayğıkeş, mehriban bir ana kimi övladlarını böyütməyə, onlara düzgün tərbiyə verməyə mane olmurdu. Doğrudur, onun işi olduqca çətin və məsuliyyətli idi. Amma o, bunların hər birinə vaxt tapırdı və Zərifə xanım əksər hallarda qarşısına qoyduğu məqsədə narahat gündüzləri, yuxusuz gecələri ilə nail olurdu. Əlbəttə, Zərifə Əliyevanı narahat edən bir çox amillər vardı.

Birincisi, o, dünya işığına həsrət qalmış və görmə orqanında problem olan insanların hamısının şəfa tapması arzusunda idi və bunun üçün əlindən gələni edirdi. O, qarşısına daha ciddi məqsədlər qoymuşdu. Zəhmətkeşliyinə, bilik və bacarağına güvənən Zərifə xanım arzularına qovuşmaq üçün ən böyük köməyi Allahdan istəyir, gecə-gündüz Böyük Yaradana dualar edirdi. Onun ən böyük arzusu və istəyi insanların xoşbəxtliyi, görmə problemi olanların tezliklə şəfa tapması idi. Bir ana və həkim kimi o, insanların bu cür ciddi problemlərlə üzləşməsindən sarsılırdı. Oftalmologiya elmində yeniliklər edən, insanların dünya işığından məhrum olmamaları üçün əlindən gələni əsirgəməyən Zərifə Əliyevaya inam getdikcə artırdı. Getdikcə o, xalqın sevimlisinə çevrilməkdə idi.

Zərifə xanımı narahat edən digər bir məsələ həm də Azərbaycan xalıqna qarşı uzun illər bəslənilən münasibət idi. Onların ailəsi də bu cür haqsızlıqlardan əziyyət çəkmişdi. O, həmişə düşünürdü ki, görəsən nə üçün azərbaycanlılara qarşı bu cür ögey münasibət bəslənilir?! Lakin Zərifə xanım inanırdı ki, nə zamansa haqq-ədalət öz yerini tapacaq, günahsız insanlara qarşı edilən haqsızlıqlara son qoyulacaq. Axı Zərifə Əliyeva heç bir millətə fərq qoymadan ona müraciət edən hər kəsə şəfalı əllərilə yardım edirdi. Bu, bir insanlıq nümunəsi, qadın, ana ürəyinin böyüklüyü idi. Təəssüflər olsun ki, SSRİ rəhbərliyi humanistlikdən, hətta insanlıqdan uzaq hərəkətlərə göz yumur, əksər hallarda buna rəvac verirdilər. Rəhbərliyin özü də Azərbaycan xalqına düzgün münasibət bəsləmir, respublikamıza yalnız xammal bazası, vətəndaşlarımıza isə demək olar ki, kölə kimi baxırdılar. Bu isə hər bir sahəyə öz

mənfi təsirini göstərirdi.

Azərbaycanın böyük oğlu, nadir tarixi şəxsiyyət Heydər Əliyev respublikamıza rəhbər seçildiyi ilk gündən hamı kimi, Zərifə xanım da inanırdı ki, qısa zaman ərzində xalqımıza qarşı edilən haqsızlıqlara son qoyulacaq, vətənimizin səmasından qara buludlar çəkiləcək. Zərifə Əliyeva Heydər Əliyevin bilik və bacarığına, qətiyyətinə, polad iradəsinə, siyasi qüdrətinə, bir sözlə, onun bütün keyfiyyətlərinə bələd idi. Məhz bu səbəbdən idi ki, o, Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyinə, Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə vətənimizin çiçəklənəcəyinə inanırdı. Qeyd olunduğu kimi, o vaxta qədər mövcud olan vəziyyət həmişə Zərifə xanımı narahat edirdi. Xalqımızın layiqli övladı, milyonların sevimlisinə çevrilən Zərifə Əliyeva Azərbaycanı layiq olmadığı bir yerdə gördüyü üçün sarsılırdı. Əlbəttə, Azərbaycan ən ali zirvələri fəth etməyə layiq və qadir idi. O dövrdə bütün göstəricilərə görə Azərbaycanın "müttəfiq" respublikalardan geri qalması yalnız təəssüf doğururdu. Mövcud vəziyyət xalqımızın iradəsi və maraqları ilə ziddiyyət təşkil edirdi. Çünki xalqımızın potensialı, respublikamızın iqtisadi imkanları Azərbaycanın dinamik inkişafına münbit şərait yaradırdı.

Zərifə xanım Əliyeva yanılmamışdı və hadisələrin sonrakı inkişafı bir daha bunu təsdiq etdi. Etiraf edək ki, o dövrdə Azərbaycanın tezliklə uğurlara imza atacağına inananların sayı kifayət qədər deyildi. Bu da başadüşülən idi. Çünki xalqımız öz müqəddəratını həll etmək haqqından çoxdan məhrum edilmişdi və uzun illər idi ki, yaxşılığa doğru heç nə dəyişmirdi.

Lakin 1969-cu ildən etibarən hər şey əksinə xalqımızın maraqlarına uyğun şəkildə dəyişdi. Heydər Əliyevin Azərbaycan SSR KP MK-nın I katibi seçilməsi ilə demək olar ki, xoşagəlməz hallar tarixə çevrilərək arxada qaldı. O vaxta qədər çoxları Heydər Əliyevi yaxşı tanımırdı. Lakin Heydər Əliyevin qətiyyətli addımları tezliklə onun ümumxalq məhəbbəti qazanması ilə nəticələndi. Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbər seçilməsi SSRİ imperiyasının başında duran şəxslərin özləri də bilmədən azərbaycanlılara etdikləri ən böyük hədiyyə idi. Bəlkə də bu, Tanrının qisməti, xalqımızın alın yazısı idi.

Heydər Əliyev Azərbaycandakı mövcud vəziyyətlə çoxdan tanış olduğuna görə baş verən hadisələri analiz etmək, görüləcək işləri müəyyənləşdirmək üçün vaxt itirməyə ehtiyac qalmamışdı. Uzun illər idi ki, o, respublikamızdakı vəziyyəti analiz edir və bundan çıxış yollarını müəyyənləşdirirdi. Amma etiraf edək ki, qorxunc imperiyanın sərt qanunlarının mövcud olduğu bir vaxtda xalqın maraqlarına uyğun addımlar atmaq böyük cəsarət tələb edirdi. Sözsüz ki, həmin dövrdə Azərbaycan xalqının maraqlarına uyğun siyasət yürütmək imperiyaya qarşı çıxmaq demək idi. Ona görə də bu sahədə hər hansı işlər görmək böyük cəsarət tələb edirdi. Əlbəttə, təkcə cəsarət yox, həm də siyasi ustalıq, uzaqgörənlik lazım gəlirdi. Heydər Əliyev bütün bu kimi müsbət keyfiyyətlərə malik yeganə şəxsiyyət idi. O, bilirdi ki, Azərbaycanla bağlı çox ciddi məsələlər həllini tapmalıdır. Bu cür məsələlərin həllində bir an belə nə gecikmək, nə də tələskənliyə yol vermək olardı. Hər bir prosesi diqqətdə saxlamaq, mövcud vəziyyəti tam şəkildə nəzarətə götürmək, arzulanan nəticələri əldə etmək üçün düşünülmüş addımlar atmaq lazım gəlirdi.

Demək olar ki, respublikamızın, xalqımızın ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi, elmi-mədəni həyatında hər hansı işlər görmək üçün hər şeyi sıfırdan başlamaq lazım gəlirdi. Bunları deməklə, o vaxta qədər Azərbaycanda görülən işlərə kölgə salmaq, qazanılmış ən cüzi uğurları belə inkar etmək fikrində deyilik. Sadəcə etiraf etmək lazımdır ki, Heydər Əliyevin

respublikamıza rəhbərliyə gəlişi ilə Azərbaycanın və onun vətəndaşlarının, xüsusilə azərbaycanlıların həyatında tamamilə yeni mərhələnin əsası qoyulmuşdur. Bu mərhələ bütün sahələri əhatə edirdi.

Vəziyyət isə olduqca mürəkkəb idi. Həm ideoloji mübarizədə qalib gəlmək, həm də respublikamızın sürətli, hərtərəfli inkişafına nail olmaq lazım gəlirdi. Şübhəsiz ki, bu kimi işlər bir-biri ilə sıx bağlı idi və paralel şəkildə həyata keçirilməli idi.

Heydər Əliyev xalqımızın maraqlarının əksinə yönəlmiş istənilən qərarı qətiyyətlə rədd edir, xalqlar, millətlər arasında ayrı-seçkilik siyasəti aparılmasının yolverilməz olduğunu, bunun acı nəticələr verə biləcəyini diqqətə çatdırırdı.

Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, həmin dövrə qədər tarixin bütün mərhələlərində ermənilər azərbaycanlılara qarşı gizli planlar həyata keçirmişlər və bu kimi hallar xalqımızı böyük itkilərlə üz-üzə qoymuşdur. Soydaşlarımızın ermənilər tərəfindən soyqırımına, təhqirlərə, işgəncələrə məruz qalmaları, tarixi torpaqlarımızdan deportasiya edilmələri adi hala çevrilmişdi. Qərbi Azərbaycanda yaşayış məntəqələrinin adları dəyişdirilərək şəhərlərə, kəndlərə erməni mənşəli adlar verilirdi. Halbuki həmin yerlər tarixən xalqımıza məxsus olmuşdur. Bu cür addımlar atmaqla ermənilər tarixi saxtalaşdırırdılar. İmperiya isə birtərəfli qaydada erməniləri himayə edir, onların insanlıqdan uzaq hərəkətlərinə nəinki göz yumur, hətta bu cür halların ört-basdır edilməsi üçün hər yola əl atırdı.

Qeyd edilən belə xoşagəlməz hallar 1969-cu ilə kimi baş vermişdir. Həmin ildən ermənilərin və onların havadarlarının azərbaycanlılara qarşı uzun illər həyata keçirdikləri çirkin siyasətə son qoyuldu. Bundan ən çox sarsılan ermənilər idi. Onlar nə zamansa belə bir keçilməz səddlə üzləşəcəklərini bəlkə də düşünmürdülər. Çirkin siyasətlərini planlaşdırdıqları ssenari üzrə həyata keçirən ermənilər Heydər Əliyev kimi qətiyyətli, güclü bir siyasətçinin Azərbaycana rəhbərliyə gəlməsindən məyus olmuşdular.

Tarix boyu azərbaycanlılara qarşı dünyada analoqu olmayan siyasət yürüdən ermənilər Heydər Əliyev qətiyyəti qarşısında aciz qalaraq mövqelərindən, tutduqları "yol"dan geri çəkildilər.

Ermənilər heç zaman bu cür vəziyyətlə qarşılaşmadıqları üçün bir qədər çaşqınlıq hissi yaşayırdılar. Azərbaycanda baş verən proseslər ermənilərin maraqlarının əksinə idi. Ermənilərlə dinc qonşuluq, qarşılıqlı hörmət şəraitində yaşanılması üçün heç bir problem yox idi. Lakin bu da erməniləri qane etmirdi. Amma buna məcbur idilər və başqa əməllərə əl atmaq mümkün deyildi.

Ümummilli liderimizin başladığı və uğurla həyata keçirdiyi ideoloji mübarizə təkcə ermənilərə qarşı deyildi. Bu mübarizə həm də onlara havadarlıq edənlərə qarşı yönəlmişdi. Amma əsas məsələ Azərbaycan xalqının maraqlarının qorunması idi. Bunun üçün Heydər Əliyev düşünülmüş, ardıcıl, məqsədyönlü və olduqca ağıllı siyasət yürüdürdü.

Heydər Əliyev hər zaman milli kadr potensialının gücləndirilməsini zəruri hesab edirdi və o, düşünürdü ki, hər bir xalqın, millətin maraqlarının qorunması üçün bu, oldduqca vacib amildir. Getdikcə respublikamızda milli kadrlara geniş yer verilir, onlar yüksək vəzifələrə irəli çəkilirdilər. Şübhəsiz ki, Heydər Əliyev qeyri-azərbaycanlıların yüksək vəzifələrdə təmsil olunmalarının əleyhinə deyildi. Lakin o, başqa respublikalardakı vəziyyətin Azərbaycanda da tətbiq olunmasını vacib hesab edirdi. Belə ki, hər bir respublikada çoxluq təşkil edən xalqın nümayəndələrinin məsul vəzifələrdə digər millətlərə nisbətən çox olması normal hesab olunurdu və ona görə Azərbaycanda da bu cür addımın atılmasına ehtiyac vardı. Acınacaqlı digər bir məqam ondan ibarət idi ki, daim xalqımıza qarşı düşmən mövqeyində dayanan erməni millətindən olan xeyli sayda şəxslər respublikamızda yüksək vəzifələr tutmuşdular. Belə olan halda milli maraqların təmin olunması çətinləşirdi. Bu məsələni diqqətdə saxlayan ulu öndərimiz yaxşı bilirdi ki, Azərbaycan üçün azərbaycanlılar qədər can yandıran ikinci bir millət ola bilməz.

Heydər Əliyevin milli kadr siyasəti möhkəm təməl üzərində qurulmuşdu. Belə ki, o, təkcə mövcud kadr potensialından istifadə olunması ilə kifayətlənmir, yeni kadrların hazırlanmasına da xüsusi diqqət yetirirdi. Onun təşəbbüsü, hərtərəfli dəstəyi ilə azərbaycanlı tələbələr təhsil almaq üçün SSRİ-nin ən nüfuzlu ali məktəblərinə göndərilir, təhsillərini başa vurduqdan sonra ixtisasartırma kurslarına cəlb edilir,

vətənə formalaşmış kadr kimi qayıdırdılar. Bu kadrlar qısa zaman ərzində ixtisaslarına, peşələrinə uyğun işlə təmin olunurdular. Eyni zamanda azərbaycanlı mütəxəssislər xarici ölkələrə göndərilir, həmin ölkələrdə müəyyən vaxt ərzində işləyir və təcrübə toplayırdılar. Sözsüz ki, bu da respublikamızın inkişafında mühüm rol oynayırdı.

Heydər Əliyev azərbaycanlı tələblərin digər respublikalarda təhsil almalarını milli kadr hazırlığında və azərbaycanın hərtərəfli inkişafında yeganə yol hesab etmirdi. Belə işlər bu kimi sahələrdə atılacaq addımların bir hissəsini təşkil edirdi. Ona görə də ümummilli liderimiz Azərbaycanda hər bir sahənin inkişafında mühüm rol oynayacaq möhkəm baza yaratmaq fikrində qəti idi. Ayrı-ayrılıqda hər bir sahənin inkişaf etdirilməsi üçün sistemli şəkildə iş aparılırdı ki, bu da ümumilikdə respublikamızın inkişafına, xalqımızın milli maraqlarına xidmət edirdi. Ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycanda bir çox yeni sahələr yaradıldı. Bu cür addımların atılması Azərbaycanın və onun vətəndaşlarının xoşbəxt gələcəyi üçün təminat idi.

Heydər Əliyevin respublikamıza rəhbərliyi dövründə Azərbaycanda iki hərbi məktəb, mülki aviasiya məktəbi, müxtəlif profilli zavodlar, fabriklər, elm, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət ocaqları tikilib xalqın ixtiyarına verildi. Bu müəssisələrin hər birində peşəkar kadrlar çalışırdı və təchizat

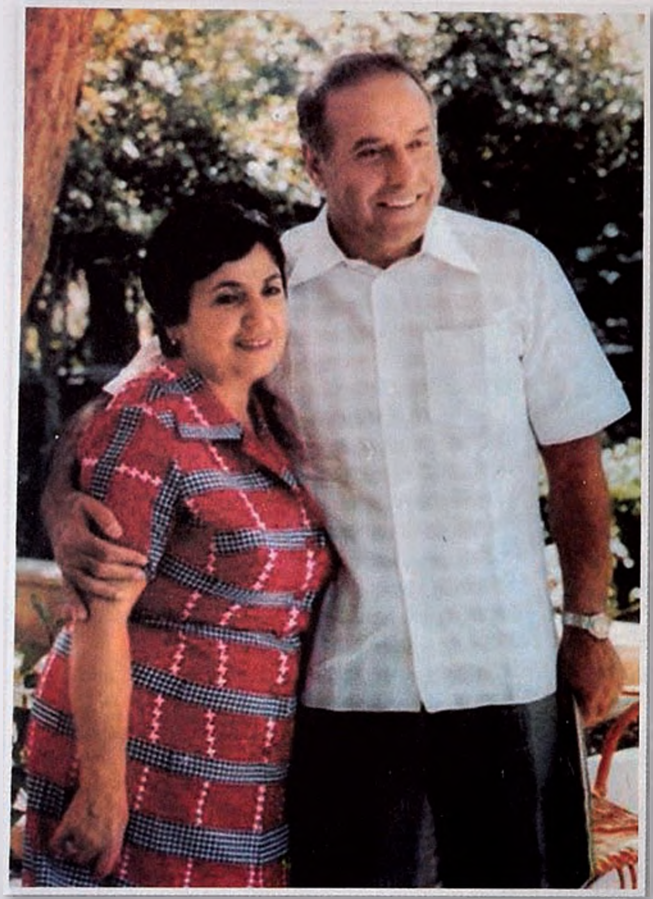

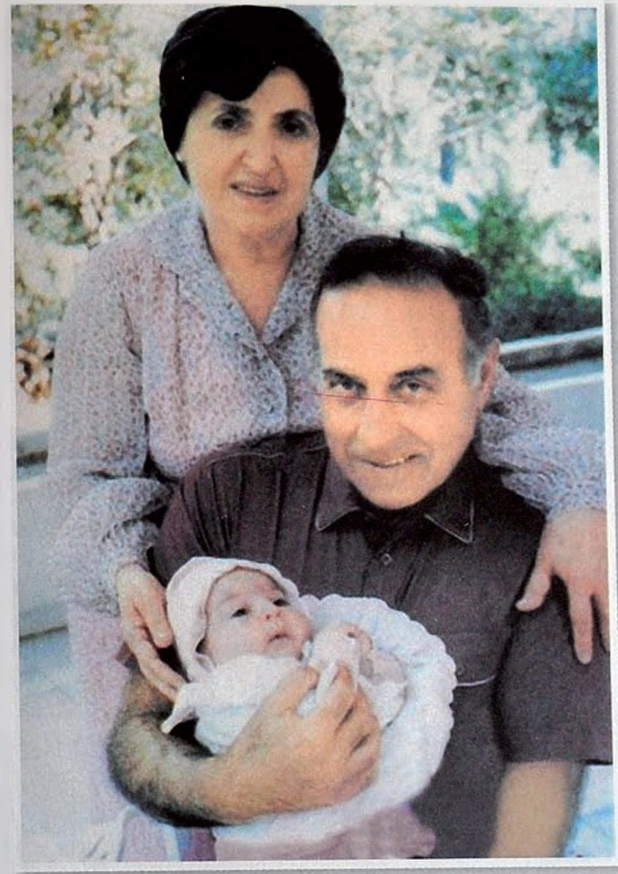

yüksək səviyyədə idi. Burada da milli kadrlara geniş yer verilmişdi. Xüsusilə hərbi məktləblərdə təhsil alanların böyük əksəriyyəti azərbaycanlılar idi ki, bu da böyük məktəblərdən xəbər verirdi. Deməк olar ki, Azərbaycanda əksər sahələrdə kadrlar hazırlanırdı və hər bir sahəyə hərtərəfli dəstək göstərilirdi. Heydər Əliyev hər bir sahənin inkişafına şəxsən nəzarət edirdi və elə sahə yox idi ki, onun diqqətindən kənarda qalsın.

Azərbaycan tikinti meydanını xatırladırdı. Respublikamızın hər yerində irimiqyaslı tikinti-quruculuq, abadlıq işləri həyata keçirilirdi. Yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoyan Azərbaycanda zövqləri oxşayan parklar, xiyabanlar salınır, yollar çəkilir, körpülər, yaşayış evləri, məktəblər, xəstəxanalar, idman və istirahət kompleksləri, mədəniyyət mərkəzləri, sanatoriyalar və s. tikilib ən yüksək səviyyədə insanların ixtiyarına verilirdi. Təkcə mərkəzi yerlərdə deyil, ucqar rayonlarda, hətta dağlıq ərazilərdə yerləşən yaşayış məntəqələrində işlər geniş vüsət almışdı. Azərbaycan çiçəklənmə dövrünə qədəm qoymuşdu. Başdan-başa gözəlləşən respublikamızda həyat sanki qaynar, coşqun məcraya yönəlmişdi. Yeni-yeni qəsəbələrin, kəndlərin salınması, hər yerin yaşıllıqlar diyarına çevrilməsi Azərbaycanın əsrarəngiz gözəlliyini daha da zənginləşdirirdi. Təbiətin qüdrətiylə insan zəhmətinin vəhdəti Azərbaycanı cənnətə çevirmişdi. Odlar Yurdunun hər qarışı gündən-günə gözəlləşir, zövqləri oxşayırdı.

Uzun illər xalqımızın keçirdiyi mənəvi sıxıntılar da aradan qaldırılmışdı. Zəngin mədəniyyətə, qədim tarixə malik olan xalqımızın milli-mənəvi dəyərləri nəinki qorunur, hətta dünyaya tanıdılırdı. Heydər Əliyev Azərbaycan mədəniyyətinin sərhədləri tikanlı məftillərlə müəyyən edilmiş, qapalı dövlət kimi tanınan SSRİ imperiyasının hüdudlarından kənarda təbliğ olunması üçün hər cür şərait yaratmışdı. Artıq dünya xalqları azərbaycanlıları daha yaxından tanıyır, onun tarixi, mədəniyyəti, keçmişi, özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə daha yaxından maraqlanırdılar. Azərbaycanla bağlı həqiqətlər dünyanın hər yerinə çatdırılırdı. Dünyanın hər bir bölgəsində yaşayan insanlar Azərbaycanla daha yaxından tanış olmaq istədiklərini etiraf edir və onların respublikamıza gəlişi üçün

şərait yaradılırdı. Demək olar ki, Azərbaycan həqiqətləri, xüsusilə onun mədəniyyəti çərçivə, sərhəd tanımadan dünyanı dolaşırdı. Bununla da Azərbaycan dünyaya, dünya isə Azərbaycana get-gedə yaxınlaşırdı. Qarşılıqlı hörmət sayəsində bəşəri dəyərlər də Azərbaycana gətirilirdi.

Azərbaycanda hər bir sahənin inkişafı üçün yaradılan şərait xarici ölkələrdən böyük turist ordusunun respublikamıza axınını sürətləndirmişdi. Xarici ölkə vətəndaşları xalqımızın tarixi, mənəvi dəyərləri, milli mətbəxi, mədəniyyəti, ümumiyyətlə, bütün xüsusiyyətləri ilə maraqlanırdılar. O dövrdə respublikamızda olan amerikalı bir turist etiraf etmişdir ki, bu vaxta qədər Azərbaycanda olmadığım, azərbaycanlıların milli xüsusiyyətləri ilə bağlı kifayət qədər məlumatlı olmamağım üçün təəssüflənirəm və hesab edirəm ki, indiyə qədər çox şey itirmişəm. Həmin şəxs Azərbaycanı dünyanın ən gözəl ölkələri ilə müqayisə edərək bildirmişdir ki, buradakı insanların qonaqpərvərliyi, mədəniyyəti, əxlaqi dəyərləri məni sözün yaxşı mənasında, təəccübləndirdi.

Bəli, Azərbaycan mədəniyyəti dünyanı qarış-qarış dolaşırdı və sevindirici hal idi ki, xalqımızın yüksək milli-mənəvi dəyərlərə malik olması hər yerdə etiraf olunur, yüksək qiymətləndirilirdi. Belə olan halda respublikamızı görməyən insanlarda da Azərbaycan və azərbaycanlılar haqda xoş təəssüratlar yaranırdı.

Bütün bunlar ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin antiazərbaycan siyasəti yürüdənlərə qarşı apardığı ideoloji mübarizənin qələbəsi idi. Mübarizə aparılmadan qazanılan qələbə insanlar üçün şirin olmur. Bu qələbələr xalqımız üçün ona görə şirin və əvəzsiz idi ki, onların hər birinin qazanılması yolunda əzmkar mübarizə aparılmışdı. Saysız-hesabsız qələbələr naminə aparılan mübarizələrin önündə Heydər Əliyev kimi fenomen, əvəzsiz bir liderin getməsi isə azərbaycanlılar üçün daha əlamətdar idi.

Etiraf etməliyik ki, bu heç də sadə bir məsələ deyildi. Dünyanı qorxu içində saxlayan, öz mövcudluğunu qorumaq üçün insani dəyərləri belə ayaqlar altına atmağa hazır olan SSRİ kimi bir imperiyanın başında duranlarla mübarizə aparmaq olduqca çətin və təhlükəliydi. Amma Heydər Əliyev öz xalqının azad yaşaması, xoşbəxtliyi, haqq-ədalətin bərqərar

edilməsi naminə heç nədən qorxub çəkinmədən, həm də böyük ustalıqla - kiminsə ağlına belə gəlməyən bir şəkildə mübarizə aparırdı.

Əməlləri ilə əbədi yaşamaq haqqı qazanan Heydər Əliyev bütün gücünü, bilik və bacarığını Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyi naminə başladığı haqq yolunu uğurla qət etməyə yönəltmişdi. Onun atdığı hər adım Azərbaycanın azadlığına xidmət edən siyasət idi və o dövrdə heç kim bunu anlamırdı.

Heydər Əliyev Azərbaycanda bütün sahələri əhatə edən inkişaf proqramı hazırlayaraq SSRİ rəhbərliyinə göndərmiş, 40-a yaxın nazirlik, komitə və təşkilat tərəfindən bu tədbirlər planının təsdiqlənməsinə nail olmuşdur. Sovetlər Birliyinin aidiyyatı qurumları bu vacib sənədə imza atmışdır. Heç bir sahə bu sənəddən kənarda qalmamışdır. Böyük işlər görülməsi üçün külli miqdarda vəsaitin ayrılması da həmin sənəddə əksini tapmışdır. Bu sənədin imzalanması asan başa gəlməmişdir. Çünki burada imzası olan şəxslərin əksəriyyəti Azərbaycan xalqına qarşı heç də düzgün mövqedə deyildilər. Amma buna baxmayaraq onlar Heydər Əliyev qətiyyəti, onun polad iradəsi, siyasi imkanları qarşısında aciz qalaraq Azərbaycan üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən sənədi imzaları ilə təsdiqlədilər. Bu vacib sənədin imzalanmasından sonra respublikamızda mövcud sahələrin inkişafında daha ciddi dönüş yarandı. Eyni zamanda yeni sahələrin yaradılması üçün zəruri addımlar atıldı. Artıq demək olar ki, Azərbaycanın zəngin sərvətlərinin respublikamızın sürətli inkişafına müsbət təsiri hiss olunurdu. Halbuki bir vaxtlar bu sərvətlərdən əldə olunan gəlirlər daha çox başqa respublikaların inkişafına yönəlirdi. Bu cür siyasətin aparılmasına artıq imkan verilmirdi. Azərbaycanda elm, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, sənaye, kənd təsərrüfatı, bir sözlə, bütün sahələr intibah dövrünə qədəm qoymuşdu.

Vaxtilə sovet ideologiyası nəticəsində sovxoz və kolxozların anbarına çevrilmiş, eləcə də digər qurumların istifadəsinə verilən məscidlərdə də əsaslı təmir işlərinə başlanılmışdı. Dilimizə, dinimizə təcavüz edən imperiya rəhbərləri bu dəfə də Heydər Əliyev qətiyyəti qarşısında baş verənləri sükutla seyr etmək məcburiyyətində qalmışdılar. Azərbaycanda bütün dinlərə məxsus müqəddəs yerlər qorunub saxlanıldığı və insanların sərbəst şəkildə həmin yerlərdə ibadət etmələrinə heç

bir məhdudiyyətin qoyulmadığı halda, məscidlərə qarşı qeyri-insani hərəkətlər törədilirdi. Bu, imperiyanın dinlər arasında ən müqəddəs hesab edilən İslam dininə qarşı apardığı və heç bir etik normalara sığmayan çirkin siyasəti idi. Amma Azərbaycanda müqəddəs İslam dininin qorunması naminə görülən işlərə mane olmaq üçün imperiyanın həyata keçirdiyi qeyri-insani siyasət yetərli deyildi. Əslində bu siyasətə mane olan bir qüvvə vardı ki, bu da Heydər Əliyev qətiyyəti idi.

Ümummilli liderimizin gərgin əməyi, böyük zəhmətləri və uzaqgörən siyasəti sayəsində mədəniyyətimizə, dilimizə, dinimizə, ədəbiyyatımıza edilən təcavüzlər aradan qaldırıldı. "Hər bir xalq öz dili ilə yaranır. Ancaq xalqın dilini yaşatmaq, inkişaf etdirmək və dünya mədəniyyəti səviyyəsinə qaldırmaq xalqın qabaqcıl adamlarının, elm, bilik xadimlərinin fəaliyyəti nəticəsində mümkün olur" - deyən Heydər Əliyev dilimizin, dinimizin saflığının qorunmasında, inkişaf etdirilməsində, dünyada tanıdılmasında əvəzsiz xidmətlər göstərmişdir. O, respublikamıza rəhbərliyi dövründə hər şeydən öncə, milli-mənəvi məsələlərə xüsusi önəm verirdi. Onun, "Yüksək mədəniyyətə malik olan xalq həmişə irəli gedəcək, həmişə yaşayacaq, həmişə inkişaf edəcəkdir" kimi müdrik kəlamları devizə, şüara çevrilmişdir.

Heydər Əliyevin respublikamıza rəhbərlik etdiyi dövrdə görülən ən böyük işlərdən biri də Azərbaycan dilinin qorunması idi. Acı bir həqiqət ondan ibarət idi ki, respublikamızda Azərbaycan dili ikinci dil kimi qəbul olunmuşdu. Bununla heç cür barışa bilməyən Heydər Əliyev Azərbaycan dilinin rəsmi dövlət dili kimi qəbul edilməsinə nail oldu və bundan sonra rus dili ikinci dil kimi təsdiqləndi. Lakin o vaxta qədər rus dili birinci, yəni rəsmi dövlət dili kimi qəbul edilmişdi.

Danılmaz faktdır ki, o dövrdə Azərbaycanı dünyada daha çox onun rəhbərinə - Heydər Əliyevə görə tanıyırdılar. Məhz onun gərgin əməyi, məqsədyönlü siyasəti nəticəsində Azərbaycanın keçmişi və o dövr üçün olan həqiqətləri dünyaya yayılmışdı. Vaxtilə onun yaratdığı şəraitdən istifadə edərək Azərbaycandan uzaqda təhsil alan 15 min nəfərdən çox azərbaycanlının arasında bu gün respublikamızın dövlət quruculuğunda fəal iştirak edərək xalqımızın yüksəlişinə,

hərtərəfli inkişafına öz töhfəsini verənlərin - Heydər Əliyev məktəbinin yetirmələrinin sayı kifayət qədərdir. Bu müsbət kəmiyyət göstəricisi keyfiyyət baxımından da olduqca yüksəkdir. İttifaqın müxtəlif ali məktəblərində təhsil alan, aspirantura və doktoranturalarda oxuyan insanlar o illərdə cəmiyyətdə Heydər Əliyev şəxsiyyətinə müstəsna dərəcədə hörmət bəslədiyini daha aydın hiss etmiş, onun siyasi uzaqgörənliyinə yüksək qiymət verildiyinə şahid olmuşlar. Sovet dövründə Heydər Əliyev şəxsiyyəti daim cəmiyyətin diqqət mərkəzində olmuş, onun məqsədyönlü fəaliyyəti maraqla izlənmişdir. Əlbəttə, bu da təsadüfi deyildi. Çünki Heydər Əliyev çox qətiyyətli addımlar atır, Azərbaycanın inkişafı, milli maraqların təmin olunması üçün lazımi işlər görür, bütün mümkün variantlardan səmərəli şəkildə istifadə edirdi. Onun düşünülmüş siyasəti bəzən həyata keçirilməsi xəyal kimi görünən işlərin tez bir zamanda reallığa çevrilməsinə zəmin yaradırdı. Uzun illər həlli mümkünsüz görünən məsələlərin həll edilməsi sözün yaxşı mənasında, heyranlıqla qarşılanırdı. Daha dəqiq desək, bu cür işlərdən xalqımız və onun dostları sevinir, düşmənlərimiz məyus olurdu.

Ötən əsrin 70-ci illərinə qədər Azərbaycanın müttəfiq respublikalar arasında sonuncu yerdə olması barədə məlumat vermişdik. Lakin Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə və bilavasitə onun gördüyü işlər sayəsində Azərbaycan qısa zaman ərzində ümumi inkişaf səviyyəsinə görə İttifaq respublikaları arasında 4-cü, bəzi sahələr üzrə isə 1-ci yerə yüksəldi. Bu, olduqca böyük uğur idi.

70-ci illərdən başlayaraq SSRİ-nin ən nüfuzlu ali məktəblərinə əsasən nadir, müasir peşə və ixtisaslar üzrə təhsil almağa göndərilən tələbə-gənclər ordusu Heydər Əliyevə güvənir, onun yaratdığı bu cür şəraitdən istifadə edərək Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyi naminə üzərlərinə düşən vəzifələrin öhdəsindən layiqincə gəlmək üçün daha əzmlə çalışırdılar.

Milli iftixarımız, qürurumuz Heydər Əliyevin Azərbaycana böyük siyasi uzaqgörənliklə rəhbərlik etdiyi 70-80-ci illərdə respublikamızda fəaliyyət göstərən ali təhsil ocaqlarının siyahısına 5-si də əlavə olundu. 5 yeni ali məktəbin istifadəyə verilməsi həm kadr hazırlığında, həm də Azərbaycanın

hərtərəfli inkişafında böyük rol oynadı. Tələbələrin sayı 70 min nəfərdən 100 min nəfərə çatdırıldı. Bu proses qısa zaman ərzində baş verdi.

Gənclərin ali məktəblərə qəbulu zamanı vaxtilə mövcud olan süni maneələrin qarşısı alındı və bu kimi xoşagəlməz halların ənənəvi xarakter almasına yol verilmədi. Rüşvət və bu kimi digər mənfi halların mövcud olması əksər vaxt istedadlı gənclərin təhsildən kənarda qalmaları ilə nəticələnirdi. Müxtəlif yollarla ali məktəblərdə təhsil alan savadsız kadrların respublikamızın, xalqımızın ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi, elmi-mədəni həyatında mühüm əhəmiyyət kəsb edən vəzifələrdə təmsil olunmaları şübhəsiz ki, Azərbaycanın gələcəyi üçün böyük təhlükə idi. Amalı, əqidəsi, məqsədi Azərbaycana şərəflə, vicdanla, sədaqətlə xidmət etmək olan, xalqımızın öz müqəddəratını həll etmək haqqına sahib çıxması üçün əzmkar mübarizə aparan ümummilli liderimiz təhsil sahəsində baş verən bu cür hallara göz yuma bilməzdi. Təhsili millətin gələcəyi hesab edən Heydər Əliyev istedadlı, bilikli gənclər üçün ali məktəblərin qapılarının açıq olduğunu bəyan etmiş və fikrini bu sahədə atdığı əməli addımlarla bir daha təsdiqləmişdir. Bu siyasət əhalinin kasıb təbəqəsini daha çox sevindirirdi. Bir sözlə, savadlı olan hər bir gənc tələbə adı qazanmaqda cüzi olsa belə maneə ilə üzləşmirdi və onlara yüksək vətənpərvərlik hissləri aşılanırdı. Azərbaycanda təhsillə yanaşı, gənclərin həyat şəraitinin yaxşılaşmasına, onların heç bir problemlə üzləşmədən vaxtlarını yalnız elmə, təhsilə sərf etmələri üçün şərait yaradılmasına xüsusi diqqət yetirilirdi.

Sovet ordusunda xidmət edən gənclərimizə bəslənilən münasibətlə barışmayan Heydər Əliyev üzləşdiyi çətinliklərə, maneələrə baxmayaraq Bakıda hərbi kadrları hazırlayan Cəmşid Naxçıvanski adına Hərbi Məktəbin açılmasına nail oldu. Bu məktəbin açılmasına mane olmaq istəyənlər kifayət qədər idi və onlar SSRİ-də müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışanlar idi. Lakin onlar Heydər Əliyevin qətiyyəti qarşısında tab gətirə bilməyərək inadkarlıqlarından əl çəkmək məcburiyyətində qaldılar.

O zaman Moskvadan bu hərbi məktəbin fəaliyyətinə qarşı xüsusi məqsəd daşıyan nəzarət vardı. Cəmşid Naxçıvanski adına hərbi məktəbdə tez-tez əsassız yoxlamaların aparılması

təzyiq vasitəsi kimi qiymətləndirilirdi. Lakin hərbi məktəbdə dəfələrlə bu cür yoxlamalar aparılsa da, təhsil ocağının fəaliyyətinə xitam verilməsi üçün heç bir fakt tapmaq mümkün olmurdu. Əksinə, mövcud reallıq, şəffaflıq hərbi məktəbin nümunəvi fəaliyyətini təsdiq edirdi. Heydər Əliyev uzun illər bu hərbi məktəbin fəaliyyətinə qarşı mərkəzdən yönələn cəhdlərin qarşısını alaraq nümunəvi bir təhsil ocağına

çevrilməsinə çalışmış və buna nail olmuşdur. Həmin dövrdə bu məktəbin yaradılmasının hansı səbəbdən baş verdiyini bilənlərin sayı çox deyildi. Bunun mahiyyətini Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra daha dərindən dərk etdik.

O illərdə Sovet dövlətinin 170-dən artıq ali təhsil müəssisəsində 15 min nəfərdən çox azərbaycanlı gənc respublikamızın iqtisadiyyatında, xalq təsərrüfatında, elm, təhsil və mədəniyyətində ehtiyac duyulan 80-dən artıq sahə üzrə ixtisaslara yiyələnmişdilər. Sonradan o da məlum oldu ki, ümumilli liderimiz Heydər Əliyev azərbaycanlı gəncləri yüksək biliklərə yiyələnmək, ali təhsil almaq üçün göndərərkən perspektivləri Azərbaycanın müsətqilliyinə hesablamış, xalqımızın xoşbəxt gələcəyi naminə milli kadrlar hazırlamışdır.

Azərbaycan xalqı tarixi nailiyyət əldə etdikdən - müstəqillik qazandıqdan sonra Heydər Əliyev o dövrdə gördüyü işləri etiraf edərək demişdir: "Bütün bunların hamısı o vaxtlar Azərbaycanın gələcəyi üçün yeni-yeni mütəxəssislər hazırlamaq məqsədi daşımışdır, bu işə biz hələ 1970-ci ildən başlamışdıq. Mən bun gün çox böyük məmnuniyyət hissi ilə qeyd edirəm ki, bu, şəxsən mənim təşəbbüsümlə olmuşdur". Dahi şəxsiyyətin bu etirafından da görünür ki, o, Azərbaycanın müstəqilliyi, xalqımızın azadlığı, istiqlaliyyəti naminə böyük işlər görmüş və ən vacib məsələlərin əksəriyyətini həmin vaxt həll etmişdir.

Bu gün müstəqil Azərbaycan Respublikasının xarici diplomatiyasına, Milli Orduya, MTN-ə, DİN-ə və s. rəhbərlik edən, eləcə də digər sahələrdə çalışan aparıcı kadrların əksəriyyəti məhz Heydər Əliyevin hərtərəfli dəstəyi, diqqət və qayğısı ilə formalaşan, peşəkar olan insanlardır.

Böyük tarixi şəxsiyyət Heydər Əliyev Sovet dövründə azərbaycanlıların assimilyasiyasına mane olduğu kimi. Azərbaycanın türk-müsəlman əhalisinə ögey münasibət bəslənilməsinin, onlara ikinci növ millət kimi yanaşmanın da qarşısını aldı. O, sovet imperiyası dövründə Azərbaycan xalqını özünəməxsus siyasətlə qoruyurdu. Xalqın mədəniyyətinin qorunması, inkişaf etdirilməsi, milli-mənəvi dəyərlərimizin təbliğ olunması üçün mütəmadi olaraq tədbirlər keçirilir, azərbaycanlıların maraqlarına uyğun qərarlar qəbul edilirdi.

1978-ci ildə Azərbaycan SSR-in Konstitusiyasında Azərbaycan dilinin rəsmi dövlət dili kimi təsdiqini tapması Heydər Əliyevin xalq qarşısındakı tarixi xidmətlərindən biri idi. Mədəni, tarixi abidələrin bərpası, uyğun eksponatlarla zənginləşdirilməsi, azərbaycanlıların zəngin mədəniyyətə malik olduqlarının inkaredilməz faktlarla təsdiqlənməsi və bu kimi yüzlərlə, minlərlə işlərin görülməsi xalqımızın həyatanda, keçmişimizin gələcəyə çatdırılmasında əvəzsiz rol oynadı. O dövrdə bu cür addımlar atmağın nə qədər çətin olduğunu həmin vaxt yaşayan insanlar daha yaxşı bilirlər. Ümumiyyətlə, SSRİ-nin mövcud olduğu dövrdə bu imperiyanı yalnız özünü qorumaq düşündürürdü. Bunun üçün imperiya rəhbərliyi insanlıqla bir araya sığmayan hər cür hərəkətlərə yol verməyə hazır idi və dəfələrlə bu cür halların şahidi olmuşuq. Amma Heydər Əliyevin respublikamıza rəhbərliyi dövründə imperiyanın başında duranlar Azərbaycana və azərbaycanlılara münasibətlərini dəyişmək məcburiyyətində qalmışdılar. Ümumiyyətlə, Heydər Əliyev onlara anlatdı ki, insan müqəddəs Tanrının yaratdığı canlılar arasında ən alisidir. Buna görə də insan faktorunun hər bir məsələnin həllində əsas götürülməsini o, bir daha diqqətə çatdırdı, bunun önəmli olduğunu dəyərli faktlarla sübut etdi. Heydər Əliyev milliyyətindən, dinindən, irqindən asılı olmayaraq hər bir insana yanaşmada ilk növbədə insani hisslərin unudulmamasını zəruri hesab edirdi. Ona görə də bütün dünya xalqları, millətləri, etnik qruplar, dini azlıqlar Heydər Əliyevi sevir, onun şəxsiyyətinə böyük hörmət bəsləyirdilər və bu gün də onun əbədi, əziz xatirəsini ehtiramla yad edirlər. Azərbaycanın fəxri, Türk dünyasının böyük oğlu Heydər Əliyevi həm də bəşəriyyətin xilası naminə ən dəyərli töhfələr verən şəxsiyyət kimi tanıyır, qəbul edirlər. Dünyanın insanlığa xüsusi qiymət verdiyi hər bir ölkəsində Heydər Əliyevə, onun şəxsiyyətinə daim hörmət bəslənilir, bu böyük şəxsiyyətin mənalı ömür yolunun hər addımı nümunə kimi göstərilir.

Xalqımızın milli maraqlarının qorunması naminə başladığı mübarizədə qalib gələn ümummilli liderimiz respublikamızın sürətli inkişafına da nail oldu. Azərbaycanın hər bir bölgəsinə tez-tez səfər edən Heydər Əliyev mövcud sahələrdə olan çatışmazlıqların aradan qaldırılması üçün təxirəsalınmaz

tədbirlərin görülməsinə, zərurət yarandığı halda, yeni sahələrin təsis olunmasına dair qərarlar qəbul edirdi. Əsasən zəhmətkeşlərlə görüşən ulu öndərimiz hər bir insanın ən cüzi probleminə belə həssaslıqla yanaşır, mövcud çətinliklərin aradan qaldırılması üçün lazımi addımlar atırdı.

Respublika vətəndaşlarının taleyi Heydər Əliyev üçün hər şeydən önəmli və qiymətli idi. O, hər şeydən öncə, insanların hüquq və azadlıqlarının qorunması, onların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, hər kəsin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması məsələsinə xüsusi diqqət yetirirdi. O dövrdə respublikada demək olar ki, işsizlik problemi tamamilə həll edilmişdi. İşçilərin maddi-sosial rifahının yüksəldilməsi üçün zəruri addımlar atılırdı. Belə ki, aylıq əmək haqlarının artırılması və peşə fəaliyyətindən asılı olaraq işçilərə müəyyən güzəştlərin edilməsi ənənə halına çevrilmişdi. Azərbaycanda əmək haqları İttifaq miqyasında bütün respublikaları üstələmişdi. Respublika vətəndaşlarının asudə vaxtlarının səmərəli təşkili, normal istirahət etmələri, sağlamlıqlarının qorunması üçün sanatoriyalara göndərilmələri sahəsində ciddi işlər görülmüşdü və bu kimi məsələlərdə heç bir problem yox idi.

Respublikamızda görülən işlər Azərbaycanın müttəfiqlərindən iqtisadi asılılığın müəyyən qədər aradan qaldırılmasına səbəb olmuşdur. Bildiyimiz kimi, sovet ideologiyası SSRİ-yə daxil olan 15 respublikanın bir-birindən iqtisadi asılılığına şərait yaradırdı. Bu da səbəbsiz deyildi. Belə zəncirvari asılılıq bu respublikaların nə zamansa müstəqillik qazanma ehtimalını heçə endirir, onların tək yaşaya bilməməsini şərtləndirirdi. Qanla qurulmuş imperiyaya rəhbərlik edənlər bilirdilər ki, nə zamansa İttifaqa daxil olan respublikalar müstəqillik barədə düşünə bilərlər. Ona görə də bunun qarşısının alınması üçün respublikaları bir-birindən asılı vəziyyətə salırdılar. Baxmayaraq ki, bu asılılıq dövlətə çox baha başa gəlirdi. Məsələn, bir respublikada olan xammalı istehsal etmək üçün lazım olan müəssisə - zavod, fabrik və s. başqa bir respublikada tikilirdi. Bununla da həmin respublikalar bir-birindən asılı vəziyyətə düşürdülər. Bu cür asılılıq olduqca xaotik bir formada - zəncirvari şəkildə bütün respublikaları əhatə edirdi. Halbuki xammalın olduğu yerdə həmin məhsulu istehsal edəcək uyğun müəssisə yaratmaq daha səmərəli idi.

SSRİ dövlətinin siyasi strategiyasını hazırlayanları isə daha çox respublikaları bir-birindən asılı vəziyyətə salaraq onları müstəmləkə kimi saxlamaq düşündürürdü.

Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi siyasət Azərbaycanın iqtisadi yüksəlişinə səbəb olmuşdur. Artıq Azərbaycanda xeyli sayda yeni müəssisələr - istehsal sahələri yaradılmışdı. Xüsusilə neft-kimya sahəsində uğurlu addımlar atılmışdır. Ümumiyyətlə, əksər sahələrə uyğun fabriklər, zavodlar tikilmiş, o dövr üçün ən yeni hesab olunan avadanlıqlarla təchiz edilərək xalqın ixtiyarına verilmişdir.

Bu görülən işlər sayəsində Azərbaycanın başqa respublikalardan iqtisadi asılılığınının azalması müşahidə olunurdu. Hətta, digər respublikalar Azərbaycandan daha çox asılı vəziyyətdə idi. Bəzi sahələrdə isə Rusiyanın özü Azərbaycandan asılı vəziyyətə düşmüşdü. SSRİ üzrə elə müəssisə vardı ki, o yalnız Azərbaycanda idi. Azərbaycanın bütün bu nailiyyətləri nəticəsində respublikamız addım-addım müstəqilliyə, suverenliyə doğru irəliləməkdə idi. Bunu isə Heydər Əliyevdən başqa heç kim bilmirdi. Heç kəs ağlına belə gətirə bilməzdi ki, SSRİ kimi bir imperiya nə zamansa süquta uğrayacaq, bu dövlətin tərkibindəki respublikalar suverenlik əldə edəcək. Təbii ki, bunu bilmək üçün Heydər Əliyev kimi siyasətçi olmaq lazım idi. Bu isə mümkün deyildi. Çünki Heydər Əliyev kimi şəxsiyyətlər əsrdə bir dəfə yetişir. Amma Heydər Əliyev dünya mövcud olduğu gündən indiyədək ötən zaman ərzində heç kimə bənzəməyən nadir tarixi şəxsiyyətdir. Ona məxsus olan xüsusiyyətlər Tanrı tərəfindən verilmişdir. Hansısa bir sahədə təkmilləşmək, dünyada birinci olmaq mümkündür. Lakin hər bir sahədə birinci olmaq Heydər Əliyevdən başqa hələ ki, heç kimə nəsib olmamışdır. Bizim üçün bundan qürurlu, sevindirici nə ola bilər?!

Ulu öndərimizin bu əvəzsiz xidmətləri - respublikamızın sürətli, hərtərəfli inkişafı, xalqın milli maraqlarının qorunması, maddi-sosial rifahının yüksəldilməsi üçün gördüyü əməli işlər hər bir azərbaycanlını, Azərbaycanın bütün sakinlərini sevindirirdi. Azərbaycana şərəflə xidmət göstərmək istəyən hər bir insan üçün yüksək səviyyədə şərait yaradılmışdı. Milli kadrlara geniş yer verilməsi xalqımızın maraqlarının arzulanan səviyyədə təmin olunmasına ən etibarlı zəmanət idi.

Azərbaycanın bu saysız-hesabsız uğurlarına sevinənlərdən biri də xalqımızın sevimli övladı, dünya elmində öz dəsti-xətti, yolu ilə tanınan, adı tariximizin ən şərəfli səhifəsinə böyük hərflərlə yazılan Zərifə xanım Əliyeva idi. Əvvəldə də qeyd etmişdik ki, XX əsrin 70-ci illərinə qədər Azərbaycandakı vəziyyət, xalqımıza bəslənilən münasibət Zərifə xanımı narahat edən ən ciddi məsələlər arasında ön sıradaydı. Ona görə də vətənimizin başı üzərindən qara buludların çəkilməsi, respublikamızın İttifaq miqyasında liderliyə yüksəlməsi, dünyada tanınması ürəyi Azərbaycanla döyünən Zərifə Əliyevanı qəlbən sevindirirdi. O, vaxtilə xalqa daha yüksək xidmətlərin göstərilməsinə ehtiyac olduğunu, bunun üçün lazımi şəraitin yaradılmasını vacib hesab edirdi. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin respublikamıza rəhbərliyi dövründə bütün sahələrdə olduğu kimi, tibb elmində, səhiyyə sahəsində də inqilab baş vermişdir.

Doğrudur, Azərbaycanda tibb elminin qədim tarixi və zəngin ənənələri var. Hələ neçə əsr bundan əvvəl azərbaycanlılar tərəfindən dünya tibb elminə yeniliklər gətirilmişdir. Lakin etiraf etməliyik ki, bütün sahələr kimi, səhiyyənin də daha sürətli inkişafı ötən əsrin 70-ci illərindən sonraya təsadüf edir. Əslində buna təsadüf yox, görülən işlərin nəticəsi, çəkilən zəhmətlərin bəhrəsi, düşünülmüş siyasətin uğuru kimi qiymət vermək daha düzgün olardı.

Səhiyyənin inkişafına göstərilən diqqət və qayğı insanların sağlamlığının qorunması yolunda atılan ən dəyərli addımlardan idi. O dövrdə respublikamızda demək olar ki, əksər xəstəliklərin müayinə və müalicəsi üçün uyğun xəstəxanalar, tibb mərkəzləri, klinikalar və s. tikilib istifadəyə verilirdi. Bütün bunlar səhiyyə sahəsinin hər bir bölməsində uğurlu nəticələr verməkdə idi.

Yaradılan yüksək şəraitdən lazımi səviyyədə istifadə edən Zərifə Əliyevanın rəhbərliyi ilə oftalmologiya elmində də yeniliklər baş verməkdəydi. Professor Zərifə Əliyeva təkcə İttifaq miqyasında deyil, bütün dünyada tanınmaqda idi və onun peşəkar həkim, yüksək insani keyfiyyətlərə malik bir şəxs kimi fəaliyyəti Azərbaycanın adını daha da yüksəklərə qaldırırdı. Onun elmi məqalələri, araşdırmaları, monoqrafiyaları, müəllifi olduğu kitablar bir çox ölkələrin tibb sahəsində geniş istifadə

edilirdi.

İftixar dolu bir məqam ondan ibarət idi ki, həm ulu öndərimiz Heydər Əliyev, həm də onun ömür-gün yoldaşı Zərifə Əliyeva xalqa sədaqətlə xidmət göstərirdilər. Onların hər ikisini ailə məsuliyyəti ilə yanaşı, həm də vətənə, xalqa vicdanla, şərəflə xidmət etmək amalı, istəyi birləşdirirdi. Bu birliyin fonunda xalqımız daha da həmrəy olur, müdrikləşir, kamilləşir və gələcəyə nikbin baxışlarla nəzər salırdı. Onlardan nümunə götürən hər kəs həm həyatda öz yolunu, mövqeyini müəyyənləşdirir, həm də daha çox Azərbaycana xidmət etməyi düşünürdü.

Enişli-yoxuşlu ömür yolunda çox çətinliklərlə üzləşən, buna baxmayaraq mövqeyindən çəkilməyən Zərifə xanım sözün əsl mənasında, bir nümunə idi. İstər onun keçdiyi yol, istər tibb elmində etdiyi yeniliklər, istərsə də bir ana kimi üzərinə düşən vəzifələrin öhdəsindən layiqincə gəlməsi Zərifə Əliyevanın nümunə kimi göstərilməsinə səbəb olan amillərdən idi. Qeyd edilənlərin hər birinin kuliminasiya nöqtəsində vətənə, xalqa xidmət məsələsi dururdu.

Zərifə Əliyeva bir ana kimi övladları qarşısında böyük məsuliyyət daşıdığını yaxşı bilirdi. Onlara yüksək əxlaq, tərbiyə vermək, qayğısız böyümələrini təmin etmək Zərifə xanımı hər zaman düşündürürdü. Zərifə xanım övladlarının gələcəkdə Azərbaycana layiqli olmaları üçün əlindən gələni edirdi. O, düşünürdü ki, hər bir ana övladlarını vətən üçün böyütməli, onları vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə etməli, yüksək təhsil almasına çalışmalıdır. Zərifə xanım işinin çoxluğuna baxmayaraq övladları ilə bağlı məsələləri heç vaxt arxa plana keçirməmişdir. Biz onun hər bir məsələdə tutduğu yolun bəhrəsini bu gün görürük.

Hər bir ailənin möhkəm təməllər üzərində qurulmasında kişi ilə qadının üzərinə eyni yük düşsə də, əsas məsuliyyəti qadın daşıyır. Doğrudan da ailə olduqca incə və dəyərli məfhumdur. Ailədə qadın zərifliyi, qayğıkeşliyi həmişə gərəkli və üstün olur. Milli xüsusiyyətlərin, əxlaqi dəyərlərin hər bir ailədə qorunmasında qadın daha böyük qüvvə hesab edilir.

Heydər Əliyevlə Zərifə Əliyevanın qurduğu ailənin Azərbaycanın dövlətçilik həyatında böyük və milli-mənəvi dəyərlər nöqteyi-nəzərdən yüksək rol oynadığını deyə bilərik.

Hər hansı insan şəxsiyyət kimi formalaşıb cəmiyyət içində özünəməxsus yer tutduqda ilk növbədə onun ailəsinə, tərbiyə etdiyi övladlara qiymət verilir. Təbii ki, bütün uğurların təməli ailədə qoyulur və bu uğurlar getdikcə cəmiyyəti əhatə edir. Əlbəttə, söhbət cəmiyyət üçün maraqlı olan, xalqın həyatında müəyyən rol oynayan şəxslərin ailələrindən gedir. Əliyevlər ailəsinə olan rəğbət, ümumxalq sevgisi xalqın ulu öndərə bəslədiyi ümid və inamı daha da artırırdı.

Necə ki, Zərifə Əliyeva Heydər Əliyevdən, ümummilli liderimiz də sədaqətli, vəfalı həyat yoldaşının həyatda tutduğu mövqedən razı idi. Bütün ömrünü Azərbaycan xalqının azadlığına, istiqlaliyyətinə, yaxşı yaşamasına həsr edən Heydər Əliyev həyat yoldaşının vətən qarşısındakı xidmətlərindən qürur hissi keçirirdi. "Mən həyatda 3 şeyə arxalanmışam: "Yaradanıma, zəhmətimə və xalqıma" deyən ümummilli liderimiz bu xalqın ən layiqli övladlarından biri kimi Zərifə xanıma da inanır, onun Azərbaycan üçün daha böyük işlər görəcəyinə, vətəninin başını hər zaman uca edəcəyinə ümid bəsləyirdi. Heydər Əliyev inanırdı ki, onun övladları nə zamansa Azərbaycanın həyatında müstəsna rol oynaya biləcəklər. Sözsüz ki, burada hansısa vəzifə tutmaqdan yox, əsl vətəndaş, xalqa layiqli övlad olmaq məsuliyyətindən söhbət gedir.

Ümummilli liderimiz üçün Azərbaycan xalqından və onun

maraqlarından üstün heç nə yox idi. Onun üçün insan faktoru hər şeydən önəmli idi. O, çalışırdı ki, övladları hər zaman fədakar, lazımlı və xalq üçün arzulanan olsunlar və bunu bütün insanlara arzulayırdı. "Hamı bu vətən üçün çalışmalıdır" deyən ulu öndərimizin bu dəyərli sözlərində böyük məna və hikmət var. O, həmçinin qeyd edirdi ki, harada yaşamasından, hansı vəzifəni icra etməsindən asılı olmayaraq hər bir azərbaycanlı Azərbaycanı doğma vətəni hesab etməli və onun xoşbəxt gələcəyi naminə birləşməlidir. Ulu öndərimizin hər sözündə, kəlamında da vətənə məhəbbət, xalqa xidmət çağırışı vardı. Bu çağırış təkcə Azərbaycanı deyil, həmçinin SSRİ-nin ayrı-ayrı yerlərində, hətta dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan azərbaycanlıları da əhatə edirdi.

Heydər Əliyevin 1982-ci ildə SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifəsinə irəli çəkilməsi Azərbaycanın tarixində mühüm hadisə oldu. O, bir çox məsələlərdə birinci idi. Hələ Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində işləyərkən yeganə azərbaycanlı (müsəlman) idi ki, general rütbəsinə yüksəlmişdi. Ulu öndərimiz həm də SSRİ rəhbərlərindən biri olmaqla bu ali vəzifəyə yüksələn ilk azərbaycanlı idi. Xalqımızın böyük oğlu, fenomen şəxsiyyət Heydər Əliyev Moskvada işlədiyi dövrdə Azərbaycanın qarşısında daha geniş imkanların açılmasına nail oldu. Doğrudur, o, xalqları, millətləri, respublikaları, ümumiyyətlə, insanları bir-birindən ayırmamış, heç bir xüsusiyyətinə görə insanlar arasında fərq qoymamışdır. Məhz bu səbəbdən idi ki, ulu öndərin Moskvadakı fəaliyyətindən bütün respublikalar və onların vətəndaşları lazımi səviyyədə yararlanırdılar.

Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi vaxt demək olar ki, xalqımızın gələcəyi naminə bütün vacib işləri görmüşdür. Amma bəzi məsələlər vardı ki, onların həll edilməsi olduqca vacib idi və belə olan halda, daha çox uğurlar qazanmaq mümkün idi. Uzaqgörən siyasətçi Azərbaycanın bugünü və gələcəyi naminə böyük işlər gördü. O, SSRİ rəhbərlərindən biri kimi istənilən qərarın qəbul edilməsində söz sahibi idi və onun xeyir-dua verdiyi hər bir qərar qeyd-şərtsiz təsdiqlənirdi. Heydər Əliyev rəhbərlik bacarığına, qətiyyətinə və ən əsası, humanistliyinə görə də başqalarına, xüsusilə ətrafındakılara nümunə idi.

Heydər Əliyev Sovet dövlətinin hər bir vətəndaşının rəğbətini qazanmışdı. O, yüksək əxlaqi-insani dəyərlərə malik olan hər kəsin gözündə ən ali zirvəyə yüksəlmişdi. Heydər Əliyev ucaldıqca xalqını, millətini də yüksəklərə, zirvələrə qaldırırdı.

Ümummilli liderimizin SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin I müavini kimi fəaliyyəti Sovetlər Birliyinin həm daxili, həm də xarici siyasətində mühüm rol oynayırdı. Yaşlı və orta nəslin nümayəndələrinə yaxşı məlumdur ki, SSRİ rəhbərliyinin uzun illər yürütdüyü siyasət başqa dövlətlər tərəfindən heç də birmənalı qarşılanmırdı. Çünki bu dövlət başqa ölkələrə münasibətdə heç də səmimi deyildi və ancaq dünyada hegemonluq etmək üçün ağılsız siyasət yürüdürdü.

Heydər Əliyev bilirdi ki, artıq dövr, zaman dəyişib və heç bir dövlətlə zor, güc dilində danışmaq düzgün deyil. O, deyirdi ki, kimdənsə gözlədiyin münasibət ona bəslədiyin münasibətdən aslıdır. Eynilə dövlət siyasəti də belə idi. Hansısa dövlətə qarşı sərt davranmaqla həmin ölkədən səmimi münasibət gözləmək ağılsızlıq olardı. Bu, həm də nüfuz məsələsi idi. Təbii ki, zor və güc hesabına nə hörmət, nə də nüfuz qazanmaq mümkün deyildi. Heydər Əliyev düşünülmüş siyasət yürütməklə SSRİ-yə beynəlxalq aləmdə böyük nüfuz qazandırdı. Ona görə yox ki, o, bu dövlətin uzunömürlü olmasını istəyirdi. Sadəcə ona görə ki, Heydər Əliyev istəmirdi ki, SSRİ rəhbərliyinin səhv siyasəti səbəbindən bu dövlətdə yaşayan xalqlara, millətlərə beynəlxalq aləmdə qeyri-normal münasibət bəslənilsin. Çünki o, bilirdi ki, İttifaqa daxil olan respublikalar nə zamansa suverenlik qazanacaqlar. Məhz bu səbəbdən də xalqlar öz müqəddəratını həll edənə qədər onların dünyadan təcrid olunmasına yol vermək olmazdı. Heydər Əliyev bu məsələləri incəliyinə qədər bilirdi və fəaliyyətinin əsas hissəsini xalqların xoşbəxt gələcəyi naminə başladığı mübarizəyə yönəltmişdi.

Dünyanın siyasi arenasında xüsusi yeri, çəkisi olan Heydər Əliyevin bu xidmətləri Azərbaycan naminə böyük işlər görən hər kəsi qürurlandırır, sevindirirdi.

Böyük iftixar, qürur hissi keçirən şəxslərdən biri də ömrünü Azərbaycana həsr edən Zərifə xanım Əliyeva idi. Azərbaycanın gündən-günə çiçəklənməsi, dünya miqyasında tanınması Zərifə

xanımı bir ana və ziyalı kimi sevindirirdi. Bu işdə onun da böyük əməyi vardı. Onun da çəkdiyi zəhmətlər bəhrəsini verməkdə idi. İndi dünya Azərbaycanı həm də akademik Zərifə Əliyevanın əməli nəticələr verən zəhmətinə, xidmətlərinə görə tanıyırdı.

Zərifə xanım həyatda bir çox arzularına çatmışdı. Onun ən böyük arzusu isə Azərbaycanın müstəqillik qazanması, xalqımızın azad yaşamaq haqqına sahib çıxması idi. Nadir tarixi şəxsiyyət Heydər Əliyevin apardığı haqq-ədalət mübarizəsinin məntiqi nəticəsi olaraq Azərbaycan ən böyük tarixi nailiyyət - müstəqillik qazandı. Təəssüflər olsun ki, Azərbaycanın müstəqillik qazandığı günü görmək, bunun sevincli anlarını yaşamaq Zərifə xanıma qismət olmadı.

Əlbəttə, onun müqəddəs ruhu bu tarixi nailiyyətə sevindi. Yəqin ki, özü cismən aramızda olsaydı, bu günün hislərini bir ana kimi hədsiz sevinc içində yaşayardı. Amma o, əbədi yaşadığı üçün Azərbaycanın xoş günlərinə də bələd olacaq və nə qədər ki, dünya var, Zərifə xanım da əməlləri ilə qəlblərdə, ürəklərdə yaşayacaq, xatırlanacaq.

Azərbaycanın ən xoş günlərini müstəqilliyini, azadlığını görməyi arzulayan Zərifə Əliyeva ömrünün 62-ci baharında, 1985-ci il aprelin 15-də Moskva şəhərində dünyasını dəyişdi. Qəlbində daim Azərbaycan sevgisi olan Zərifə xanımın vaxtsız ölümü xalqımızı sarsıtdı. Onun ölümündən azərbaycanlılarla

yanaşı, digər xalqlar da sarsıntı keçirdilər. Sözsüz ki, o, təkcə Azərbaycan üçün deyil, bütün dünya üçün gərəkli insan idi. Bütün ömrünü tibb elminə, insanlara şəfa verməyə həsr edən Zərifə xanımın cismən aramızda olmaması hər birimizin qəlbində dərin iz qoysa da, bunun üçün təsəllimiz də var. Azərbaycanda onun əməyi, zəhməti, xidməti, əl izləri min illər bundan sonra da duyulacaq, hiss olunacaq.

Zərifə Əliyeva Moskvada dəfn edilmişdi. Hər bir azərbaycanlı bütün varlığı ilə inanırdı ki, onun cismi qərib diyarda olsa da, ruhu canından əziz bildiyi Azərbaycandadır. Həyatını, ömrünü Azərbaycana həsr edən Zərifə xanımın Moskvada dəfn edilməsi xalqımız üçün arzulanan deyildi. Xalq bu böyük insanın məzarı qarşısında ehtiramla baş əymək, onu ziyarət etmək istəyirdi. Bu, hamının birmənalı fikri idi. Zərifə xanım elə bir tarixi şəxsiyyətdir ki, onun məzarını hər gün ziyarət etsən də xalq üçün gördüyü işlərin müqabilində yenə də azdır. Onun xidmətlərinin əvəzini çıxmaq heç cür mümkün deyildir. Lakin Zərifə xanım xalqa təmənnasız xidmət göstərdiyindən onun gördüyü işlərin əvəzini verməyə də cəhd etmək lazım gəlmir. Onun ruhu qarşısında hamımızın ən vacib bir borcumuz var ki, bu da xalqa sədaqətlə, vicdanla xidmət etməyimizdir. Həmçinin, onun hamımız üçün doğma olan məzarını ziyarət etməklə böyük alimin qarşısında mənəvi borcumuzu yerinə yetirmiş olarıq.

Zərifə Əliyevanın qərib ölkədə bəlkə də darıxan, Azərbaycan üçün qəribsəyən məzarı xalqımızın istəyinə uyğun olaraq 1994-cü ildə Bakıya gətirildi və Fəxri Xiyabandakı məzarı sözün əsl mənasında, ziyarətgaha çevrildi. İslamın əziz Peyğəmbəri Məhəmməd (s) buyurmuşdur: "Cənnət anaların ayaqları altındadır". Müqəddəs ana, gözəl insan, görkəmli alim Zərifə Əliyevanın məzarını hər gün ziyarət edənlərin sayı yüzlərlə, minlərlədir. Onun əziz ruhuna ehtiramını bildirən təkcə azərbaycanlılar deyil. Hər bir xalqın, millətin nümayəndəsi bu müqəddəs məzarı ziyarət etməyi özünə borc bilir. Azərbaycana rəsmi və qeyri-rəsmi səfərə gələn ən ali qonaqlar da Fəxri Xiyabanda müstəqil dövlətimizin memarı, qurucusu, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin və onun ömür-gün yoldaşı, minlərlə insana şəfa verən akademik Zərifə Əliyevanın məzarlarını ziyarət edir, onları ehtiramla xatırlayır,

ruhları qarşısında baş əyirlər. Bu, böyük insanlara böyük hörmətin nümunəsidir.

Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycanı müsibətlərdən, bəlalardan, parçalanmaqdan, xalqımızı yenidən hansısa imperiyanın müstəmləkəsi olmaq təhlükəsindən xilas etdiyi dövrdə onun ömür-gün yoldaşı həyatda yox idi. Zərifə xanım həyatda olsaydı, 1993-cü ilə kimi baş verənlərə görə bir ana kimi daha çox sarsılardı. Buna baxmayaraq o ağrılı-acılı günlərdə Zərifə xanım Heydər Əliyevə ən yaxın həmdərd, dost ola bilərdi. Çünki mənalı bir ömrün enişli-yoxuşlu yollarını onlar qoşa addımlamış, hər zaman bir-birlərinə təsəlli, arxa-dayaq olmuşlar. Ulu öndərimizin könlünü ovutmaq üçün yeganə təsəlli yeri Zərifə xanımın əziz ruhunun Azərbaycanda dolaşması, müqəddəs məzarının vətənimizdə olması və ən əsası, onun əbədi yaşamaq haqqı qazanması idi.

Heydər Əliyev heç vaxt əyilməmiş, iradəsindən dönməmişdir. Ömür-gün yoldaşını itirdikdən sonra o, çox sarsılsa da, qamətini düz saxladı, qurub-yaratmaq, Azərbaycanı xilas etmək eşqi onu yaşatdı. O, ilhamını xalqından alaraq Azərbaycanı bəlalardan qorudu. 1993-cü ilin ortalarına qədər olan vəziyyət heç kəsin yadından çıxmayıb. Həmin vaxt Azərbaycanı bürüyən ictimai-siyasi, iqtisadi böhran yenicə müstəqillik qazanmış ölkəmizin suverenliyinin iflasa uğraması ilə nəticələnə bilərdi. Daxili çəkişmələrdən, siyasi böhranın getdikcə dərinləşməsindən istifadə edən düşmənlər Azərbaycanı parçalamağa cəhd göstərir, bunun üçün insanlığa zidd olan hər cür hərəkətlərə yol verirdilər.

1993-cü ilin iyun ayında xalqın çoxsaylı xahişləri, təkidli tələb və müraciətləri ilə ikinci dəfə respublikamıza rəhbərliyə gələn ümummilli liderimiz Heydər Əliyev zəngin dövlətçilik təcrübəsindən, bilik və bacarığından, bir sözlə, Tanrının yalnız ona bəxş etdiyi qabiliyyətindən, istedadından istifadə edərək ölkədə möhkəm sabitlik yaratdı, vətəndaş müharibəsinin qarşısını aldı. 10 il müstəqil dövlətimizə rəhbərlik edən ulu öndərimiz respublikamızın hərtərəfli, sürətli və uzunmüddətli inkişaf strategiyasını hazırladı, tarixin bundan sonrakı mərhələlərində Azərbaycana uğur gətirəcək siyasi kursu müəyyənləşdirdi.

40 ilə yaxın bir müddətdə xalqın maraqları, Azərbaycanın

inkişafı naminə çalışan Heydər Əliyev ömrünün son anlarına qədər canından artıq sevdiyi vətənini, millətini unutmadı. Onun 2003-cü ildə, "Mən İlham Əliyevə özüm qədər inanıram və gələcəyinə böyük ümidlər bəsləyirəm. İnanıram ki, mənim başa çatdıra bilmədiyim işləri o, uğurla tamamlayacaq" - deməsi Azərbaycanın və onun vətəndaşlarının xoşbəxt gələcəyi naminə atılmış növbəti addım idi.

2003-cü ildən indiyədək Azərbaycanda görülən işlər sayəsində biz ulu öndər Heydər Əliyevin dediyi hər sözün reallıq olduğunu bir daha gördük. Azərbaycanın bu gün dünya lideri olmasını demək, ölkəmizdə görülən işlər haqda danışmaq üçün kifayətdir. Möhtərəm prezidentimiz İlham Əliyevin uğurlu siyasəti Azərbaycanın hərtərəfli inkişafını, xalqın maddi-sosial rifahının ardıcıl olaraq yüksəlməsini təmin edir. Bu gün Azərbaycan dünyada söz sahibi kimi tanınır, qəbul edilir, regional məsələlərdə mövqeyi əsas götürülür. İllərdir ki, Azərbaycan iqtisadi inkişaf sürətinə görə dünyada liderdir. Ölkəmizin iqtisadi yüksəlişi bütün sahələrin inkişafına öz müsbət təsirini göstərir. Bir sözlə, bu gün Azərbaycan intibah, tərəqqi dövrünü yaşayır. Bu uğurlar İlham Əliyevin düzgün siyasətinin nəticəsi, xalqa olan sevgisinin bəhrəsidir. İlham Əliyevin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi gördüyü işlər milyonlarla azərbaycanlını sevindirir.

Bəli, bu gün ziyarətə çevrilmiş ünvanlarda uyuyan ümummilli lider Heydər Əliyevin və onun həyat yoldaşı Zərifə xanım Əliyevanın ruhu şad, qəbirləri nurludur. Çünki onların tərbiyə verdiyi övladı bu gün Azərbaycana, bu ailənin adına layiq xidmət edir.

Bir daha Allahdan Sizə rəhmət diləyirik, Heydər Ata, Zərifə Ana. Ruhunuz şad olsun!

ЗАРИФА АЛИЕВА

АДРЕСА, СТАВШИЕ МЕСТОМ ПАЛОМНИЧЕСТВА

I ЧАСТЬ

БАКУ-2013

... С юных лет моя жизнь была связана с государственной работой. Я посвятил ей всю свою жизнь и сегодня также тружусь на этом поприще. Считаю, что очень большая роль в том, что я всегда плодотворно, успешно трудился на государственной работе, принадлежала моей семье. Я был счастлив тем, что у меня была такая супруга, как Зарифа ханум, которая создала в нашей семье очень высокий моральный климат. Во все периоды жизни я был занят работой, из-за чего у меня не было времени уделять внимание семье. Все это было возложено на Зарифу ханум, которая с честью, преданно и очень умело справлялась с этой обязанностью.

Зарифа ханум была крупным ученым. Еще в то время, когда мы создавали семью, она уже занималась наукой, вела научные исследования. Ее научная деятельность известна. Она была очень талантливым, очень добрым и очень простым человеком. Я могу много говорить об этом. Сегодня я склоняю голову перед могилой Зарифы ханум за то, что моя семья сохранилась до сегодняшнего дня, за воспитание наших детей и за ее незаменимую роль в моей жизни. Прошло десять лет, но я ни на минуту не забывал и никогда не забуду ее. Так же думают и мои дети. Они были воспитаны, сформировались в этой атмосфере. Поэтому сегодня священный день для нас...

... Сегодня счастливый день. Так как в этот день на свет появился такой великий человек, как Зарифа ханум, которая сделала мою жизнь счастливой, подарила мне прекрасных детей. В тоже время сегодня скорбный день. Прошло десять лет, но эта скорбь не покидает меня.

ГЕЙДАР АЛИЕВ
28.04.1995

«Есть люди, которых узнают и судят по внешности, а есть люди, которых узнают по оставленному ими следу в жизни и судят их по делам и поступкам» - говорят в народе. Те, кого узнают и судят по внешности, живут сегодняшним днем, а после смерти про них все забывают, даже самые близкие.

Люди, которые оставили в жизни какой-то след, заслуживают право на вечную жизнь. По следу таких личностей идут многие и эта дорога приносит им удачу. Таким образом, те, кто всегда идёт по этому пути, становятся сильными, стойкими, борятся за правду, думают о других, правду считают превыше всего.

Такой личностью является человек, который всю свою жизнь посвятил народу. Эта личность заслужила право на жизнь в сердцах людей, в истории, пока существует мир. Своей простотой она покорила вселенную, своей возвышенностью - небеса. Этой личностью является Зарифа Азиз кызы Алиева. Говорить о Зарифе ханум, которая имеет особое место в сердцах людей так же почетно, как и ответственно. Безусловно, каждый видный общественный деятель гордится этой личностью. Однако, даже сила слова недостаточна для прославления сочетания всех человеческих качеств Зарифы ханум.

Когда принимается во внимание заслуга людей и право на вечную жизнь, то берётся за основу несколько критериев.

У древнегреческого философа Платона спросили: «Почему ты уважаешь своих учителей больше, чем родителей?» На что он ответил: «Родители спустили меня с небес на землю, а учителя наоборот, возвысили меня до небес». Интеллигент, учитель, ученый, и самое главное, человек со всеми высокими качествами, Зарифа ханум сыграла особую роль в формировании сотен тысяч людей.

Первый критерий – интерес. Если человек ставит интересы общества выше личных, то этот человек способен на многое. Это также означает превосходство национальных интересов над частными интересами. Человек, способный на это, возвышается, увековечивается в сердцах народа. Его жизнь в качестве примера для других остается в памяти истории. Зарифа ханум имела все эти высшие качества.

Второй критерий – способность человека выражать свою

волю и интересы, и не идти против этого. Да, величие Зарифы Алиевой в её силе воли, терпеливости. Далее в этой статье мы поговорим о величии, стойкости, постоянстве этого великого человека.

Третий критерий – чистота души человека. Пророк Мухаммед (с) говорил: «Если человек может перечеркнуть в себе жадность, то от этого человека жди только хорошее». Конечно, если человек скупой, жадный, то все его способности к науке никому не принесут пользы. Зарифа ханум была бескорыстным человеком, что давало повод быть любимой народом. В то же время, в годы существующих жестких законов советской идеологии она преданно, честно служила своему народу. Она, независимо от нации, расы, пола, возраста, никому не отказывала в помощи. Зарифа ханум была человеком, который отвечал вышеупомянутым критериям. Её познания в науке, упорство в выбранном пути, бескорыстность – всё дополняло друг друга. Поэтому, она вошла в историю, в сердца миллионов людей, воздвигнув тем самым себе памятник. Памятники из мощных камней, из твёрдых скал со временем могут быть разрушены, уничтожены. Однако, памятники воздвигнутые в сердцах людей живут пока существует мир, сохраняют своё величие и великолепие вечно. Как говорят: « В мире нет более мощной силы, чем сила народа».

Народ всё видит и справедливо оценивает всё происходящее. Зарифа ханум завоевала общенародную любовь и это, безусловно, цена за её труд.

Не всякий удостоен чести остаться в памяти людей. Только те, кто отличается мудростью, чистотой, искренностью, те, кто интересы других ставит превыше своих, несомненно, достойны вечной жизни в сердцах людей. Бесчисленное множество людей, побывав гостями этого мира, в один прекрасный день, следуя суровым законам жизни, вынуждены покинуть его. Оставшись беспомощными перед этим законом, люди только своими благородными деяниями могут оставить о себе память. Со временем эта память соединяет нас с прошлым, превращаясь в дорогу, которая соединяет с будущим, со всеми реальностями и правдой той эпохи. Изучив жизненный путь великих людей, нам представляется возможным создание картины времени. История Азербайджана открывает нам хронику жизни многих легендарных личностей. Пройдут года, века, и период в котором мы живём, станет назидательным для будущих поколений. И будут заново исследованы жизненные пути тех, чьи имена останутся на этих страницах.

Да, история Азербайджана богата знаменательными страницами и это связано с именами людей, которые творили великие дела, думали о нации, о народе. На следующих этапах истории всегда будут говорить о таких людях. Их образ жизни, деятельность, в прямом смысле этого слова, станет примером, кем и является Зарифа ханум Алиева. Не случайно, произнося её имя, мы чувствуем гордость. К сожалению, её сегодня нет среди нас. Но она живет в наших сердцах и будет жить вечно, пока стоит мир. Каждый пройденный ею шаг на жизненном пути всегда будет исследован, и от этого в выигрыше будет азербайджанский народ.

Зарифа Азиз кызы Алиева родилась 28 апреля 1923 года в Нахичеванской Автономной Республике, в селе Шахтахты Шарурского района. Весна 1923 года запомнится этой семье появлением на свет девочки, которая позже еще больше прославит имя своей семьи. Она станет достойной дочерью своей Родины. Интересы народа, служение ему, для Зарифы ханум будут превыше всего. Ее отец Азиз Мамедкерим оглы

Алиев и мать Лейла Джаббар кызы Аббасова родились в Иреванской губернии, являющейся исконно азербайджанской землей. Целенаправленная политика геноцида, осуществленная армянами против азербайджанского народа в 1918 году, вынудила Азиза Алиева прервать своё образование в Санкт-Петербурге. Семья переселяется в Нахичевань в село Шахтахты. В мае 1923 года Азиз Алиев принял решение переехать в Баку. И это было не без причины. Медалист Иреванской гимназии обязательно должен был завершить образование. В Баку он заканчивает медицинский факультет университета, затем аспирантуру и защищает кандидатскую диссертацию. За короткое время он защищает и докторскую диссертацию. В 1929 году 32 летний Азиз Алиев занимает должность заместителя комиссара здравоохранения в Комиссариате Здравоохранения Азербайджана. Несмотря на то, что он работал в области медицины, творческая интеллигенция уважала его и его семью и это было у них взаимно. Азиз Алиев оказывал определенные услуги и помощь. Воспитывающаяся в семье интеллектуалов Зарифа ханум, безусловно, должна была стать достойной дочерью своего народа, верно служить Родине.

Цель её жизни –посвятить себя медицине. После окончания средней школы в 1942 году она поступает на лечебно-профилактический факультет АГМИ, который окончила в 1947 году на отлично.

Именно в это время в Азербайджане широко была распространена трахома. Эта инфекционная болезнь, которая приводила к травме глаза или к полной потере зрения. Против этой болезни не было никаких методов лечения. Эффективное лечение этой инфекции и её тяжёлых последствий имело важное значение не только для офтальмологов, но и для всего здравоохранения республики. В такое тяжелое время Зарифа ханум активно участвовала в решении проблем борьбы с этой инфекцией. Помимо лечения этого заболевания, она ездила по тем районам, где больше всего распространилась эта болезнь. Читала лекции врачам – офтальмологам.

Зарифа ханум хорошо знала, что бороться с тяжелой болезнью этого недостаточно. Требовалось разработать профи-

лактические действия и найти пути лечения этой болезни, вести фундаментальные исследования всех профессиональных заболеваний глаз и тех болезней, которые имели региональное значение в республике. Зарифа Алиева считала важным оказать нужные услуги людям со слабым зрением и вела серьезные работы в направлении их лечения. Для предотвращения широкого распространения этой болезни в Азербайджане конкретно нужно было что-то делать. И эта задача для Зарифы ханум стояла на первом месте.

Поэтому, Зарифа ханум решила ехать в Москву, где она прошла 2-х годичные курсы специализации по офтальмологии в Центральном институте усовершенствования врачей. Успешно окончив курсы, она возвращается на Родину. С 1949 года она начинает работать в Азербайджанском научно-исследовательском институте офтальмологии в качестве научного сотрудника. В 1950 году поступает в аспирантуру. Работая врачом, она продолжает свои научные поиски. Первый этап своей научной деятельности Зарифа ханум посвящает лечению трахомы. Итак, результат первых научных исследований Зарифы ханум дают свои плоды и со временем она их получает. Она очень хорошо понимала как трудно и сложно уничтожить трахому. Но это было её целью. Несмотря на трудность, ответственность этого дела, она всё же достигла успеха в этой области.

Зарифа Алиева посвящает свою исследовательскую работу лечению трахомы путем более сильнодействующего препарата для того времени, антибиотика - синтомицин. Потому что, синтомицин, обладая широким антибактериальным спектром действия, владел и антихламидийной активностью. Зарифа ханум не ограничивалась деятельностью в институте, ездила по районам и городам республики, выясняла причины возникновения трахомы. В очагах распространения болезни проводила лечебно-профилактические меры, в детских домах оказывала помощь сиротам, которые уже заразились трахомой.

Результаты успешных исследований Зарифы Алиевой стали основой кандидатской диссертации на тему «Лечение трахомы синтомицином в комбинации с другими методами терапии», которую она защитила в 1960 году. Вскоре во всей республике начинают внедрять этот метод лечения и побеждают эту болезнь. В Азербайджане победа над трахомой как над социальной болезнью, связанна с именем Зарифы Алиевой.

Завершив научные работы по изучению и лечению трахомы, Зарифа Алиева начинает вести исследования в других важных направлениях офтальмологии. Она ведёт ряд исследовательских работ по изучению глаукомы. Публикации научных работ о результатах этих исследований способствовали расширению знаний врачей, работающих в области клинических заболеваний глаз.

С 1960-го года по 1967 год Зарифа Алиева занимала должность старшего научного сотрудника института офтальмологии. В 1963 году Высшая аттестационная комиссия СССР присвоила Зарифе ханум звание старшего научного сотрудника по специальности «Офтальмология».

В 1967 году Зарифа Алиева приглашена на должность доцента кафедры глазных болезней в Азербайджанский государственный институт усовершенствования врачей Министерства здравоохранения. Этот институт носил имя покойного профессора Азиза Алиева - отца Зарифы ханум, который в последние годы своей жизни руководил этим институтом.

В этот период Зарифа Алиева занималась врачебной деятельностью: проводила операции, давала полезные советы больным, её деятельность охватывала все офтальмологические учреждения и отделения. Наряду с этим, она вела педагогическую работу с врачами, которые были слушателями на курсах усовершенствования по глазным болезням.

Несмотря на то, что Зарифа ханум очень серьезно занималась вопросами медицинской практики и подготовкой кадров, она уделяла большое внимание на продолжение своих научно-исследовательских работ, наряду с этим обращала внимание на многие актуальные задачи офтальмологии. Среди этих задач больше всего привлекала и малоизученная область в диагностике глаукомы и воспаления органа зрения. Актуальность этой проблемы была связана не только с развитием электротехнической и химической промышленности, но и тем, что множество вопросов касающихся механизма воздействия на орган зрения целого ряда новых химических соединений, оставалось практически неисследованными

Начиная с 1968 года Зарифа Алиева целенаправленно начала заниматься вопросами профессиональной патологии органа зрения. Наряду с серьёзными научными задачами, она всю свою жизнь проявляла особый интерес к тем заболеваниям глаз, которые возникали в связи с профессией. В то же время Зарифа ханум уделяла особое внимание факторам, которые действовали на органы зрения у трудящихся йодо-промышленных предприятий и нефтехимической промышленности.

Работая над этой проблемой, она часто посещала предприятия, проводила офтальмологические обследования работников вредной, химической промышленности. Наряду с этим, она проводила в лабораторных условиях научные эксперименты на некоторых промышленных предприятиях Баку и Сумгаита, в том числе в цехах шинного завода. В результате широкомасштабных клинических и практических экспериментов, она сумела выявить главную закономерность воздействия вредных веществ на органы зрения.

Монографические труды Зарифы Алиевой по дактриологии – «Физиология слезоотведения», «Современные методы хирургического лечения слезотечения», «Щадящая хирургия

слезоотводящих путей» - привлекли внимание не только офтальмологов, но и физиологов.

Зарифа Алиева является одним из авторов фундаментальных книг «Терапевтическая офтальмология». Эта ценная книга по сей день является настольной книгой каждого офтальмолога.

Зарифа ханум одна из ученых, которая впервые исследовала развитие диагностики болезни в новом направлении и этой теме посвятила несколько научных статей. Она является одним из авторов редкого научного труда «Основы иридодиагностики.» Эта книга и сегодня считается самым популярным руководством в работе врачей. Её богатая педагогическая и научная практика нашла своё отражение в монографии «Актуальные вопросы офтальмологии», подготовленная совместно с профессорами Н.Б. Шульпиной и Л.Ф. Мошетовой. Эта книга имела большое значение для офтальмологов и учителей факультета усовершенствования врачей.

Зарифу Алиеву всегда волновали вопросы медицинской деонтологии и врачебной этики. Она потратила много труда на изучение и решение проблем, связанных с профессиональной деятельностью и воспитанием молодых врачей. Её многочисленные статьи, выступления посвящены именно этим задачам и книга «Высокое призвание» была ценным подарком в процессе формирования врачей как личностей в обществе. Она потратила много труда на подготовку кадров в здравоохранении, под ее руководством сформировалась большая семья молодых учёных и врачей – офтальмологов. Зарифа ханум рассказывала ученикам о своей богатой жизненной практике, относилась к ним с вниманием и заботой. Она никогда не падала духом от напряженной работы, относилась к своей работе очень ответственно, добросовестно служила людям и получала от этого большое удовольствие.

В 1983 году профессор Зарифа Азиз кызы Алиева избирается академиком Академии Наук Азербайджанской Республики.

Академик Зарифа Алиева всю свою жизнь вела большую научно-общественную работу, была членом Комитета защиты мира бывшего СССР, заместителем председателя Азербайджанского Комитета защиты мира, членом правления общества «Знание» и членом президиума научного общества офтальмологов бывшего СССР, входила в редакционную коллегию журнала «Вестник офтальмологии».

Многолетние наблюдения, результаты клинических исследований и экспериментов стали основой докторской диссертации Зарифы Алиевой. Свою диссертацию на тему «Состояние органа зрения у работников некоторых предприятий химической промышленности Азербайджана», она защитила в одном из наиболее престижных центров офтальмологии- Московском научно-исследовательском институте глазных болезней им. Г. Гелмгольца. Её диссертация получила высокую оценку со стороны ученых-офтальмологов и в 1977 году Зарифе Алиевой была присвоена научная степень доктора медицинских наук.

После защиты докторской, Зарифа Алиева была избрана профессором кафедры офтальмологии Азербайджанского государственного института усовершенствования врачей, а в 1983 году стала заведовать этой кафедрой. Начиная с первых же дней, Зарифа ханум объединяет вокруг себя молодых и талантливых единомышленников, успешно организовывая подготовку кадров и научных работников. Но существующая база кафедры не отвечала требованиям необходимым для проведения научных исследований. Зарифа Алиева на пути

решения этой проблемы сделала конкретные шаги. В 1977 году по её инициативе в Баку был проведён пленум правления Всесоюзного общества офтальмологов. Такое мероприятие в Баку проводилось впервые и естественно, это требовало большой практики и организаторских способностей. Вся тяжесть подготовки и проведения пленума легла на плечи Зарифы ханум. Проведение этого пленума сыграло исключительную роль в подготовке научно-педагогических кадров, а также в развитии офтальмологии в самых лучших академических учреждениях бывшего Союза и Азербайджана.

Пленум одобрил предложение профессора Зарифы Алиевой создать первую квалифицированную научно-исследовательскую лабораторию по изучению профессиональной патологии органа зрения в Азербайджане. В 1979 году в Институте физиологии при Академии наук Азербайджана в лаборатории, которая была создана по её инициативе и под её руководством, были проведены некоторые ценные исследования по изучению действия физиологических, клинических, функциональных, гистологических механизмов влияния на органы зрения в малоинтенсивных ядовитых зонах производства. В результате научных исследований, она опубликовала несколько монографий, в том числе монографии «Профессиональная патология глаз в шинном производстве», «Офтальмология при хронической йодовой интоксикации», «Профилактика профессиональных заболеваний глаз в йодовой промышленности», которые нашли общемировое признание.

В 1981 году за большой вклад в развитии офтальмологии и исследований в области профессиональной патологии органа зрения, Зарифа ханум была удостоена высшей награды в области офтальмологии – премии Академии медицинских наук СССР академика М.И.Авербаха. Особенно нужно отметить, что она была первой женщиной, получившей эту награду. После избрания (1983) Зарифы ханум на должность заведующей кафедрой офтальмологии Азербайджанского государственного института усовершенствования врачей им. А.Алиева, её деятельность стала более обширной. Особенно стоит отметить, что научные интересы Зарифы Алиевой не

ограничивались только проблемами профессиональной патологии органа зрения. Ряд её работ, посвященных повреждению органа зрения вирусом, хорошо известны в научных кругах. Применение ряда научных работ улучшило дифференциальную диагностику многих заболеваний, увеличило их лечебное значение. Серия учебных пособий, предназначенные врачам-офтальмологам, например, «Герпетическая болезнь глаза», «Острые вирусные коньюктивиты» были посвящены именно этим задачам.

В то время Зарифа Алиева проводила интересные исследования в области лечения и диагностики, этимологии глаукомы. В результате напряженных и нужных исследований, она издала статьи: «Анатомо-физиологическая характеристика гидродинамической системы глаза», «Возрастные изменения глаза и зрительно-нервного пути». Зарифа ханум так же изучила профилактику повреждения глаза и возможности его лечения. В ряде научных работ она исследовала методы хирургических операций при повреждении органа зрения, для их усовершенствования разработала несколько полезных идей. Одним из интереснейших и перспективных направлений научной деятельности Зарифы ханум Алиевой была разработка проблем иридодиагностики и иридотерапии. Значение этих исследований выходит за рамки офтальмологии и в настоящее время привлекает внимание многих уче-

ных мира. Результатом научных изысканий Зарифы ханум явилось создание научного труда «Адаптационная и защитная функция края зрачка» и издание впервые в Советском Союзе двух монографий, не имеющих аналогов. Одна из этих монографий «Основы иридодиагностики» была издана в Баку, а вторая – «Иридодиагностика» в Москве.

Эти наставления помогали лечению поврежденного органа зрения, которому требовалась операция. Её многие научные работы были посвящены диагностике и лечению злокачественных опухолей органа зрения.

Зарифа Алиева является автором исследований трахомы, широко распространённой в Азербайджане, особенно, по изучению болезней глаз, связанных с профессиональной деятельностью в химической и электронной промышленности, а также является автором монументальных исследований, относительно современных проблем офтальмологии. Она автор 12 рационализаторских предложений, открытий, приблизительно 170 научных работ, 14 монографий, автор учебников и учебных пособий. Она основоположник иридодиологии в Азербайджане и в этой области создала научную школу.

Заслуги З.А.Алиевой были отмечены орденами и медалями. Ей было присвоено почетное звание заслуженного деятеля науки Азербайджана.

Можно много говорить о достойной дочери Азербайджана, о Зарифе ханум, о её научных достижениях и заслугах перед народом. Каждое мгновение её жизни и творчества – это летопись, и пройдут тысячелетия, но народ всё ещё будет изучать её богатейшую школу, будет пользоваться её трудами. Она, в полном смысле этого слова, создала свою школу, и те, кто пройдет эту школу, достигнет успехов не только в науке, но и в жизни…

З.А.Алиева была награждена орденами и медалями, ей было присвоено почетное звание заслуженного деятеля науки Азербайджана.

В самом начале мы уже отмечали, что Зарифа ханум отличалась своей честностью и мужественностью, эти её качества сейчас ставятся в пример. Каждому известно, что Зарифа ханум - спутница жизни великого сына нашего народа, общенационального лидера Гейдара Алиева, плечом к

плечу трудилась с ним.

Редкая историческая личность, вечный лидер нашего народа Гейдар Алиев, особое внимание уделял целому ряду моментов, когда говорил о знакомстве с Зарифой ханум.

Каждому известно, что отец Зарифы Алиевой, Азиз Алиев, был привязан к своему народу всей душой. В социально-экономической, общественно-политической, научно-культурной жизни Азербайджана его дела занимают особое место. Он был самоотверженным в защите наших традиций, языка, религии, национально-духовных ценностей. Эта его любовь к азербайджанскому народу не нравилась жестокому Сталину, подвергшему наших невинных собратьев репрессиям и его подчиненным - двуличным, лицемерным армянам. Естественно, Азиза Алиева интересовала судьба его народа, а не отношение к нему чужих. Поэтому, деятельность Азиза Алиева, любовь народа к нему, вера, уважение, которое он завоевал, приводили в ярость Сталина. Неоднократно ему предлагали свернуть с этого пути, но он этого не сделал. В таком случае Сталину и его подчиненным оставалась одна «дорога» - оклеветать Азиза Алиева, опозорить его. На самом деле, народ очень хорошо знал своего самоотверженного сына, и знал, что всё сказанное - не правда. Но по подготовленному центром сценарию, против Азиза Алиева были выдвинуты необоснованные обвинения.

Всем известны нечеловеческие законы советской эпохи и в годы властвования Сталина эти законы стали ещё более жесткими. Если о ком-то создавалось отрицательное мнение, то против всех его родственников, семьи, знакомых, гостей, когда-то бывавших у него дома, выдвигались нечеловеческие обвинения. Эти люди подвергались пыткам, их унижали и следили за ними.

В этот период от близких людей требовали прекратить все связи с семьёй Азиза Алиева. Им угрожали. Это были времена, когда Гейдар Алиев и Зарифа ханум уже были знакомы. Они уже признавались друг другу в привязанности неразрывными нитями. Гейдар Алиев постоянно встречался со своей будущей женой и со стороны сотрудников Комитета Государственной Безопасности на этот счёт были собраны факты. Тогда Гейдар Алиев и сам работал в КГБ. Если глу-

боко изучать этот вопрос, то мы станем свидетелями интересных моментов. Со стороны государства были запрещены какие-либо отношения или связи с семьей Азиза Алиева. Но, Гейдар Алиев еще более расширил эти связи. Даже руководство Комитета Государственной Безопасности пыталось отговорить Гейдара Алиева от этих отношений, но получили отказ. Гейдару Алиеву заявили о том, что если он не откажется от этого, то вынужден будет покинуть ряды Государственного Комитета Безопасности.

Не обращая внимания на всё сказанное, на угрозы потерять работу, даже на то, что жизнь его была в небезопасности, Гейдар Алиев категорически стоял на своём.

Ясное дело, почему Гейдар Алиев не думал отступать. Во-первых, несмотря на свою молодость, Гейдар Алиев был непокорным, мужественным, решительным, безбоязненным, самоотверженным человеком. И никакие препятствия не могли бы заставить его отступить от этого пути. Во-вторых, Гейдар Алиев знал, что Азиз Алиев - достойный сын Азербайджана, и что все эти отрицательные отзывы о нём далеки от правды. Гейдар Алиев знал, что те, кто сегодня оклеветали Азиза Алиева, завтра сами же оправдают его. Так и случилось...

В-третьих, Зарифа ханум воспитывалась в очень известной семье, в семье, которая завоевала особую симпатию народа, ей были свойственны высоконравственные ценности, присущие настоящим азербайджанским женщинам, она достойно служила своему народу и была на правильном пути. Всё это всей душой привязывало Гейдара Алиева к Зарифе ханум.

С другой стороны, Гейдар Алиев был человеком преданным, верным, всегда исполнял данное слово. Естественно, на фоне всего перечисленного, невозможна была разлука этих двух молодых людей. Безусловно, вся тяжесть ситуации пала на Гейдара Алиева. Признаваясь в любви, он понимал всю ответственность этого и верил в будущее своей семьи, верил, что вместе они сыграют важную роль в научной, общественной и культурной жизни народа. «Когда вспоминаешь всё происходящее в этот период - говорил Гейдар Алиев - становится томительно, но в то же время чувствуешь собственное

достоинство, гордость». Да, грязная политика жестокого Сталина была беспомощной перед железной волей Гейдара Алиева. Правда, когда Гейдар Алиев и Зарифа ханум поженились, Сталина уже не было в живых. Но до этого времени, попытки помешать встречам этих двух молодых оставались безрезультатными. Даже сталинский ужас, бродивший долгие годы по всей стране и грязная политика, которую он оставил в наследство, не смогли разлучить этих влюблённых. И так, была заложена основа семейной жизни этих двух молодых людей, которые воспитывались в семьях, обладающих высокими нравственными ценностями.

Великий сын нашего народа, незаменимый лидер мировой политики, выдающийся государственный деятель Гейдар Алиев в годы, когда работал в Комитете Государственной Безопасности и в период, когда он был руководителем КГБ, хорошо понимал и знал о грязных политических играх людей, стоявших во главе государства, видел чужое отношение к Азербайджану и азербайджанскому народу, видел как эти люди хотят представить СССР всему миру, как государство, которое является залогом мира, благополучия и стабильности во всём мире. Гейдар Алиев ещё раз доказал достоверными, обоснованными фактами совершенную против азербайджанцев несправедливость. Гейдар Алиев искал пути для устранения несправедливости, с которой столкнулся народ, вновь проявлял силу воли, не боясь потерять занимаемую им должность, хотел донести до общества настоящую суть правды, хотел установить справедливость. Но в этом деле нельзя было торопиться, поддаваться эмоциям, делать необдуманный шаг. В противном случае, всё это привело бы к большим трагедиям. Владеющий богатыми знаниями и опытом, Гейдар Алиев всё хорошо понимал и вёл своё дело очень осторожно. Вопрос был настолько серьезным, что необходимо было внедрить сильную политику и быть максимально сдержанным и решительным.

Несмотря на свою молодость, Гейдар Алиев внедрял чрезмерно сдержанную и последовательную политику. Он не должен был заниматься такого рода делами, но для него на первом месте стояла судьба азербайджанского народа. Всю жизнь он выступал против несправедливости, требовал к

каждому человеку, независимо от языка, религии, расы, нации, даже политических взглядов, одинаковое отношение, уважение. Он предвидел тот день, когда придет конец всем тем, кто своими грязными поступками внедряет антиазербайджанскую политику. Он, как дальновидный политик, и как талантливый человек, был убежден и верил в победу справедливости. Отношение к азербайджанцам было ужасным и Гейдар Алиев очень переживал по этому поводу, но продолжал работать. Это был путь, в конце которого всегда торжествует справедливость. Общенациональный лидер верил в триумфальный конец начатого дела. Прежде всего, он думал об Азербайджане, особенно его волновало будущее азербайджанцев.

В общем, рассмотрев события, происходящие в истории, мы видим, что советское правительство незаметно проводило против Азербайджана преимущественно грязную политику. Самое страшное то, что этот строй поддерживал интересы и оказывал всестороннюю помощь армянам, которые чуть переступив порог Южного Кавказа и Азербайджана, начали внедрять в жизнь политику геноцида против нашего народа, казнили десятки тысяч азербайджанцев.

В 1918 году со стороны армян был совершен геноцид, которому в мире нет аналога. Во время этого геноцида были убиты около ста тысяч наших земляков. И это кровавое преступление, как чёрная страница истории навсегда останется в памяти людей.

В то время в падении Азербайджанской Демократической Республики основную роль играли армяне. Вместе с Советской армией на территории Азербайджана армянские бандиты творили зверство, совершали нечеловеческие поступки. Наконец, в 1920 году в Азербайджане установилась Советская Власть. За очень короткое время историческую нашу землю Зангезур отдали армянам – то есть, Зангезур вошёл в состав Армении. Неотрицаемый факт, что сама Армения была создана на исторических азербайджанских землях. Сначала Иреван, а потом Зангезур были отданы армянам.

Но армяне хотели создать империю «Армения без турков», и не ограничивались этим. Разными способами, путями убивали азербайджанцев и старались захватить наши земли.

Эпоха и время несколько изменились, и армяне свою грязную политику начали внедрять в жизнь в другой форме. Многие армяне, являющиеся хитрыми врагами, занимали в Азербайджане ответственные должности и вели грязную политику против нашего народа. Армяне были виновны в проведенных кровавых репрессиях против азербайджанцев в 30-х годах прошлого века. Эти армяне ставили клеймо «враг народа» достойным сыновьям, которые являлись бьющимся сердцем, думающим мозгом, зрячим глазом Азербайджана и отправляли их имена в Москву, Сталину. Без всяких расследований и суда их расстреливали, пожизненно заключали в тюрьмы, ссылали на территории, не предназначенные для жизни. Получив подтвержденные списки из Москвы, армяне сами дополнительно вписывали туда имена многих азербайджанцев и расстреливали их.

Даже во время II Мировой Войны армяне предавали азербайджанцев, всячески старались формировать отрицательное мнение о нашем народе в масштабах Союза. Несмотря на то, что они добились этого (незначительно), но героизм, который проявляли азербайджанские бойцы на разных фронтах, доказывало совсем другое.

Но и после войны армяне не отстают от своей грязной политики, готовя новые планы, внедряя их в жизнь. В 1948-1953 годах азербайджанцы были изгнаны с территории

Армении, но эти территории являлись исконно азербайджанскими землями наших предков. Их переселили в другие районы Азербайджана, особенно в низменные части. Это переселение результат грязных планов армян. Вызывает сожаление тот факт, что армяне добились подписи Совета Министров СССР на это решение. Во время этого переселения более 250 тысяч азербайджанцев были изгнаны с родных земель и переселены на территории, где для нормальной жизни не было никаких условий. Среди наших собратьев было много раненых, убитых и подвергшихся пыткам со стороны армян. Нарушение их прав абсолютно не интересовало руководство СССР.

Подписанное Советом Министров СССР решение, связанное с переселением, имело несколько пунктов. В этом позорном решении отмечалось, что имущество, принадлежащее переселенному народу и всё их остальное богатство, отдаётся им. Для переселения азербайджанцам были выделены автомобили и определенные средства. Но армяне не исполнили ни один из пунктов этого решения.

Всё это мы напоминаем для того, чтобы все знали, какими грязными делами занимались в Советском Союзе. Всем известно, сколько продолжался этот беспредел. Армяне под покровительством Советского государства, очень жестоко обращались с азербайджанцами. Их грязной политике пришёл конец с приходом к власти Гейдара Алиева в 1969 году. Все зверства против нашего народа прекратились.

Как мы уже отмечали, еще молодым, Гейдар Алиев, работая в Комитете Государственной Безопасности, руководя этим учреждением, хорошо знал все происходящее в истории против нашего народа, чувствовал политику того времени. Он лучше всех понимал, что если сейчас не предотвратить это, то в будущем эти процессы будут представлять серьёзные опасности и тяжелые последствия для азербайджанского народа.

Безусловно, антиазербайджанская политика руководства СССР стала причиной духовных разочарований и оказала своё негативное влияние на развитие нашей республики. Наша история была фальсифицирована, подверглись агрессии наш язык, религия, литература, культура, духовность.

Очень часто запрещали азербайджанцам говорить на своем родном языке, ставили ограничения в этой области. Они делали всё, чтобы народ забыл своё историческое прошлое.

Более того, не уделялось внимание развитию нашей республики. За счёт богатств Азербайджана в других республиках творили чудеса. Тогда, как в нашей республике не ощущались продвижения. До прихода к власти Гейдара Алиева Азербайджан отставал от других республик, даже от Армении, которая была создана за счёт наших исторических земель. Это ужасный факт, потому что в развитии этих республик Азербайджан имеет особое место. За счёт сырья, перевезённого из Азербайджана, эти республики развивались, а нам доставалась мизерная доля всего.

Досаден тот факт, что Армения всегда развивалась за счёт природных ресурсов и живой силы Азербайджана. Вопреки этому они всегда вели свои грязные дела против нашего народа.

Другой серьёзной задачей было то, что до прихода к руководству республики Гейдара Алиева, все ответственные должности занимали лица других национальностей, в том числе армяне. В таком положении не могло быть и речи о развитии Азербайджана, о защите национальных интересов народа. Среди задач, волнующих великого сына нашего народа Гейдара Алиева было отведено широкое место национальным кадрам. Можно сказать, что это очень серьезно волновало Гейдара Алиева, и он готовил своеобразные планы по продвижению национальных кадров в должностях. Наконец, отличающийся своей мудростью, величием, культурой, стоящий выше всех народов по всем качествам, азербайджанский народ оправдал себя перед Божьим судом и завоевал доверие. Вот судьба и улыбнулась нашему народу, народу, который вытерпел несправедливость по отношению к себе, запреты и лишения. В 1969 году Гейдар Алиев был избран руководителем республики.

В этот период Гейдар Алиев и Зарифа Алиева уже были женаты. Это была настоящая азербайджанская семья, в полном смысле этого слова.

Наряду с научной деятельностью, Зарифа ханум много времени уделяла своей семье, заботилась о ней. Чтобы дети

выросли воспитанными, чтобы в будущем стали достойными гражданами своей Родины, своего народа, она, как мать, достойно выполняла все возложенные на неё обязанности.

Безусловно, заботиться о семье, быть супругой редкой исторической личности - это большая ответственность, но Зарифа ханум не уставала от всего этого, а наоборот, получала удовольствие.

Эта семья была примером для всех и в этом большая заслуга Зарифы ханум. Преданность её делала эту семью ещё более могущественной, величественной. По самой воле Аллаха главной задачей для всех матерей является верность супругу и любовь к детям. Как мать, Зарифа ханум достойно справлялась с возлагаемыми на неё делами.

Во времена Пророка Мухаммеда (с.) глава одной семьи отправляется в далекий путь и перед отъездом заключает договор с женой о том, что она не будет выходить из дома.

Проходят дни, и женщина, сдержав своё обещание, не выходит из дома. В один прекрасный день она получает известие о болезни отца. Женщина остается в безвыходном положении. Тогда она посылает к Пророку Мухаммеду (с) человека, который извещает о болезни её отца и об обете, который она дала мужу. «О, Пророк, перед выездом я дала обет мужу, что не выйду из дома. А сейчас заболел мой отец. Что же мне делать?» Пророк Мухаммед (с) отправляет этой женщине ответ: «Оставайся дома, будь верной своему обещанию и будь покорна мужу».

Проходят дни, и она опять получает известие об отце. Состояние его тяжелое и он почти умирает. Она опять отправляет человека к Пророку Мухаммеду (с) и просит о помощи: «О, Пророк, отец мой уже умирает. Разрешите ли Вы быть с ним рядом в последние минуты его жизни?» Пророк даёт тот же ответ: «Не разрешаю, оставайся дома, поклоняйся мужу и не забывай его слова».

Через несколько дней она получает весть о смерти отца. Она опять отправляет послание Пророку Мухаммеду (с): «О, Пророк, отец мой умер, а муж еще не вернулся из путешествия. Разрешаете ли Вы мне попрощаться с отцом?» И на этот раз Пророк отвечает ей так же: «Нет, не разрешаю, будь верна своей клятве и поклоняйся мужу». Смерть отца потрясла её, она переживала, но послушалась Пророка. Через несколько дней эта женщина получает весть от Пророка Мухаммеда (с): «Ты, достойная, верная, порядочная женщина! Ты, осталась верна своему обещанию, и покорилась мужу, и Бог велел, простить тебе и твоему отцу все ваши грехи. Отец твой избавился от пыток загробной жизни. Потому что, он вырастил и воспитал такого человека как ты. А тебя - за то, что ты покорилась мужу».

Господь стоит выше всех и выше всего, Он создал все живое и неживое, и Он поставил в известность людей о важности некоторых обязательств. Замужним женщинам важно выполнение многих обязательств. Самым главным из них является покорение мужу, служение ему от сердца и хорошее воспитание детей.

В книге «Воспитание семьи в Исламе» есть такой хадис: «Один мужчина пришёл к Пророку Мухаммеду (с) и сказал: «Ты, Пророк Аллаха, у меня есть жена, она встречает и провожает меня. Когда мне грустно она спрашивает: «Мой любимый супруг, что тебя так заставляет грустить? Если ты грустишь о хлебе насущном, то знай, что Аллах поручитель нам. Но если тебя беспокоит загробная жизнь, то Аллах ещё больше продлит твоё беспокойство, ибо «беспокойство о загробной жизни – это знак благоверности». Пророк обратился к мужчине: - «Знай, что Аллах имеет своих служителей (ангелов) и эта женщина является одной из таких божественных работниц. Из-за уважения к мужу ей предназначено полнаграды всех шехидов и погибших в священных войнах».

Эти мудрые, ценные слова можно отнести к семье Гейдара Алиева и Зарифы Алиевой. Зарифа ханум своим отношением создала образец преданности и верности супругу. Вызывает гордость и тот момент, что основную часть своей деятельности Гейдар Алиев и Зарифа Алиева посвятили служению Родине, народу. Во многом они очень похожи друг на друга. В основном это отношение к людям, гуманизм, заботливость, то, что национальные интересы для них – превыше всего. Оба они прошли очень тяжелый путь в достижении всего этого, им пришлось пройти через многие преграды на пути создания семьи. Такая семья – гордость для нашего народа.

Научная деятельность Зарифы ханум не мешала ей быть заботливой, доброй, ласковой матерью и достойно воспитывать своих детей. Правда, работа её была слишком тяжелой и ответственной. Но она находила всему время и в основном достигала своей цели. Конечно, были факторы, которые волновали её.

Во-первых, она очень хотела помочь слепым и делала всё возможное. Она поставила перед собой более серьезные цели. Зарифа ханум была умной, трудолюбивой, грамотной и для достижения своей цели день и ночь молилась и просила помощи у Аллаха. Её заветной мечтой и желанием было счастье людей, исцеление больных, особенно тех, у кого проблемы со зрением. Она, как мать и врач очень переживала. Люди всё больше доверяли Зарифе ханум, которая достигала всё новых и новых вершин в офтальмологии, делала всё что могла, чтобы люди хорошо видели. Со временем она стала любимицей народа.

Отношение к азербайджанскому народу очень сильно волновало Зарифу ханум. Её семья тоже пострадала из-за несправедливости. Она всё время думала, почему же к Азербайджану такое неродное отношение? Но она верила, что когда-то всё встанет на свои места. Правда восторжествует! Ведь Зарифа ханум лечила всех, независимо от их национальности. Это было примером для человечества. К сожалению, руководство СССР было далеко от гуманизма, порою закрывало глаза на нечеловеческие поступки, в большинстве случаев оправдывало всё происходящее. Руководство рассматривало нашу республику как базу для производства сырья, а граждан как рабов. Во всех областях это оказывало своё негативное действие.

С первых дней избрания Гейдара Алиева на пост руководителя республики, Зарифа ханум, как и все, верила в то, что за короткое время придет конец всем несправедливостям. Зарифа ханум очень хорошо знала Гейдара Алиева и верила в будущее нашей республики, и что Азербайджан процветёт под руководством великого сына азербайджанского народа, редкой исторической личности. Как уже отмечалось, существующий строй очень волновал Зарифу ханум и ее огорчал тот факт, что Азербайджан находится не на достойном месте

среди других республик. Конечно, Азербайджан был способен на многое. Но в то время по всем показателям Азербайджан отставал от всех республик, хотя социальные возможности и потенциал народа создавали возможность для динамичного развития Азербайджана.

Зарифа ханум Алиева была права и последующие развития событий еще раз доказали это. Признаемся, мало кто в то время верил, что скоро Азербайджан достигнет больших успехов. И это было понятно. Потому что, народ долгое время был лишён права голоса и уже долгие годы ничего в лучшую сторону не менялось.

Но, начиная с 1969 года, наоборот, всё изменилось в лучшую сторону для нашего народа. С избранием Гейдар Алиева на должность I секретаря ЦК КП Азербайджана все негативные явления остались уже в истории. До этих пор многие не очень хорошо знали Гейдара Алиева. Но решительные шаги Гейдара Алиева привели к завоеванию всенародной любви. Избрание Гейдара Алиева на руководящую должность явилось самым большим подарком для азербайджанцев, со стороны лиц, стоящих во главе Советской империи. Может быть это воля судьбы, или же это было предписано нашему народу.

Гейдар Алиев был знаком с ситуацией в Азербайджане и не терял времени на анализ событий. Долгие годы он уже анализировал всю ситуацию и определял пути решения проблемы. Но, признаемся, что при существующих жестких законах империи, способность отвечать интересам народа требовала большой смелости. Безусловно, в то время отвечать интересам народа, внедрять необходимую политику, значило идти против законов империи. Конечно, требовалось не только быть смелым, но и политически грамотным и прозорливым. Единственным человеком, который имел все эти положительные качества, был Гейдар Алиев. Он знал, что все серьёзные проблемы, связанные с Азербайджаном, должны найти своё решение. Нельзя было торопиться в решении этих проблем. Всё нужно было делать очень обдуманно.

Чтобы сделать что-то для республики, для общественно–политической, социально-экономической, научно-культурной жизни народа, начинать приходилось с нуля. Изложив всё это, мы не хотим отрицать то, что делалось до этого вре-

мени в республике. Просто, нужно признать то, что с приходом Гейдара Алиева, в республике начинается новый этап в жизни Азербайджана и его граждан. Этот этап охватывает все отрасли.

Ситуация была слишком сложной. Нужна была победа в идеологической борьбе, и нужно было добиваться всестороннего развития республики. Без сомнения, что все дела такого плана были тесно связаны между собой, и нужно было параллельно внедрять их в жизнь.

Как мы уже отмечали, до того времени, на всех этапах истории армяне внедряли в жизнь секретные планы против азербайджанцев, и такие случаи приводили к большим потерям. То, что наши сограждане подвергались пыткам, унижениям со стороны армян, геноцид против нашего народа, депортация их с исторических наших земель – всё это стало обычным делом. В Западном Азербайджане меняли названия городов, сёл на названия армянского происхождения, хотя, эти земли когда-то принадлежали нашему народу. Такими поступками армяне фальсифицировали историю. А империя вела одностороннюю игру. Империя закрывала глаза на нечеловеческие поступки армян и даже покровительствовала им.

Всё это происходило до 1969 года, но с этого года пришёл конец грязной политике армян, и по этому поводу они очень переживали. Армяне никогда не думали, что столкнутся с такой преградой. Их расстраивала то, что во главе Азербайджана стоит такой сильный политик как Гейдар Алиев. Армяне стали беспомощными перед решительностью Гейдара Алиева и так как они никогда не попадали в такую ситуацию, то были растеряны и им пришлось отступить. Происходящее в Азербайджане было против интересов армян.

Идеологическая борьба, которую начал и реализовывал в жизнь общенациональный лидер, была направлена не только против армян. Это была борьба и против их сторонников. Но главной задачей была защита интересов азербайджанского народа. Для этого Гейдар Алиев выдвигал чрезмерно мудрую, продуманную, целенаправленную политику.

Всё время Гейдар Алиев считал важным усилить потен-

циал национальных кадров, и он считал, что для защиты интересов каждого народа, нации, это очень важный фактор. Со временем в республике национальным кадрам уделялось большое внимание, они выдвигались на высокие посты. Без сомнения, Гейдар Алиев не был против других национальностей. Но он считал важным внедрение в Азербайджан такого положения, которое было в других республиках. Так как, в каждой республике представители нации, составляющие большинство населения, занимали ответственные должности, и это считалось нормальным по отношению к другим нациям. Азербайджан нуждался в таком шаге. Огорчал тот факт, что армяне, ненавидевшие азербайджанцев, у нас в республике занимали ответственные должности. В таком случае затруднялось внедрение национальных интересов. Великий вождь хорошо знал, что только азербайджанцы могут отдать жизнь за свою Родину, от души стараться ради блага республики. Политика национальных кадров Гейдара Алиева была создана на крепкой основе. Он обращал особое внимание на подготовку молодых кадров. По его инициативе и всесторонней поддержке, азербайджанских студентов отправляли в самые престижные ВУЗ-ы СССР для получения образования, по окончании же учёбы привлекались на курсы усовершенствования и возвращались на Родину уже вполне сформировавшимися кадрами. За короткое время эти кадры обеспечивались работой по специальности. Безусловно, это играло большую роль в развитии нашей республики. Обуче-

ние азербайджанских студентов в других республиках не было единственным путем в подготовке национальных кадров и во всестороннем развитии Азербайджана. Общенациональный лидер конкретно решил создать базу, которая сыграет важную роль в развитии отдельно взятой области. Для развития каждой конкретной отрасли ,работа велась систематически. Это служило национальным интересам народа и в общем развитию нашей республики. По инициативе великого вождя, Гейдара Алиева, в Азербайджане было создано несколько новых отраслей.

Это было залогом счастливого будущего Азербайджана и его народа.

В годы руководства Гейдара Алиева были построены и отданы в распоряжение народа заводы, фабрики, две военные школы, школа гражданской авиации, центры культуры, образования, здравоохранения и науки. В каждом из этих предприятий работали высококвалифицированные сотрудники. И здесь национальным кадрам выделялось большее количество мест, особенно в военных школах большинство обучающихся были азербайджанцы. Можно сказать, что в большинстве областей готовились национальные кадры и каждой области уделялось большое внимание. Гейдар Алиев лично сам контролировал каждую область и не одна из них не оставалась без внимания.

Азербайджан напоминал строительную площадь. В каждой части республики проводились крупномасштабные строительства и реконструкции. В Азербайджане, который вступил в новый этап развития, строились жилые дома, школы, больницы, мосты, санатории, центры культуры, спортивные и оздоровительные комплексы, новые дороги, парки и аллеи. И все это было сделано для народа. Не только в центре, но и в отдалённых регионах, даже в горных районах, строительные работы получили широкое распространение. Азербайджан шагнул в этап процветания. В республике в целом жизнь кипела. Строительство посёлков, сёл всё более обогащало таинственную красоту Азербайджана. Единство человеческого труда и силы природы превратили Азербайджан в рай. Изо дня в день Страна Огней становилась всё красивее. Национально-духовные ценности народа, имеющего древнюю, богатую историю, узнавали во всем мире.

Гейдар Алиев создавал все условия для пропаганды культуры Азербайджана за пределами СССР. Народы мира стали интересоваться культурой, историей, прошлым азербайджанского народа. Отныне весь мир знал правду об Азербайджане. Люди, проживающие во всех уголках мира, хотели поближе познакомиться с Азербайджаном, для этого создавались условия для их визита в нашу республику. Можно сказать, что реальность Азербайджана, особенно культура, не зная границ, объезжала весь мир. Таким образом, Азербайджан приближался к миру, а мир - к Азербайджану.

В Азербайджане создавались все условия для развития каждой области и это привлекало поток туристов из зарубежных стран. Иностранных граждан интересовала история, духовные ценности, национальная кухня, культура, в общем всё что касалось нашего народа. Побывавший в нашей стране американский турист, однажды, признался в том, что до сих пор не знал культуру Азербайджана, и сожалеет об этом. Сравнивая Азербайджан с другими странами мира, он говорил, что его удивило, гостеприимство, культура, моральные ценности нашего народа.

Всё это было победой в идеологической борьбе общенационального лидера Гейдара Алиева против тех, кто вёл антиазербайджанскую политику. Без борьбы победа не кажется сладкой. Во главе борьбы, которая велась во имя многочисленных побед, стоял такой феномен как Гейдар Алиев.

Следует признать, что это не такая уж простая задача. Вести борьбу с теми, кто держал в страхе весь мир, кто ради своего существования готов был растоптать все человеческие ценности, было очень трудно. Это были люди, стоящие во главе Советской империи.

Гейдар Алиев направил все силы на начатую им работу во имя восторжествования справедливости, во имя счастья и свободы своего народа. Каждый его шаг служил свободе Азербайджана и эта была политика, которую в то время никто не понимал. Гейдар Алиев подготовив программу развития, охватывающую все отрасли в Азербайджане, отправил её руководству СССР и добился утверждения этих планов от 40 министерств, организаций и комитетов. Почти все руко-

водители учреждений подписали этот документ и ни одна отрасль не осталась в стороне. Выделение больших средств для совершения великих дел, нашло своё отражение в этом документе. Было нелегко получить все подписи потому, что большинство руководителей СССР, были против азербайджанского народа. Несмотря на это, они оказались беспомощными перед решительностью, сильной волей, политическими возможностями Гейдара Алиева и подтвердили своими подписями документ, имеющий важное значение для Азербайджана. В то же время, для создания новых сфер были сделаны необходимые шаги. Чувствовалось, как богатства Азербайджана положительно действуют на быстрое развитие республики. Хотя, когда-то прибыль от этих богатств больше направлялась на развитие других республик. Такой политике уже не было места. В Азербайджане началась эпоха возрождения в науке, в образовании, в здравоохранении, в культуре, в промышленности, в сельском хозяйстве, одним словом, во всех областях. Даже в мечетях, которые в результате советской идеологии превратились в базу совхозов и колхозов, начались основательные реставрационные работы. Руководителям империи и на этот раз пришлось молчать и наблюдать за всем происходящим. Империя вела грязную политику против Исламской религии. Их отношение не вмещалось ни в какие этические рамки. В то время, когда представители других наций свободно посещали свои святые места, нашему народу это запрещали. Но нечеловечной политики империи стало недостаточно, чтобы помешать проведенным во имя защиты Ислама делам. На самом деле этой политике мешала сила и решительность Гейдара Алиева.

Благодаря напряженному труду, великим делам и дальнозоркой политике общенационального лидера были устранены агрессии против нашей культуры, языка, религии, литературы. «Каждый народ формируется своим языком. Но увековечить язык народа, развить его и поднять на уровень мировой культуры возможно только в результате деятельности передовых людей народа, деятелей науки» - говорил Гейдар Алиев. Он оказал незаменимые услуги в развитии и в защите чистоты нашей религии, языка, делал всё для того, чтоб весь мир узнал о нас. В годы руководства республикой,

он уделял особое внимание национально-духовным вопросам. Его слова: «Народ, обладающий высокой культурой, всегда будет идти впереди, вечно будет жить, всё время будет развиваться» - стали девизом во всём мире. В то время, когда республикой руководил Гейдар Алиев, одним из главных его дел была защита родного языка. Горькой правдой было то, что азербайджанский язык в нашей республике принимался как второй язык. Гейдар Алиев не мог смириться с этим. Он добился признания азербайджанского языка как государственного и только после этого русский язык утвердили как второй язык. Хотя до этого русский язык был первым, то есть государственным языком.

Неопровержимый факт, что в тот период во всём мире об Азербайджане начали узнавать благодаря Гейдару Алиеву. В результате напряженной работы, целеустремленной политики, весь мир узнал о прошлом и настоящем Азербайджана.

Когда-то, воспользовавшись, создавшимися условиями более 15 тысяч азербайджанцев получили образование вдали от Родины. Эти условия им создал Гейдар Алиев. После возвращения на Родину они активно принимали участие в создании государственного строя. Эта была школа Гейдара Алиева. Воспитанников этой школы было достаточно. В те годы студенты разных ВУЗ-ов СССР, аспиранты и докторанты чувствовали уважение к личности Гейдара Алиева, видели как высоко ценится его политическая деятельность. В советскую эпоху личность Гейдара Алиева всегда была в центре внимания общества, все с интересом следили за его целенаправленной деятельностью. Конечно, это не случайно, потому что Гейдар Алиев делал решительные шаги, для развития Азербайджана, для обеспечения национальных интересов делал всё необходимое, пользовался всеми возможностями. Благодаря его политике реализовывалось в жизнь то, что когда-то казалось невозможным. Наш народ и его друзья радовались нашим достижениям, а враги расстраивались.

Мы уже говорили, что до 70-х годов прошлого столетия Азербайджан среди союзных республик занимал последнее место. Но, под руководством Гейдара Алиева и в результате его усилий, Азербайджан за короткое время по общему

уровню развития среди союзных республик поднялся на 4-ое, а в некоторых отраслях на 1-ое место.

Начиная с 70-х годов, студенты самых престижных высших учебных заведений СССР, которые обучались современным профессиям и специальностям, трудились ещё более усердно, чтобы оправдать надежды, возлагаемые на них. Все они гордились Гейдаром Алиевым и доверяли ему.

В 70-80-х годах в республике открыли 5-ое по списку высшее учебное заведение. Это были годы, когда республикой руководил Гейдар Алиев и это сыграло большую роль во всестороннем развитии Азербайджана. Число студентов от 70 тысяч возросло до 100 тысяч человек. Весь этот процесс произошёл за короткое время.

Взятки и другие негативные явления приводили к тому, что талантливые дети оставались в стороне от учёбы. Неграмотные студенты представляли большую опасность для нашей республики, особенно, если в будущем они занимали ответственные посты в общественно-политической, социально-экономической, научно-культурной жизни Азербайджана. Происходящее в области образования волновало Гейдара Алиева. Он считал образование - будущим нации. Его политика радовала бедный слой населения. Наряду с образованием, особое внимание уделялось улучшению жизненных условий молодёжи.

Гейдар Алиев не мог смириться с положением нашей молодёжи, которая служила в Советской Армии. И он добился открытия Военной Школы имени Джамшида Нахичеванского. Эта школа готовила военные кадры. Достаточно было и противников открытия этой школы. В основном это были люди, занимающие ответственные должности в СССР. Но они не выдержали решительности Гейдара Алиева и отказались от своих замыслов.

В то время из Москвы против деятельности этой военной школы был установлен особый контроль. Частые безосновательные проверки военной школы имени Джамшида Нахичеванского оценивались как давление на школу. Несмотря на частые проверки, не было никаких фактов для того, чтобы отдать приказ о закрытии этой школы. Наоборот, действующая реальность утверждала образцовую деятельность

школы. Долгие годы Гейдар Алиев боролся с центром, предотвращая их попытки закрыть школу и добился этого. В те годы мало кто понимал причину открытия этой школы. Сущность её открытия мы осознали после завоевания независимости.

В те годы в более 170 тысяч высших учебных заведениях получали образование около 15 тысяч азербайджанцев. Они овладевали профессиями, в которых нуждались более 80-и отраслей нашей республики: экономика, народное хозяйство, наука, образование и культура. После выяснилось, что общенациональный лидер Гейдар Алиев, отправляя молодых людей на обучение, думал о счастливом будущем нашего народа. Ради народа он готовил эти специализированные кадры.

После завоевания независимости Гейдар Алиев признаваясь, говорил: «Всё это в те времена имело цель подготовить всё новых специалистов для будущего Азербайджана. Это дело было начато еще в 70-е годы. Я сегодня с удовольствием отмечаю, что это произошло лично по моей инициативе.» Это его признание еще раз доказывает, что ради счастья народа, его независимости, он совершил великие дела и решил самые важные задачи.

Сегодня руководящие и ведущие кадры зарубежной дипломатии Национальной Армии, МВД, МГБ и т.д. профессио-

налы, которые формировались при всесторонней поддержке, внимании и заботе Гейдара Алиева.

Великая историческая личность Гейдар Алиев в советские годы предотвратил чуждое отношение к турко-мусульманскому населению Азербайджана. В эпоху советской империи, он своеобразной политикой защищал азербайджанский народ. Постоянно проводились мероприятия, где пропагандировались наши национально-духовные ценности, защита культуры нашего народа и её развитие, принимались решения, отвечающие интересам народа. Одной из исторических заслуг Гейдара Алиева перед народом было то, что в 1978 в Конституции Азербайджанской ССР азербайджанский язык утвердили как официальный государственный язык. Реставрация исторических, культурных памятников, обогащение их подходящими экспонатами, утверждение неопровержимыми фактами того, что азербайджанский народ имеет богатую культуру и т.д., всё это сыграло незаменимую роль в жизни народа. Люди, жившие в ту эпоху, хорошо знают, как трудно было делать эти шаги. В период руководства республикой Гейдаром Алиевым, стоявшие во главе империи были вынуждены изменить своё отношение к Азербайджану и азербайджанцам. Гейдар Алиев дал им понять, что человек - самое святое среди созданных Аллахом существ. Он доказал, что за основу в решении всех задач должен браться человеческий фактор. Независимо от нации, религии, расы к каждому человеку нужно подходит в первую очередь индивидуально и по-человечески. Поэтому все народы мира, нации, этнические группы, религиозные меньшинства любят Гейдара Алиева, уважают его личность и сегодня с почтением чтят его память. В каждой стране мира, где ценится человечность, личность Гейдара Алиева очень уважают, каждый шаг жизни этого великого человека ставится в пример.

Общенациональный лидер также добился быстрого развития нашей республики. Он часто ездил по регионам, принимал неотложные меры для устранения недостатков в существующих отраслях и при необходимости принимал решение в создании новых отраслей. Он встречался с тружениками и с чувством подходил даже к малейшей их проблеме. Для устранения трудностей делал все необходи-

мые шаги.

Судьба граждан республики была для Гейдара Алиева важнее всего. Прежде всего он обращал внимание на защиту прав и свободы людей, обеспечение их безопасности, на улучшение жизненных условий каждого человека. В то время проблема безработицы полностью была решена. Принимались необходимые меры для финансово-социального благосостояния трудящихся. Стало традицией независимо от профессиональной деятельности, делать рабочим определенные льготы и повышать зарплату. Заработная плата в Азербайджане превышала в масштабах Союза заработную плату во всех остальных республиках. Граждан республики отправляли в санатории для полезного проведения свободного времени, для нормального отдыха, для защиты их здоровья. В этой области велись серьезные дела и не было ни каких проблем.

Проведенные в республике дела стали причиной устранения в определенной мере экономической зависимости Азербайджана от союзных республик. Как мы уже говорили, советская идеология создавала условия зависимости друг от друга всех 15-и республик, входящих в состав СССР. И это не без причины. Такая ценная зависимость сводила на нет все возможности в будущем быть независимым и обуславливала их невозможность существовать отдельно. Руководство империи, созданной на крови, знало, что республики, вступившие когда-то в союз, могут задуматься о независимости. И поэтому, чтобы предотвратить это, их ставили в зависимость друг от друга и эта зависимость обходилась государствам очень дорого. К примеру, для производства сырья в одной республике, необходимые для этого учреждения – заводы и фабрики строились в другой. Таким образом, эти республики становились зависимыми друг от друга. И такая зависимость имела хаотичный характер – в цепной форме обуяла все республики. Хотя, было бы намного выгоднее создание учреждений для производства сырья именно в тех местах, где оно находилось. Лица, готовившие политическую стратегию для СССР, больше задумывались над тем, как поставить их в зависимость друг от друга и удерживать их как колонию, чем как благоустроить.

Политика, внедренная в жизнь Гейдаром Алиевым, была поводом для поднятия экономики Азербайджана. Наконец, в Азербайджане стали создаваться многочисленные новые учреждения, производственные территории. Особенно, в направлении нефтехимии были сделаны успешные шаги. Для основных отраслей были построены необходимые фабрики, заводы, было сдано в эксплуатацию народу (считавшиеся новейшим) оборудование.

Благодаря этой проделанной работе, экономическая зависимость Азербайджана от других республик ослабевала. И наоборот, другие республики попадали в состояние еще большей зависимости от Азербайджана. К тому же, в некоторых отраслях сама Россия зависела от Азербайджана. На территории СССР были такие учреждения, которые находились только в Азербайджане. Всё это было достижениями Азербайджана, и наша республика шаг за шагом была на пути к независимости, суверенитету. Об этом, кроме Гейдара Алиева, никто больше не знал. Никто и подумать не мог, что такая империя как СССР когда-то потерпит крах и республики входящие в его состав, обретут суверенитет. Естественно, чтобы знать это, необходимо быть таким же политиком, как Гейдар Алиев. А это невозможно. Потому, что такие личности как Гейдар Алиев рождаются раз в 100 лет. Он редкая историческая личность. Все принадлежавшие качества ему даны Аллахом. Возможно, усовершенствоваться в какой-то области, быть первым в мире. Но быть первым во всех областях -это дано только Гейдару Алиеву. Что может быть для нас ещё более восхитительным, более радостным?!

Незаменимые услуги общенационального лидера, всестороннее и быстрое развитие республики, защита национальных интересов нации, повышение финансово-социального положения, всё это радовало жителей Азербайджана. На высшем уровне создавались условия каждому, кто хотел достойно служить Азербайджану. Большое место уделялось национальным кадрам. Это было самой надежной гарантией обеспечения интересов народа на желаемом уровне.

Этим бесчисленным удачам Азербайджана больше всех радовалась Зарифа ханум Алиева, чьё имя большими буквами написано на страницах нашей истории. Как уже отмечалось, положение в Азербайджане, до 70-х годов XX столетия, отношение к нашему народу было основной из волнующих Зарифу ханум задач. Поэтому, она всей душой радовалась успехам нашего народа, продвижению Азербайджана. Как во всех областях, так в медицине и в здравоохранении, в годы правления Гейдара Алиева произошла революция.

Правда, медицинская наука в Азербайджане имеет древнюю историю и богатые традиции. Азербайджанцы принесли новшество в мировую медицину несколько веков тому назад. Но должны признаться, что как и все отрасли, так и медицина, начала своё развитие с 70-х годов прошлого столетия. На самом деле это не случайность, а плоды тяжелого труда, результат правильной политики.

Оказываемое внимание и забота развитию здравоохранения, были самыми ценными шагами на пути защиты здоровья людей. В то время строились и сдавались в эксплуатацию больницы для обследований и лечения, медицинские центры, клиники и т.д. И это все давало успешные результаты.

Воспользовавшись создавшимися превосходными условиями, под руководством Зарифы ханум, в офтальмологии происходили новшества. Профессор Зарифа Алиева была известна не только в пределах СССР, её профессиональную деятельность врача знали во всем мире. И эта профессиональная деятельность возвышала имя Азербайджана. Её научными статьями, исследованиями, монографиями, пользовались медицинские учреждения многих стран.

Гордость вызывает тот момент, что и общенациональный лидер Гейдар Алиев и его супруга Зарифа Алиева верно служили своему народу. Бравший с них пример человек, предопределял свой жизненный путь, положение и хотел всё больше служить своей Родине.

Несмотря на все трудности жизни, Зарифа ханум всегда отстаивала свою позицию, в полном смысле этого слова, была примером для всех. И пройденный ею путь, и открытия сделанные в медицине, и выполнение возлагаемых на неё материнских обязанностей – все эти факторы дают нам право называть Зарифу ханум примерным гражданином своей Родины. В кульминационной точке всего перечисленного стоят

служение Родине, народу. Зарифа ханум хорошо понимала, что она как мать, несёт большую ответственность за детей. Её всё время волновал вопрос их воспитания и нравственности. Она делала все возможное для того, чтобы её дети в будущем стали достойными гражданами своей Родины. Она знала, что каждая мать должна вырастить своего ребёнка для Родины, воспитать в них патриотический дух и дать им высшее образование. Несмотря на её занятость, она никогда не отодвигала проблемы своих детей на задний план. В каждом вопросе сегодня мы видим плоды пройденного ею пути.

В создании крепкой семьи и на мужчину и на женщину возлагаются одинаковые обязанности. Но, несмотря на это, основную ответственность несёт женщина. Действительно, семья понятие нежное и ценное. Нежность, заботливость женщины в семье всегда превыше всего. Женщина является великой силой в сохранении национальных качеств, моральных ценностей в каждой семье.

Семья Гейдара Алиева и Зарифы Алиевой с точки зрения национально-духовных ценностей, сыграла большую роль в жизни Азербайджана. Естественно, основа всех побед закладывается в семье и эти удачи со временем охватывают общество. Конечно, мы говорим о тех семьях, которые представляют интерес народу, и, которые сыграли определенную роль в жизни народа. Уважение к семье Алиевых, всенародная любовь прибавляли веру и надежду народа к великому вождю.

Как Зарифа ханум была довольна Гейдаром Алиевым, так и общенациональный лидер был доволен занятой ею позицей в жизни. Посвятивший всю свою жизнь независимости азербайджанского народа, Гейдар Алиев гордился оказанными супругой заслугами перед Родиной. «Я в жизни опирался на 3 вещи: «На Творца, на свой труд и на свой народ», - говорил общенациональный лидер. Гейдар Алиев верил, что его дети когда-нибудь сыграют исключительную роль в жизни Азербайджана. Безусловно, речь не идёт о какой-нибудь должности, а речь о том, чтоб стать достойным сыном своего народа, настоящим гражданином.

Для общенационального лидера не было ничего выше интересов азербайджанского народа. Для него человеческий

фактор был превыше всего. Он старался, чтоб его дети всегда были самоотверженными, нужными и желаемыми народом и желал этого всем людям. «Все должны стараться для этой Родины». В словах великого вождя есть глубокий смысл и мудрость. Он также отмечал, что в независимости от места проживания, от занимаемой должности, каждый азербайджанец должен считать Азербайджан своей Родиной и стараться ради его счастливого будущего. В каждом слове великого вождя чувствуется любовь к Родине, призыв к служению народу. Этот призыв охватывает не только Азербайджан, но и азербайджанцев, которые живут в разных местах СССР и за границей.

В 1982-ом году Гейдара Алиева назначили на пост заместителя I секретаря Совета Министров СССР. В истории Азербайджана эта было важным событием. Во многих делах он был первым. Еще работая в Комитете Государственной Безопасности, он был единственным азербайджанцем (мусульманином) получившим звание генерала. Великий вождь также был первым азербайджанцем, который стал одним из передовых руководителей СССР. Великий сын нашего народа, феноменальная личность, Гейдар Алиев, работая в Москве, добился открытия широких возможностей для Азербайджана. Правда, он никогда не ставил различий между народами, нациями, республиками, людьми. По этой причине, все республики и их граждане были довольны деятельностью великого вождя в Москве.

В годы руководства Азербайджаном, Гейдар Алиев, во имя будущего нашего народа, делал очень важные дела. Но были вопросы, решение которых было важным, и в таком случае, можно было добиться ещё больших успехов. Дальнозоркий политик совершил великие дела во имя сегодняшнего и завтрашнего Азербайджана. В принятии любого закона слово Гейдара Алиева, как одного из первых руководителей СССР, было важным. Он был примером для окружающих его людей. Если кто-то чему-то научился у него, то он нашел в жизни своё место, утвердил себя.

Гейдар Алиев заслужил симпатию каждого гражданина СССР. Чем больше возвышался Гейдар Алиев, тем больше поднимал на вершины авторитет своего народа, нации.

Деятельность Гейдара Алиева как заместителя I секретаря Совета Министров СССР сыграла важную роль во внутренней и внешней политике Советского Союза. Представителям взрослого и среднего поколения хорошо известно, что не все государства однозначно принимали политику руководства СССР.

Потому что это государство не было искренним по отношению к другим государствам, только внедряя безумную политику ради гегемонии во всем мире.

Гейдар Алиев знал, что сейчас не те времена, не та эпоха, когда с другими государствами можно говорить на языке насилия, силы. Он заявлял, что если хочешь хорошего отношения к себе, то и сам относись хорошо ко всем. Государственная политика тоже была такой же. Было бы безумством ждать искренних отношений от государства, к которому ты относишься сурово. Это так же было вопросом престижа. Естественно, путем насилия и силы нельзя было завоевать ни уважение, ни престиж. Благодаря продуманной политике Гейдара Алиева СССР занял престижное место на международной арене. Не потому, что он хотел долгой жизни этому союзу, просто, он не хотел, чтобы международный свет относился к народам, нациям, которые живут в СССР, ненормально. Он знал, что республики, входившие в состав Союза, когда-то станут суверенными. Гейдар Алиев до тонкостей знал все эти вопросы и основную часть своей деятельности

он направил на благо народа.

Каждого азербайджанца радовало и каждый гордился тем, что Гейдар Алиев имеет особое место и значимость на мировой арене. Одной из таких личностей была, посвятившая всю свою жизнь благу Азербайджана, Зарифа ханум Алиева. Расцветание Азербайджана день за днём, признание его в мировом масштабе, радовало Зарифу ханум. В этом деле было не мало и её труда. Она уже получала отдачу своих трудов.

Зарифа ханум в жизни достигла многого. Сбылись многие мечты. И самая заветная из них- независимость Азербайджана, право народа на свободную жизнь. В результате логичной борьбы, которую вёл Гейдар Алиев, Азербайджан завоевал самое большое историческое достижение – независимость. К сожалению, увидеть Азербайджан независимым государством, не суждено было Зарифе ханум…

Конечно, её святой дух радуется этому историческому достижению. Она для нас вечно жива и в самые счастливые дни Азербайджана, Зарифа ханум будет рядом с нами, сколько стоит мир, столько же она будет жить в сердцах, и о ней будут помнить вечно.

15-го апреля 1985-го года в возрасте 62 лет Зарифа ханум, которая мечтала видеть Азербайджан независимым, свободным, покинула этот мир. Наш народ был огорчён безвременным уходом Зарифы ханум. Вместе с азербайджанским народом по ней скорбили и другие народы. Безусловно, она была важным и нужным человеком не только для Азербайджана, но и для всего мира. Посвятившая всю свою жизнь медицине, лечению людей, Зарифа ханум, оставила глубокий след в душе каждого из нас. Она была похоронена в Москве на Новодевичьем кладбище. Каждый азербайджанец всем своим существом верил в то, что её дух в любимом ею Азербайджане, несмотря на то, что тело в чужой стране. Похороны Зарифы ханум в Москве не были желаемыми для азербайджанского народа. Народ хотел посещать её, с уважением преклоняться перед её могилой. Это было однозначным желанием всех.

По желанию народа в 1994 году Зарифу Алиеву привезли в Баку для перезахоронения и её могила, в полном смысле этого слова, превратилась в место паломничества. Пророк

Мухаммед (с) повелевал: «Рай под ногами матерей». Святая мать, прекрасный человек, выдающийся учёный – это всё о Зарифе ханум. Её могилу каждый день посещают сотни, тысячи людей. Не только азербайджанцы преклоняются перед её душой. Представители каждого народа, нации считают своим долгом посетить её могилу.

Побывавшие в Азербайджане с официальным или неофициальным визитом самые высокопоставленные гости посещают могилу общенационального лидера, архитектора и строителя независимого государства Гейдара Алиева и его спутницы жизни, академика Зарифы Алиевой. Это пример уважения к великим людям.

В Азербайджане именем академика Зарифы ханум Алиевой названы школы, парки, детские сады, больницы, улицы. Решением правительства Эстонии учреждён Университет культуры народов Востока им. академика Зарифы Алиевой. В Украине открыт памятник Зарифы ханум. В Анкаре назван парк в честь любимой турецким народом Зарифы ханум.

8 января 2008 года в Баку был сдан в эксплуатацию паром, носящий имя выдающегося ученого-офтальмолога, академика Зарифы Алиевой.

В годы, когда Гейдар Алиев спасал независимый Азербайджан от трагедий, несчастий, от опасности попасть под колонизацию какой-то империи, его спутницы жизни не было рядом. Если бы Зарифа ханум была жива, то происходящее до 1993 года расстроили бы её как мать. Но она стала бы Гейдар Алиеву товарищем и другом в трудные дни. Потому что, в самые трудные дни они всегда были опорой друг другу. Утешением для великого вождя было то, что Зарифа ханум заслужила право на вечную жизнь.

После потери супруги, любовь к Азербайджану дала ему силы для жизни. Получив вдохновение от народа, он уберег Азербайджан от несчастий. Никто не забыл положение в республике до середины 1993-го года. Охвативший в то время Азербайджан общественно-политический, экономический кризис мог бы завершиться крахом суверенитета нашей страны, которая только что приобрела независимость. Воспользовавшись политическим кризисом, внутренним тяготением, враги пытались разделить Азербайджан и для этого

готовы были на всякие нечеловеческие поступки.

В июне 1993-го года по многочисленным просьбам, настойчивым требованиям и обращениям, Гейдар Алиев во второй раз стал руководителем республики. С первого же дня руководства, воспользовавшись своей практикой, умением и знанием, способностями, талантом, Гейдар Алиев, добился стабилизации обстановки в стране, предотвратил гражданскую войну. Великий вождь, правивший нашей страной 10 лет, подготовил стратегию всестороннего, быстрого и долговременного развития нашей страны и определил политический курс, приносящий в следующих этапах удачу Азербайджану.

Всю свою жизнь Гейдар Алиев служил своей Родине и своему народу, которых он любил больше жизни. Сказанное им в 2003 году: «Ильхаму Алиеву я доверяю как себе и верю в его будущее. Верю, что он успешно закончит начатые мною дела», - было следующим шагом во имя счастливого будущего граждан Азербайджана.

Благодаря проведенным делам в Азербайджане с 2003-го года по сей день, мы ещё раз убеждаемся в реальности каждого слова сказанного великим вождем Гейдаром Алиевым. Достаточно сказать, что Азербайджан сегодня является мировым лидером. Успешная политика нашего президента Ильхама Алиева обеспечивает всестороннее развитие Азербайджана и последовательное повышение финансово–социального достатка народа. Уже 5 лет как экономическое развитие Азербайджана - лидер в мире. Экономический рост нашей страны оказывает влияние на развитие во всех отраслях. Одним словом, Азербайджан сегодня переживает эпоху возрождения и процветания. Эти успехи результат правильной политики Ильхама Алиева и плоды его любви к народу.

Сегодня, там, где покоятся, общенациональный лидер Гейдар Алиев и его супруга Зарифа ханум Алиева стало местом паломничества. Их могилы наполняются светом и души радуются за своего наследника, которому они дали воспитание, и который сегодня достойно служит Азербайджану.

Да упокоит Аллах Ваши души!

Çapa imzalanmışdır 19.04.2013. Kağız formatı 60x100 1/16.
Ofset çapı. Fiziki çap vərəqi 7,0. Sifariş 2. Tiraj 5000.

«Çağdaş As» nəşriyyat-poliqrafiya müəssisəsinin mətbəəsində
hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.